

Δι-ιδρυματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
«Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες»

Κοινωνική εργασία και υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσφυγικού και
μεταναστευτικού πληθυσμού στα σύνορα

Διπλωματική εργασία

Κυριάζη Ελένη

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Τελώνη Δώρα-Δήμητρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής
(Επιβλέπουσα Καθηγήτρια)

Ιωακειμίδης Βασίλειος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Κομπότη Δέσποινα, Λέκτορας Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Copyright © Ελένη Κυριάζη, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς την συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Abstract	8
Εισαγωγή	9
A. Θεωρητικό μέρος	11
Κεφάλαιο 1ο: Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας και η έννοια των συνόρων..	11
1.1 Ορισμός μεταναστευτικής πολιτικής, μετανάστη/μετανάστριας, πρόσφυγα/προσφύγισσας.....	11
1.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα	13
1.3 Μεταναστευτική Πολιτική Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	17
1.4 Διαχείριση των συνόρων Ευρωπαϊκής Ένωσης	21
Κεφάλαιο 2ο: Ανθρώπινα δικαιώματα και συνηγορία στην κοινωνική εργασία με προσφυγικό-μεταναστευτικό πληθυσμό	28
2.1 Ανθρώπινα δικαιώματα και σύνδεση με κοινωνική εργασία	28
2.2 Παραβιάσεις δικαιωμάτων μεταναστευτικού-προσφυγικού πληθυσμού και η πρακτική της κοινωνικής εργασίας.....	33
2.3 Η έννοια της συνηγορίας	36
2.4 Επίπεδα-Είδη συνηγορίας.....	38
2.5 Σύνδεση κοινωνικής εργασίας με συνηγορία για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	40
B. Ερευνητικό μέρος και ανάλυση	46
Κεφάλαιο 3ο: Μεθοδολογία Έρευνας	46
3.1 Σκοπός, ερευνητικά ερωτήματα και σημαντικότητα έρευνας	46
3.2 Πληθυσμός και μεθοδολογία δειγματοληψίας έρευνας.....	47
3.3 Συλλογή δεδομένων	50
3.4 Ανάλυση δεδομένων έρευνας	51
3.5 Δεοντολογικά ζητήματα και δυσκολίες	52

Κεφάλαιο 4ο: Αποτελέσματα έρευνας.....	54
4.1 Οι επαγγελματίες κοινωνικοί/κοινωνικές λειτουργοί στις Κοινωνικές Υπηρεσίες του προσφυγικού/μεταναστευτικού πεδίου στα σύνορα	54
4.2 Ανθρώπινα δικαιώματα και επάγγελμα κοινωνικής εργασίας.....	59
4.2.1 Τρόποι αντίληψης έννοιας ανθρωπίνων δικαιωμάτων	59
4.2.2 Πεποιθήσεις αναφορικά με παραβιάσεις ή μη των δικαιωμάτων προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού σε σύνορα.....	60
4.3 Ο ρόλος της/του κοινωνικής/κοινωνικού λειτουργού στις κοινωνικές υπηρεσίες στα σύνορα στην εργασία με μετανάστες/μετανάστριες, πρόσφυγες/προσφύγισες και αιτούντες/αιτούσες άσυλο.....	65
4.3.1. Αιτήματα-Εκφραζόμενες Ανάγκες προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού στα σύνορα	65
4.3.2 Οι αρμοδιότητες, τα καθήκοντα και οι παρεμβάσεις των κοινωνικών λειτουργών.....	66
4.4 Ο ρόλος της μεταναστευτικής πολιτικής στην εργασία των κοινωνικών λειτουργών με μεταναστευτικό/προσφυγικό πληθυσμό στα σύνορα.....	72
4.4.1 Απόψεις κοινωνικών λειτουργών αναφορικά με αίτια των παραβιάσεων ..	72
4.4.2 Γνώμες κοινωνικών λειτουργών αναφορικά με μεταναστευτική πολιτική και τη σύνδεση με την κοινωνική εργασία	74
Συζήτηση-Συμπεράσματα.....	77
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	82
Παράρτημα Α: Οδηγός Συνέντευξης	99
Παράρτημα Β: Έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης συμμετοχής στην έρευνα ..	102

Πίνακες

Πίνακας 1: Προφίλ επαγγελματιών στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας.....	55-56
Πίνακας 2: Περιγραφή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων από κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς.....	59
Πίνακας 3: Δικαιώματα προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού που παραβιάζονται στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας με βάση περιγραφές κοινωνικών λειτουργών.....	64
Πίνακας 4: Τα συνήθη αιτήματα.....	65-66
Πίνακας 5: Ο ρόλος και οι πιο συνηθισμένες αρμοδιότητες των κοινωνικών λειτουργών.....	67-68
Πίνακας 6: Ενδεικτικά παραδείγματα υπεράσπισης δικαιωμάτων-συνηγορίας στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας.....	69-70

Γραφήματα

Γράφημα 1: Διάστημα εργασίας στα σύνορα ως κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί...58

Γράφημα 2: Αναλογία ατόμων με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία ως κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί.....58

Γράφημα 3: Είδος Φορέα απασχόλησης.....58

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα εξετάζει την σύνδεση της κοινωνικής εργασίας με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με προσφυγικούς και μεταναστευτικούς πληθυσμούς στα σύνορα. Στο πρώτο μέρος, πραγματοποιείται θεωρητική ανασκόπηση αναφορικά με ζητήματα που αφορούν την μεταναστευτική πολιτική τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε ελληνικό επίπεδο, δίνοντας έμφαση και στην έννοια των συνόρων και της φύλαξης αυτών, μέσω κυρίως κοινωνιολογικών και ανθρωπολογικών προσεγγίσεων και όχι καθαρά νομικών προσδιορισμών της έννοιας. Στη συνέχεια, έγινε σύνδεση θεωρητικά και ιστορικά του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας με την συνηγορία και την υπεράσπιση δικαιωμάτων κατά την εργασία με προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό, παρουσιάζοντας δεδομένα και αναφορικά με τις παραβιάσεις που βιώνουν πρόσφυγες/προσφύγισσες, μετανάστες/μετανάστριες και αιτούντες/αιτούσες άσυλο σε καθημερινό επίπεδο. Παράλληλα στο δεύτερο μέρος αναλύεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας που προσπάθησε να απαντήσει σε ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με την σύνδεση του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας με την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσφύγων/προσφυγισσών, μεταναστών/μεταναστριών και αιτούντων/αιτουσών άσυλο στα σύνορα της Ελλάδας-Τουρκίας. Τα ευρήματα προέκυψαν από ημιδομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς που απασχολούνται στο πεδίο. Το προφίλ των επαγγελματιών, οι αντιλήψεις αναφορικά με τα δικαιώματα και τις παραβιάσεις αυτών, οι αρμοδιότητες, οι παρεμβάσεις και οι πεποιθήσεις αναφορικά με τα αίτια των παραβιάσεων και σχετικά με την μεταναστευτική πολιτική, αποτελούν βασικές θεματικές κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνική εργασία, ανθρώπινα δικαιώματα, προσφυγικός-μεταναστευτικός πληθυσμός, αιτούντες/αιτούσες άσυλο, σύνορα, μεταναστευτική πολιτική

Abstract

The present research examines the connection between social work and the defense of human rights in relation to refugee and migrant population on the borders. In the first part of the research, a theoretical review is carried out, regarding issues concerning migration policy both at European and Greek level, emphasizing at the concept of borders and their guarding, mainly through sociological and anthropological approaches and not exclusively legal definition of this concept. Then, an attempt was made to theoretically and historically connect social work profession with advocacy and defending of the rights, when working with refugees and migrant populations, presenting information and regarding violations experienced by refugees, immigrants and asylum seekers. At the same time, the second part comprises the methodology and the process of a qualitative research that tries to respond to research questions relating to the connection of social work with the defense of human rights of by refugees, migrants and asylum seekers, at the border of Greece and Turkey. Findings emerged from semi-structured interviews conducted with social workers who are or were employed in this field. The profile of the professionals, their perceptions regarding rights and its violations, their jobs responsibilities, interventions and views-beliefs regarding the causes of these violations and the migration policies, are key subject areas that are highlighted on the analysis of the results of this research.

Keywords: social work, human rights, refugees-immigrants, asylum seekers, borders, migrant policies

Εισαγωγή

Η μετανάστευση αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο. Αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελεί η σύνδεση του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετακινούμενων πληθυσμών (προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού). Η παραπάνω διερεύνηση πραγματοποιείται μέσω βιβλιογραφικής επισκόπησης σε συνδυασμό με ευρήματα ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε.

Το πρώτο μέρος της διπλωματικής εργασίας, χωρίζεται σε δύο μέρη, που σχετίζονται με κεφάλαια αναφορικά με πολιτικές, ανθρώπινα δικαιώματα και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο αφού παρουσιάζονται ορισμένες σημαντικές έννοιες, ακολουθεί ανάπτυξη βασικών σημείων τόσο της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, όσο και αυτής που υιοθετείται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, αναπτύσσεται συζήτηση σχετικά με την έννοια των συνόρων κοινωνιολογικά και ανθρωπολογικά, καθώς και πως αυτά διαμορφώνονται και ελέγχονται, φέρνοντας σοβαρές επιπτώσεις -ακόμη και θανάτους- σε άτομα που επιθυμούν και προσπαθούν να τα διασχίσουν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο προσεγγίζεται η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρουσιάζονται βιβλιογραφικά παραβιάσεις που βιώνουν σε καθημερινό επίπεδο προσφυγικοί-μεταναστευτικοί πληθυσμοί. Επίσης, περιγράφεται η σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στα ανθρώπινα δικαιώματα και κοινωνική εργασία, σε συνδυασμό με την πρακτική που ακολουθείται με βάση αυτά κατά την εργασία με πρόσφυγες/προσφύγισσες-μετανάστριες/μετανάστες. Το θεωρητικό μέρος, κλείνει με αυτό το κεφάλαιο και την παρουσίαση της έννοιας και των ειδών συνηγορίας, που συνδέεται άμεσα με την υπεράσπιση δικαιωμάτων, καθώς και με τη σύνδεση συνηγορίας με την πρακτική του επαγγέλματος ιστορικά και δεοντολογικά.

Στο δεύτερο μέρος της διπλωματικής, αναλύονται τα μεθοδολογικά ζητήματα της έρευνας. Περιγράφονται ο σκοπός, η σημαντικότητα, τα ερευνητικά ερωτήματα, το μεθοδολογικό πλαίσιο, δεοντολογικά ζητήματα, και οι δυσκολίες που προέκυψαν.

Στο επόμενο κεφάλαιο ακολουθεί η παρουσίαση αποτελεσμάτων της έρευνας, ανά θεματικές ενότητες, με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία στην συνέχεια

στοιχειοθετούνται με παράθεση αποσπασμάτων από συνεντεύξεις, και με τη δημιουργία πινάκων για ευκολότερη κατανόηση και παρουσίαση με βάση τα λεγόμενα των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών.

Τέλος, η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με μια συζήτηση-συμπεράσματα που προέκυψαν από την ερευνητική διαδικασία, καθώς και με τη σύνδεση με βιβλιογραφία που υπάρχει.

A. Θεωρητικό μέρος

Κεφάλαιο 1ο: Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας και η έννοια των συνόρων

1.1 Ορισμός μεταναστευτικής πολιτικής, μετανάστη/μετανάστριας, πρόσφυγα/προσφύγισσας

Στο παρόν υποκεφάλαιο θα διασαφηνιστούν ορισμένες έννοιες που θα μας απασχολήσουν παρακάτω. Συγκεκριμένα, αυτές αφορούν τον/την μετανάστη/μετανάστρια, πρόσφυγα/προσφύγισσα, καθώς και την μεταναστευτική πολιτική. Αρχικά, θα αρκεστούμε στο να δοθεί μια ερμηνεία αυτών των όρων από νομικής απόψεως για την κατανόηση διαφορών ή κοινών τους σημείων.

Έτσι, η πρώτη απαραίτητη έννοια που χρειάζεται διευκρίνηση, είναι αυτή της μεταναστευτικής πολιτικής. Με βάση το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019), έτσι ορίζεται

«το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων πολιτικών και κοινωνικών πρακτικών, το οποίο αφενός ρυθμίζει και ελέγχει την είσοδο τη διαμονή και την απασχόληση των μεταναστών/μεταναστριών, των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και των αιτούντων/αιτουσών αυτής και, αφετέρου, αντιμετωπίζει και απευθύνεται στους ήδη εγκατεστημένους μεταναστευτικούς πληθυσμούς στο έδαφος της χώρας υποδοχής» (σ. 10).

Αντίστοιχα, οι Μπάγκαβος και Παπαδοπούλου (2003, σ. 24) ορίζουν ως μεταναστευτική πολιτική «το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων κοινωνικών πρακτικών», με άξονες που αφενός «ρυθμίζουν και ελέγχουν την είσοδο, τη διαμονή και την απασχόληση των μη πολιτών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων για ενθάρρυνση για επιστροφή ή προσωρινή διαμονή και για την καταπολέμηση» της παράτυπης μετανάστευσης και αφετέρου «αντιμετωπίζουν τους ήδη εγκατεστημένους μεταναστευτικούς πληθυσμούς σε εθνικό έδαφος». Αντίστοιχα, σύμφωνα με τον Καψάλη (2017, σ. 87), ο Hammar (1985) αναφέρει πως η μεταναστευτική πολιτική αποτελείται από δύο μέρη, «τις πολιτικές για τον έλεγχο της μετανάστευσης» και τις «πολιτικές που αφορούν στους ίδιους τους μετανάστες». Τέλος, σύμφωνα με τη Σπυροπούλου (2014), η Μουσούρου (2003) διακρίνει με βάση την

μεταναστευτική πολιτική πέντε είδη χωρών υποδοχής. Χώρες με «πολιτική αφομοίωσης», χώρες με «πολιτική που αποβλέπει στη μετατροπή της κοινωνίας υποδοχής σε πολυπολιτισμική κοινωνία», χώρες με «πολιτική μη αφομοίωσης, όπου οι μετανάστες/μετανάστριες αντιμετωπίζονται ως προσωρινή εργατική δύναμη», αυτές με «αποικιοκρατικό παρελθόν» και τέλος χώρες «αποστολής μεταναστών που μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής μεταναστών» (Μουσούρου, 2003 στο Σπυροπούλου 2014, σ. 54).

Μια ακόμη έννοια που στην παρούσα εργασία θα χρειαστεί να διασαφηνιστεί, είναι εκείνη των μεταναστών/μεταναστριών. Όμως, όπως επισημαίνει ο Καψάλης (2017, σ. 39) «παραδόξως, η ελληνική μεταναστευτική νομοθεσία δεν ορίζει σαφώς και ευκρινώς τον μετανάστη» και ακριβώς όπως ο Νόμος 4251/2014 δεν παρείχε την ερμηνεία του όρου στους ορισμούς, έτσι απουσιάζει και από τον Νόμο 5038/2023 (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2023). Μάλιστα, με βάση τον Καψάλη (2017) από το Νόμο 2910/2001 και έπειτα, αντί για την έννοια «μετανάστης» χρησιμοποιείται ο όρος «αλλοδαπός». Αν δεχτούμε αυτή την άποψη, τότε με βάση τον Νέο Κώδικα Μετανάστευσης (Νόμος 5038/2023), ως «αλλοδαπός» ορίζεται το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ή που είναι ανιθαγενής. Αντίστοιχα, από τον ίδιο νόμο ορίζεται και η έννοια «πρόσφυγας» ως

«ο πολίτης τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν μπορεί ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να τεθεί υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής, ο οποίος, ενόσω βρίσκεται εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους προαναφερθέντες λόγους, δεν μπορεί ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτή και στον οποίο δεν εφαρμόζεται το άρθρο 11 του Κώδικα Νομοθεσίας για την υποδοχή, τη διεθνή προστασία πολιτών τρίτων χωρών και ανιθαγενών και την προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων αλλοδαπών»

Επομένως, σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό και τη Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων, για να θεωρηθεί κανείς πρόσφυγας/προσφύγισσα, θα πρέπει να συντρέχουν οι ακόλουθοι λόγοι: να υπάρχει ο βάσιμος-δικαιολογημένος φόβος δίωξης για λόγους θρησκείας, φυλής, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή επειδή το άτομο ανήκει σε κάποια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα και η αδυναμία να επιστρέψει στην χώρα καταγωγής ή

συνήθους διαμονής εξαιτίας αυτού του πραγματικού φόβου δίωξης. Με άλλα λόγια, χρειάζεται το άτομο να έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει την χώρα καταγωγής και να μην μπορεί ή να φοβάται να επιστρέψει. Τότε τα άτομα μπορούν να αιτηθούν να τους χορηγηθεί άσυλο. Δηλαδή αιτούνται ελεύθερα και δωρεάν διεθνή προστασία από το κράτος στο οποίο βρέθηκαν ασφαλείς και χωρίς κινδύνους μετά την αποχώρησή τους (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, 2023).

Άλλες έννοιες όπως για παράδειγμα τα σύνορα και η συνηγορία, είναι βασικές για την παρούσα εργασία, όμως δεν αναλύονται στο παρόν υποκεφάλαιο, αλλά γίνεται εκτενέστερη αναφορά σε αυτές, στα αντίστοιχα κεφάλαια.

1.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα

Πλήθος θεωρητικών έχουν αναφερθεί στην αλλαγή της ταυτότητας της Ελλάδας αναφορικά με την μετανάστευση. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα παλαιότερα χαρακτηριζόταν ως μια χώρα που «εξήγαγε» μετανάστες/μετανάστριες ("emigration country"), όπως και οι περισσότερες χώρες της Νότιας Ευρώπης, ενώ πλέον εδώ και χρόνια θεωρείται πως είναι μια χώρα προορισμού μεταναστών ("immigration country") (Triandafyllidou, 2013 · Lazaridis, 1996), αλλά και μια χώρα διέλευσης ("transit") (Karamanidou, 2021 · Petracou, Leivaditi, Maris, Margariti, Tsitsaraki & Ilias, 2018).

Παρά το γεγονός όμως πως σαν κράτος είχε και έχει μεγάλο αριθμό ροών μεταναστευτικού πληθυσμού ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, το μεταναστευτικό δεν φαίνεται να ήταν σημαντικό στοιχείο της πολιτικής ατζέντας μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 2000 (Triandafyllidou, 2014). Αντίθετα φάνηκε πως χρειάστηκαν σχεδόν «15 χρόνια για να συνειδητοποιήσουν ότι ο σχεδιασμός της μεταναστευτικής πολιτικής πρέπει να βλέπει τη μετανάστευση ως ένα μακροπρόθεσμο και πολύπλευρο φαινόμενο που χρειαζόταν κατάλληλες πολιτικές διαχείρισης και ένταξης, αντί να αντιμετωπιστεί προσωρινά μέτρα έκτακτης ανάγκης» (σ. 31, Triandafyllidou & Maroufouf, 2011).

Η μεταναστευτική πολιτική σε εθνικό επίπεδο, ιστορικά θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις περιόδους. Την «πρώιμη περίοδο» στην οποία το ελληνικό κράτος

δεν λαμβάνει ολοκληρωμένα μέτρα, την περίοδο της «ενηλικίωσης» κατά την οποία το αρχίζει να αναγνωρίζει την μονιμότητα ή έστω τον μακροχρόνιο χαρακτήρα της μετανάστευσης και τέλος την περίοδο της «ωρίμανσης» με την Ελλάδα να προσπαθεί να χαράξει πολιτικές για τη διαχείριση και την ένταξη των μεταναστών (Σπυροπούλου, 2014).

Επίσης, διαχρονικά, οι παρεμβάσεις του ελληνικού κράτους φαίνεται να έχουν τρεις βασικούς άξονες, την «αποτροπή της αρρυθμιστής εισόδου αλλοδαπών πολιτών στην επικράτεια», την «προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών» χωρίς όμως το κράτος να οργανώσει κάποια παρέμβαση, θεωρώντας πως αυτό θα επέλθει ως αποτέλεσμα διάφορων ρυθμίσεων, και τέλος την «προσωρινή ... και υπό αυστηρές νομικές προϋποθέσεις τακτοποίηση του καθεστώτος διαμονής των εγκατεστημένων μεταναστών» φανερώνοντας τον εργασιοκεντρικό της χαρακτήρα (σ. 293, Καψάλης, 2017). Εξ' αρχής άλλωστε οι πολιτικές μετανάστευσης και ασύλου κατά τις δεκαετίες 1990 και 2000, χαρακτηρίστηκαν από στρατιωτικοποίηση με βασικούς παράγοντες την αστυνομία (Karyotis, 2012), την άτυπη απασχόληση (Marouf, Dimitriadi & Yousef, 2014 · Triandafyllidou & Marouf, 2011) και την υιοθέτηση αυστηρών νόμων (Petraou et al. , 2018).

Στη συνέχεια λοιπόν, θα συζητηθούν συνοπτικά κάποιες σημαντικές νομοθετικές πρωτοβουλίες του ελληνικού κράτους από το 1991, μέχρι και σήμερα. Αρχικά, ο Νόμος 1975/1991, απέβλεπε κατά βάση στον περιορισμό της εισόδου μεταναστών στην ελληνική επικράτεια, μέσω αυστηρότερου ελέγχου και καταστολής (Καψάλης, 2017 · Σπυροπούλου, 2014 · Mavrodi, 2005). Έπειτα, ο Νόμος 2910/2001, αφορά την καμπάνια «νομιμοποίησης» των μεταναστών (Καψάλης, 2017 · Marouf et al., 2014 · Triandafyllidou, 2013 · Triandafyllidou & Marouf, 2011 · Gropas & Triandafyllidou, 2005 · Mavrodi, 2005) με τη σύσταση «κεντρικής Υπηρεσίας Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, τη μεταφορά της αρμοδιότητας για τη χορήγηση άδειας παραμονής σε αλλοδαπό από τις αστυνομικές αρχές στον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας» (σ. 282, Νικολάου & Στεργίου, 2006). Με μια ιδέα εγκατάλειψης της «λογικής αστυνόμευσης» (Σπυροπούλου, 2014). Όμως, όπως σημειώνει ο Σαρρής (2014) η χορήγηση των αδειών παρέμεινε εξαιρετικά γραφειοκρατική, ενώ ταυτόχρονα ο έλεγχος των συνόρων και οι απαιτήσεις για την είσοδο και την εργασία αλλοδαπών στην Ελλάδα παρέμεναν κύρια ζητήματα της ατζέντας (Antonopoulos, 2006).

Έπειτα, υπάρχει ο Νόμος 3386/2005, και μια ακόμη προσπάθεια «νομιμοποίησης» (Καψάλης, 2017) μεταναστών/μεταναστριών που βρίσκονταν στην χώρα πριν τις 31 Δεκεμβρίου 2004 (Σπυροπούλου, 2014). Εδώ αν και παρατηρεί πως η διαδικασία χορήγησης άδειας είχε απλοποιηθεί εν μέρει, οι καθυστερήσεις στην έκδοσή τους ήταν ακόμη μεγάλες (Σαρρής, 2014).

Ακολούθως, ο Νόμος 3536/2007, αποτέλεσε μια προσπάθεια βελτίωσης του προηγούμενου (Σπυροπούλου, 2014) αναδιατυπώνοντας κάποιες προϋποθέσεις ανανέωσης αδειών (Σαρρής, 2014) ως μια προσπάθεια «νομιμοποίησης» μεταναστών/μεταναστριών (Καψάλης, 2017).

Αντίστοιχα, ο Νόμος 3838/2010, επέφερε αλλαγές στην κτήση της ελληνικής ιθαγένειας, και στην πολιτογράφηση (Σαρρής, 2014 · Triandafyllidou, 2014). Μάλιστα, με βάση το άρθρο 14 του νόμου κατοχυρώθηκε το δικαίωμα του εκλέγειν σε εκλογές πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης για ομογενείς και για κατηγορίες αλλοδαπών εφόσον διέμεναν νόμιμα, και είχαν εγγραφεί στους ειδικούς εκλογικούς καταλόγους. Απαραίτητο όμως είναι να τονιστεί πως το 2012 ο νόμος καταργήθηκε, καθώς θεωρήθηκαν αντισυνταγματικά από το Συμβούλιο της Επικράτειας κάποια άρθρα (Triandafyllidou, 2014).

Έπειτα, ο Νόμος 4332/2015, αφορούσε την τροποποίηση διατάξεων του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, «εντάσσοντας δύο κοινοτικές οδηγίες» και επαναφέροντας ορισμένες ρυθμίσεις «που είχαν καταργηθεί με τον Νόμο 4244/2014» (σ. 290, Καψάλης, 2017). Ο Νόμος αυτός, άλλαξε από τον Νέο Κώδικα Μετανάστευσης, τον Νόμο 5038/2023, ο οποίος σύμφωνα με τον Καψάλη (2023) καταργεί και αντικαθιστά 179 άρθρα, χωρίς να έχει πίνακα καταργούμενων-τροποποιούμενων διατάξεων. Τα αποτελέσματα που φέρνει ο Νέος Κώδικας Μετανάστευσης για τους/τις μετανάστες/μετανάστριες που διαμένουν νόμιμα στη χώρα, είναι ο εγκλωβισμός σε μορφές εξαρτημένης εργασίας στη μετάκληση και στην εποχική εργασία για να ανανεώσουν την άδεια διαμονής τους, και ταυτόχρονα

«περιορίζονται οι προοπτικές μόνιμης τακτοποίησης του καθεστώτος διαμονής παράτυπα διαμενόντων μεταναστών, οι οποίοι εργάζονται επί μακρόν στην Ελλάδα, μέσα ιδίως από τη συρρίκνωση των προϋποθέσεων υπαγωγής στις διατάξεις, που αφορούν στην άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς και κυρίως για εξαιρετικούς λόγους» (σ. 27, Καψάλης, 2023).

Επομένως, για μια ακόμη φορά αναδεικνύεται η εργασιοκεντρική ταυτότητα

της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα, η οποία διαφαίνεται και από την πίεση που μπορεί να ασκηθεί στο κράτος από Συνδέσμους Εργαζομένων. Για παράδειγμα, «κατόπιν συμβουλής του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ), η κυβέρνηση άρχισε να προσκαλεί εργαζομένους, κυρίως Ασιάτες και Αφρικανούς, ως ad hoc, προσωρινή λύση για τις ελλείψεις στην αγορά εργασίας» (σ. 394, Karyotis, 2012), αφού όπως αναφέρει και η Triandafyllidou (2014, σ. 413) ο ρόλος των μεταναστών ως «φθηνό και άφθονο εργατικό δυναμικό εξυπηρετεί σημαντικές θέσεις της ελληνικής αγοράς εργασίας (γεωργία, μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, κατασκευές, καθαριότητα και γενικά χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας χαμηλού κύρους)».

Αντίστοιχα, στο επίπεδο της εξέτασης των αιτήσεων στο προσφυγικό πεδίο, η Ελλάδα από το 2010 περίπου χαρακτηρίζεται για το «αποτυχημένο σύστημα ασύλου της» (σ. 17, Marouf et al., 2014). Απορρίπτοντας αιτήσεις ασύλου χωρίς κατάλληλες συνεντεύξεις και εξετάσεις των αιτημάτων (Triandafyllidou, 2014).

Σημαντικό σημείο για τον προσφυγικό πληθυσμό αποτέλεσε και ο νόμος 3907/2011 που ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων το 2011 και ενίσχυσε την Υπηρεσία Ασύλου και τα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής (Marouf et al., 2014 · Triandafyllidou, 2014). Πρόκειται για «αυτόνομη και αποκεντρωμένη» (σ. 419, Triandafyllidou, 2014) Υπηρεσία Ασύλου με διάφορα περιφερειακά γραφεία ("regional offices") (Marouf, et al.2014) και για Κέντρα Πρώτης Υποδοχής σε συγκεκριμένα σημεία που υπάρχουν μεγάλοι αριθμοί εισροών μεταναστών/μεταναστριών και προσφύγων/προσφυγισσών. Σκοπός τους είναι να υποδέχονται τα άτομα κατά την άφιξή και μετέπειτα να παραπέμπουν στα αντίστοιχα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου (Marouf et al., 2014 · Triandafyllidou, 2014). Βέβαια, αν και ο νόμος αυτός έφερε αλλαγές σε ζητήματα που αφορούσαν τις διαδικασίες υποδοχής, στην πραγματικότητα δεν προέβλεπε κάποια βελτίωση στις συνθήκες ζωής των αιτούντων/αιτουσών άσυλο που ουσιαστικά κρατούνταν εγκλωβισμένοι/εγκλωβισμένες στα νησιά (Gemi & Triandafyllidou, 2019).

Ένα ακόμη αξιοσημείωτο στοιχείο αποτελεί η συγχώνευση του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και η μεταφορά όλων των αρμοδιοτήτων στο δεύτερο το 2019 (Gemi & Triandafyllidou, 2019 · Προεδρικό διάταγμα Υπ' αριθμ. 81/2019). Ο λόγος που αναφέρεται ως σημαντικό σημείο είναι γιατί μάλλον η απόφαση αυτή δείχνει για μια ακόμη φορά την στροφή του

ελληνικού κράτους προς την τάση να θεωρεί και να αντιμετωπίζει τους/τις μετανάστες/μετανάστριες, πρόσφυγες/προσφύγισες και αιτούντες/αιτούσες άσυλο ως απειλή και κίνδυνο για την ασφάλεια και όχι με ιδιαίτερα ανθρωπιστική οπτική. Γενικότερα, το Σύστημα Ασύλου στην Ελλάδα ακολουθεί τις οδηγίες που έχουν δοθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Άλλωστε, υπήρξε και υπάρχει η τάση του λεγόμενου εξευρωπαϊσμού ("europeanization") των κρατών αναφορικά με την λήψη αποφάσεων, θεσμών, πολιτικών και ιδεών (Triandafyllidou, 2014 · Ioakimidis & Teloni, 2013).

Σε γενικές γραμμές, η διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής από το 2015 κα έπειτα χαρακτηρίζεται από μια αποτυχία τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο αναφορικά με την ανάγκη προστασίας των ατόμων που καταφθάνουν, γεγονός που από αρκετούς/αρκετές θεωρητικούς, συνδέεται και με την οικονομική κρίση (Karamanidou, 2021 · Crawley, Jones, Duvell & Skleparis, 2016 · Triandafyllidou, 2013). Αφού, σύμφωνα με την Triandafyllidou (2013) τα σκληρά μέτρα που έλαβε το κράτος για την λιτότητα την περίοδο της οικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με την εικόνα που δινόταν από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και την εικόνα που παρουσιαζόταν από πλήθος πολιτικών συνέβαλαν σημαντικά στην άνοδο του ρατσισμού (Karamanidou, 2021) και τις διώξεις. Με βάση αυτές τις εικόνες, οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες για την χάραξη πολιτικών παρουσίαζαν ως βασικό στοιχείο την λήψη μέτρων για την προστασία από «απειλές που σχετίζονται με τη μετανάστευση» (σ. 413, Triandafyllidou, 2014).

1.3 Μεταναστευτική Πολιτική Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η μεταναστευτική πολιτική που υιοθετούν τα κράτη, έχουν σύνδεση και με οδηγίες ή/και κανονισμούς ή/και νομοθετήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι λοιπόν κρίνεται χρήσιμο να γίνει αναφορά σε αυτή για την κατανόηση του τρόπου που επηρεάζει τη διαχείριση του μεταναστευτικού-προσφυγικού στη χώρα.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ο ρόλος της Ε.Ε. στον τομέα της μετανάστευσης είναι να θεσπίσει μια «αποτελεσματική, ανθρωπιστική και ασφαλή ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο^α, χ.χ.). Γι' αυτό έχει θεσπίσει διάφορους κανόνες και οδηγίες για «τη διαχείριση νόμιμων μεταναστευτικών ροών, την επεξεργασία των αιτήσεων ασύλου και την επιστροφή των παράνομων

μεταναστών» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο^β, χ.χ.). Παρ' όλα αυτά φαίνεται πως οι πολιτικές που υιοθετούνται για τις προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές, δεν έχουν ως βάση την κοινωνική ένταξη, αλλά λειτουργούν περισσότερο με όρους ελέγχου και όρους μη ανοχής (Rine, 2018 · Teloni & Mantanika, 2015), δίνοντας έμφαση στις λεγόμενες «ευάλωτες υποθέσεις» (Kourachanis 2018).

Για λόγους έκτασης, δεν θα αναλυθεί η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. ανά τα χρόνια, αλλά θα δοθεί έμφαση στα σημεία που θεωρούνται ιδιαίτερα χρήσιμα για την παρούσα εργασία.

Αναζητώντας κανείς το είδος αδειών διαμονής που προωθούνται από την Ε.Ε., θα εντοπιστεί πως κι εκεί η λογική είναι παρόμοια με αυτή της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, η Ε.Ε. μάλλον προσπαθεί οι μεταναστευτικές ροές να αφορούν την «προσέλκυση δεξιοτήτων και ταλέντων» από τρίτες χώρες στα κράτη-μέλη διευκολύνοντας τις διαδικασίες και προσπαθώντας να ενισχύσει την προστασία τους από την άνιση μεταχείριση προσφέροντας την λεγόμενη «ενιαία άδεια» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022). Υφίσταται επίσης η «μπλε κάρτα» για εργαζόμενα άτομα «υψηλής ειδίκευσης» με διευκόλυνση των προϋποθέσεων εισόδου και διαμονής (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2021). Ακόμη, αναφορικά με τις νόμιμες μεταναστευτικές ροές, η Ε.Ε., έχει εκδώσει οδηγίες σχετικά με προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής σπουδαστών και ερευνητών, υπηκόους χωρών εκτός Ε.Ε., με σκοπό μεταξύ άλλων, την έρευνα, την πρακτική άσκηση και την εθελοντική υπηρεσία (Council of the European Union, 2016). Οδηγίες για προϋποθέσεις ενδοεταιρικών μεταθέσεων μεταξύ άλλων ως διευθυντικά στελέχη ή ειδικευμένοι/ειδικευμένες εργαζόμενοι/εργαζόμενες (Council of the European Union, 2014), καθώς και οδηγίες σχετικά με προϋποθέσεις για εποχικούς εργαζόμενους, αφού παρατηρούνται ελλείψεις εργατικού δυναμικού. Επομένως, η οικονομία βασίζεται σε αυτά τα άτομα που θα προσέλθουν σε κράτη της Ε.Ε. ως εποχιακοί/εποχιακές εργαζόμενοι/εργαζόμενες (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο^β, χ.χ.).

Αντίστοιχα, αναφορικά με αιτούντες/αιτούσες άσυλο, αυτοί/αυτές καλύπτονται από το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) (Karamanidou, 2021 · Petracou et al., 2018), το οποίο αποτελεί νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε. (Διεθνής Ένωση Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου, 2016) στον τομέα του ασύλου. Η ανάπτυξη μιας Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασύλου θεωρήθηκε ως μια προσπάθεια να θεσπιστούν κάποια πρότυπα αναφορικά με τις «συνθήκες υποδοχής, τα προσόντα για το καθεστώς

διεθνούς προστασίας και τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται για τη χορήγηση αυτού του καθεστώτος» (Sciriponi, 2017, σ. 1364). Το ΚΕΣΑ αποτελείται από την τροποποιηθείσα οδηγία σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου (Οδηγία 2013/32/ΕΕ), για τις συνθήκες υποδοχής (Οδηγία 2013/33/ΕΕ), για την αναγνώριση (Οδηγία 2011/95/ΕΕ), τον αναθεωρημένο κανονισμό του Δουβλίνου III (Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013) και τον αναθεωρημένο κανονισμό Eurodac (Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 603/2013 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

Αρχικά η Οδηγία 2013/32/ΕΕ, για τις διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, «προβλέπει τους μηχανισμούς, που πρέπει να εφαρμόζονται κατά τη διεκπεραίωση των αιτήσεων για τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα και επικουρικής προστασίας» (σ. 54, Διεθνής Ένωση Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου, 2016). Η οδηγία αυτή περιλαμβάνει «κανόνες για το σύνολο της διαδικασίας υποβολής αίτησης ασύλου» (σ. 4, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014), μεταξύ άλλων και περιλαμβάνει άρθρα αναφορικά με την πρόσβαση στη διαδικασία (Άρθρο 6), το δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος έως ότου εξετασθεί η αίτηση (Άρθρο 9), την προσωπική συνέντευξη (Άρθρα 14-17), την έννοια των ασφαλών τρίτων χωρών (Άρθρο 38) (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης^α, 2013).

Ακολούθως, η Οδηγία 2013/33/ΕΕ για τις συνθήκες υποδοχής, έχει υπάρξουν θεσπισμένα «πρότυπα για την υποδοχή των αιτούντων [διεθνή προστασία], τα οποία, θα επαρκούν για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου και συγκρίσιμων συνθηκών διαβίωσης σε όλα τα κράτη μέλη» (σ. 59, Διεθνής Ένωση Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου, 2016). Εστιάζει δηλαδή στην πρόσβαση των πληθυσμών αυτών σε «στέγαση, τροφή, υγειονομική περίθαλψη και απασχόληση, καθώς και σε ιατρική και ψυχολογική περίθαλψη» (σ. 5, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014), κατά το διάστημα της αναμονής εξέτασης της αίτησής τους. Γι' αυτό και ανάμεσα σε άλλα περιλαμβάνονται και τα άρθρα που αφορούν τη διαμονή και ελευθερία κυκλοφορίας (Άρθρο 7), τις οικογένειες (Άρθρο 12), την εκπαίδευση των ανηλίκων (Άρθρο 14) (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης^β, 2013).

Σε συνέχεια, η Οδηγία 2011/95/ΕΕ, για την αναγνώριση, «προσδιορίζει τους όρους για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας» (σ. 6, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014). Σκοπός της λοιπόν είναι η «θέσπιση απαιτήσεων για την αναγνώριση υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για

τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας» (Άρθρο 1) και γι' αυτό περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τους υπεύθυνους προστασίας (Άρθρο 7), την προστασία από την επαναπροώθηση (Άρθρο 21), τις άδειες διαμονής (Άρθρο 24), την πρόσβαση στην απασχόληση (Άρθρο 26), στην εκπαίδευση (Άρθρο 27) και στην ιατρική περίθαλψη (Άρθρο 30), την πρόσβαση σε κατάλυμα (Άρθρο 32) και την πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης (Άρθρο 34), καθώς και διατάξεις για ασυνόδευτα ανήλικα (Άρθρο 31) (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011).

Ακολούθως, ο Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013, αφορά στο λεγόμενο κανονισμό του Δουβλίνου III, ο οποίος καθορίζει το κράτος που φέρει την ευθύνη να εξετάσει μια αίτηση ασύλου από άτομα που αναζητούν διεθνή προστασία. Μία αίτηση θεωρείται υποβληθείσα από τη στιγμή που κάποιο άτομο την υποβάλλει στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους. Σε περίπτωση που το άτομο που αιτείται συνοδεύει κάποιο ανήλικο, τότε η «υπόθεση» του ανηλίκου εξετάζεται από κοινού με τον/την ενήλικα γονέα/κηδεμόνα του. Σημαντικό σημείο του Δουβλίνου III, αποτελεί η παράγραφος 2 του άρθρου 3, στην οποία αναγράφεται πως

«όταν είναι αδύνατη η μεταφορά αιτούντος στο κράτος μέλος που έχει προσδιορισθεί πρωτίστως ως υπεύθυνο, εξαιτίας βάσιμων λόγων που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων στο εν λόγω κράτος μέλος, με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το προσδιορίζον κράτος μέλος εξακολουθεί να εξετάζει τα κριτήρια του κεφαλαίου III, ώστε να διαπιστώσει αν άλλο κράτος μέλος μπορεί να προσδιορισθεί ως υπεύθυνο» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013).

Ο λόγος που αυτό θεωρείται ότι χρειάζεται να τονιστεί, είναι το γεγονός πως με βάση το παραπάνω, η Ελλάδα κρίνεται ως ακατάλληλη για την εξέταση των υποθέσεων ασύλου, ζητώντας έτσι στην ουσία από κάποιο άλλο κράτος να οριστεί ως υπεύθυνο.

Τέλος, σχετικά με τον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 603/2013, αυτός, θεσπίζει μια «βάση δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων της Ε.Ε. για το άσυλο» (σ. 8, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014). Πρόκειται για το σύστημα «Eurodac», το οποίο «αποτελείται από ένα κεντρικό σύστημα που περιλαμβάνει μηχανοργανωμένη κεντρική βάση δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων, καθώς και ηλεκτρονικά μέσα διαβίβασης μεταξύ των κρατών μελών και του κεντρικού συστήματος, εφεξής «υποδομή επικοινωνίας» (σ. 46, Διεθνής Ένωση Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου,

2016). Ο παρών Κανονισμός με ορισμένες προϋποθέσεις επιτρέπει σε «εντεταλμένες αρχές των κρατών μελών και την Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Ευρωπόλ)» «να ζητούν την αντιπαραβολή δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων με τα δεδομένα που αποθηκεύονται στο κεντρικό σύστημα για σκοπούς επιβολής του νόμου» (Άρθρο 1, παράγραφος 2) (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης^δ, 2013). Η Eurodac, όπως θα παρουσιαστεί αργότερα, συμβάλει στην «φύλαξη των συνόρων» των κρατών-μελών της Ε.Ε.

Κλείνοντας, ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται και η αναφορά στην Κοινή Δήλωση Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας το 2016 που συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στη διαχείριση του μεταναστευτικού-προσφυγικού ζητήματος, (Χριστόπουλος, 2020 · Petracou, et al., 2018 · Palm, 2016), και η οποία υποστηρίχθηκε ιδιαίτερα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαμορφώνοντας την μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης φέρνοντας «αρκετές νομικές και πολιτικές αλλαγές» (σ. 101, Karamanidou, 2021).

Μάλιστα, το διάστημα που διενεργούνταν αυτές οι συζητήσεις μεταξύ Ε.Ε.-Τουρκίας, και λίγο πριν τη Κοινή Δήλωση, ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Donald Tusk, είχε προβεί σε ανακοινώσεις στις οποίες ανέφερε πως «οι μέρες της παράτυπης μετανάστευσης στην Ευρώπη έχουν τελειώσει» (σ. 1, Dimitriadi, 2016). Ανάμεσα σε άλλα, η κοινή δήλωση Ε.Ε.-Τουρκίας ανέφερε πως όσοι νέοι παράτυποι μετανάστες φθάνουν στα ελληνικά νησιά μέσω Τουρκίας από τις 20 Μαρτίου 2016 και έπειτα θα επιστρέφονται σε αυτήν και πως για κάθε επιστροφή Σύρου στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύρος θα επανεγκαθίσταται από την Τουρκία στην Ε.Ε. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2016). Ένα από τα βασικά ερωτήματα εδώ αποτελεί το εάν τελικά είναι ορθό η Τουρκία θεωρείται ασφαλής τρίτη χώρα, (Kok, 2019), ακόμα και όταν δεν παρέχει προστασία με τον τρόπο που καθορίζεται από τη Σύμβαση της Γενεύης (Karamanidou, 2021 · Χριστόπουλος, 2020 · Dimitriadi, 2016). Αυτή η Κοινή Δήλωση αποτέλεσε σημαντικό σημείο για την εξωεδαφική διαχείριση της μετανάστευσης, όπως αυτή θα παρουσιαστεί αργότερα.

1.4 Διαχείριση των συνόρων Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με βάση τις μεταναστευτικές πολιτικές που υιοθετούνται από τα κράτη, όπως ήδη ειπώθηκε, διαμορφώνονται και οι τρόποι που αυτά προωθούν την ιδέα της

ασφάλειας και των συνόρων. Όταν σκεφτόμαστε τα σύνορα, συνήθως το πρώτο πράγμα που έρχεται στο μυαλό «είναι φυσικές γραμμές ή όρια μεταξύ περιοχών και εθνών» (σ. 25), αν και στην πραγματικότητα είναι χώροι ρευστότητας (“flux”), ροής (“flow”) και υβριδικότητας (“hybridity”) που φανερώνουν και οριοθετούν «την αρχή μιας επικράτειας και το τέλος μιας άλλης, συχνά με πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις» (σ. 25) (Nijdam, 2022). Για τα κράτη τα σύνορα αποτελούν τρόπους και μέσα διαχείρισης της κινητικότητας των πληθυσμών, μέσω της διευκόλυνσης ή αντίστοιχα της παρεμπόδισής τους (Gülzau, Mau & Korte, 2021), έχοντας ως στόχο την επιβεβαίωση της κυριαρχίας του (Kovras & Robins, 2017). Τα σύνορα λοιπόν, αποτελούν μορφή ελέγχου (Gülzau et al., 2021).

Οι προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές, έφεραν ξανά στο επίκεντρο των συζητήσεων την ελεύθερη μετακίνηση των ανθρώπων (Nijdam, 2022), αφήνοντας χώρο να αναπτυχθεί αντίλογος γύρω από το ζήτημα των ανοιχτών ή μη συνόρων.

Μάλιστα, κατά τη δεκαετία του 1990, υπήρξε μια έντονη συζήτηση για την κατάργηση των σκληρών ελέγχων ή και κλειστών συνόρων μέσω της ανάπτυξης της παγκοσμιοποίησης (Gülzau et al., 2021). Ένα από τα πιο έντονα επιχειρήματα σε αυτό το πλαίσιο αποτέλεσε η άποψη ότι το να θεωρούμε το κράτος ως μια «σταθερή μονάδα εδαφικού χώρου, που διαχωρίζει τακτοποιημένα το εσωτερικό από το εξωτερικό, είναι μια εννοιολογική παγίδα ή...μια ‘εδαφική παγίδα’» (σ. 8, Gülzau et al., 2021), και μια μορφή «ταξινόμησης και κατηγοριοποίησης του κόσμου» (Green 2012, στο Kovras & Robins, 2017, σ. 166).

Σύμφωνα με τον Sager (2017), η πλευρά που υποστηρίζει τους καταναγκαστικούς, αυστηρούς συνοριακούς ελέγχους, χρειάζεται να αναλογιστεί εάν οι τρόποι και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επιβολή των συνόρων «είναι δικαιολογημένα, γνωρίζοντας ότι...η εξωτερίκευση και η ιδιωτικοποίηση...της μετανάστευσης έχει ως αποτέλεσμα πολλά άτομα να υποφέρουν από αυθαίρετη κράτηση και απέλαση, υπερβολική βία, ακόμη και θάνατο» (σ. 50). Χαρακτηριστικό παράδειγμα σήμερα αποτελεί η Ευρώπη, όπου οι θάνατοι στη θάλασσα παρουσιάζονται ως αντιπροσωπευτικοί «θάνατοι στα σύνορα» (σ. 74, Sinatti & Vos, 2020), αφού σύμφωνα με τη Dimitriadi (2016)

«παρά τις σημαντικές προσπάθειες που εκτελούν καθημερινές επιχειρήσεις διάσωσης, χιλιάδες έχουν πεθάνει από το 2014 στη Μεσόγειο αλλά και στη Μάγχη, τα χερσαία σύνορα μέσω των Δυτικών Βαλκανίων και το πέρασμα από

τη Ρωσία στη Νορβηγία, το οποίο οι μετανάστες προσπαθούν να καλύψουν με ποδήλατο κατά τη διάρκεια του χειμώνα» (σ. 1).

Με βάση τη Στρατηγική Ατζέντα του Συμβουλίου της Ευρώπης το 2014, σύμφωνα με τον Kok (2019), δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη η γεωπολιτική σταθερότητα των συνόρων. Όταν στην Ε.Ε. αντιλήφθηκαν πως αυτό που θεωρούσαν προσωρινές εισροές, εξακολουθούσε να συμβαίνει, τότε ξεκίνησαν να ανησυχούν και να αισθάνονται την πίεση πως πρέπει να ληφθούν μέτρα σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Parkes, 2017).

Τα κράτη-μέλη θεώρησαν ότι οι μεταναστευτικές ροές ήταν ένα επείγον «πρόβλημα», με πολλές επιπτώσεις, που δεν μπορούσε πλέον να αγνοηθεί (Cox & Geisen, 2014). Επρόκειτο για ένα ζήτημα που είχε επέλθει ως αποτέλεσμα πολιτικών αποφάσεων του παρελθόντος με στόχο τη διευκόλυνση των συνοριακών ελέγχων στην Ευρώπη (Parkes, 2017). Έτσι, αποφάσισαν να λάβουν μέτρα για την αντιμετώπισή του (Cox & Geisen, 2014), χρησιμοποιώντας τα σύνορα και προσπαθώντας να απεικονίσουν κράτη που δύνανται να «ελέγχουν» τις μεταναστευτικές-προσφυγικές ροές και άρα κατέχουν την εθνική τους κυριαρχία. Άλλωστε, στην πραγματικότητα, στο επίκεντρο «είναι και ήταν πάντα κυρίως η ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων» (σ. 4, Palm, 2016). Έτσι, η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική αυτή τη στιγμή, βασίζεται σε ορισμένους άξονες, ανάμεσα στους οποίους είναι η εξωεδαφική διαχείριση των μεταναστευτικών ελέγχων, η απουσία νόμιμων διαδρομών για αιτούντες άσυλο, καθώς και η ύπαρξη συγκεκριμένων προϋποθέσεων στις σχέσεις με τις αναφερόμενες Τρίτες Χώρες (Palm, 2016).

Η Ε.Ε. λοιπόν, εστιάζει πλέον στους συνοριακούς ελέγχους, προτείνοντας μάλιστα αύξηση της χρηματοδότησής τους (Kok, 2019) μεταρρυθμίζοντας τις υπηρεσίες των συνόρων της, και μετατρέποντας την Frontex, της οποίας η ύπαρξη καθιερώθηκε το 2004 (Jeffray, 2017), σε μια Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή με πολλές εξουσίες, αλλάζοντας με αυτό τον τρόπο όχι μόνο τη διαχείριση των συνόρων των μελών της, αλλά και των γειτονικών κρατών (Parkes, 2016). Ο ρόλος της Frontex ενισχύθηκε (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο^α, χ.χ.) και απέκτησε τέτοια δύναμη σε διεθνές επίπεδο, ώστε να είναι σε θέση να πραγματοποιήσει την αποστολή της σε οποιαδήποτε χώρα που συνορεύει με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Parkes, 2017). Ένας ακόμη μηχανισμός που χρησιμοποιήθηκε για την παροχή αυτών των

υπηρεσιών φύλαξης των συνόρων για την Ελλάδα, είναι και η Eurosur (Teloni & Mantanika, 2015).

Εκτός από τους Οργανισμούς αυτούς, υπήρξαν μέσα στα χρόνια διάφορες επιχειρήσεις εντός ελληνικής επικράτειας για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η Επιχείρηση Ασπίδα (Marouf et al., 2014) που ξεκίνησε το 2012 (πριν την ολοκλήρωση του φράκτη του Έβρου -ανάλογο με τον φράκτη μεταξύ των συνόρων ΗΠΑ-Μεξικού-) και για την οποία προσλήφθηκαν περίπου 1.800 αστυνομικοί για την περιοχή του Έβρου με σκοπό τον έλεγχο και την αποτροπή «παράτυπων αφίξεων με την ενίσχυση της φυσικής παρουσίας των περιπόλων στα χερσαία σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας» (σ. 28, Angeli et al., 2014). Ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκαν οι έλεγχοι «διαβατηρίων και αναβαθμίστηκαν τεχνολογικά τα λιμάνια της Πάτρας και της Ηγουμενίτσας» (σ. 60, Triandafyllidou, 2013), τα οποία είναι τα βασικά σημεία εξόδου προς την Ιταλία.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ένας από τους βασικούς άξονες της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής είναι η εξωεδαφική διαχείριση των μεταναστευτικών ελέγχων. Τι σημαίνει όμως αυτό στην πραγματικότητα; Με την υπογραφή της Συμφωνίας Σένγκεν, στην Ευρώπη υπήρξε σταδιακά μια μετατόπιση στην σκέψη αναφορικά με τα εσωτερικά (internal) και εξωτερικά (external) σύνορα της Ευρώπης, οδηγώντας σύμφωνα με Grabbe, όπως αναφέρεται από Jeffray (2017) σε πιο ήπια εσωτερικά σύνορα και στο να γίνουν πιο σκληρά τα εξωτερικά, δημιουργώντας μια «Ευρώπη φρούριο» (σ. 174, Stalker, 2002). Άλλωστε, η Ε.Ε. υποστηρίζει πως η μετακίνηση των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντός χώρου Σένγκεν, αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα (Jeffray, 2017). Για να συμβεί αυτό όμως, και να λειτουργήσει ο χώρος Σένγκεν, τα εξωτερικά σύνορα «πρέπει να ελέγχονται αυστηρά για να αποτραπεί η μη εξουσιοδοτημένη είσοδος» (σ. 2, Dimitriadi, 2016), προωθώντας μια λογική «securitization» (Karamanidou, 2021). Ενώ λοιπόν η Ε.Ε. «βασίζεται σε μια αρχή ελεύθερης και ανοιχτής κυκλοφορίας στο εσωτερικό» (σ. 158, Kovras & Robins, 2017), σχεδόν δεσμεύεται όλο και περισσότερο εξωτερικά «να αποκλείσει την είσοδο αλλοδαπών στην επικράτειά της» (σ. 158, Kovras & Robins, 2017). Άλλωστε, όπως υποστήριζε η ίδια η Επιτροπή της Ε.Ε., από το 2001, εκτός των άλλων «η καλύτερη διαχείριση των ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε. θα βοηθήσει στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, των δικτύων παράνομης μετανάστευσης και της

εμπορίας ανθρώπων» (σ. 8, Jeffray, 2017). Επιχειρήματα που πολλές φορές χρησιμοποιούνται μέχρι και σήμερα.

Τι σημαίνει στην πράξη εξωεδαφική διαχείριση των μεταναστευτικών ελέγχων; Διεθνώς ο όρος «externalisation» χρησιμοποιείται για να περιγράψει και να αναδείξει «νέο παράδειγμα διαχείρισης των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών» (σ. 158, Χριστόπουλος, 2020). Δηλαδή, οι συνοριακοί και πληθυσμιακοί έλεγχοι πραγματοποιούνται εδαφικά εκτός και πέρα από την επικράτεια της χώρας, δηλαδή των συνόρων των κρατών στα οποία επιθυμούν να καταφτάνουν τα άτομα (Gülzau et al., 2021 · Χριστόπουλος, 2020). Μεταφέρεται επομένως σε κράτη που βρίσκονται ανάμεσα σε χώρες προέλευσης και στις χώρες τελικού προορισμού (Χριστόπουλος, 2020), αποτρέποντας έτσι την είσοδο μεταναστών/μεταναστριών και αιτούντων/αιτούντων άσυλο σε εδάφη χωρών ή περιοχών προορισμού, καθιστώντας τους νομικά απαράδεκτους χωρίς καν να ληφθεί υπόψη κάποια αξίωση των ατόμων για προστασία (Frelick, Kysel & Podkul, 2016).

Σε αυτή την πολιτική θέση της Ε.Ε., με πρόσχημα την ασφάλεια, η Ελλάδα διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο γεωγραφικά (Teloni & Mantanika, 2015), καθώς αποτελεί βασικό σημείο εισόδου για όσα άτομα έχουν ως προορισμό κάποιο κράτος της Ευρώπης (Karamanidou, 2021 · Teloni, Dedotsi, Lazanas & Telonis, 2021 · Petracou et al., 2018). Για να γίνει αυτό εφικτό, από τη μία χρησιμοποιούνται συστήματα ασφαλείας για «έξυπνους ελέγχους», όπως το SIS, το VIS και η Eurodac (Gülzau et al., 2021 · Parkes, 2016) και από την άλλη πραγματοποιούνται συμφωνίες με τις λεγόμενες Τρίτες χώρες, κάτι που χαρακτηρίζεται ως «αναπόσπαστο μέρος» (Gülzau et al., 2021 · Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, χ.χ.) της εξωεδαφικής διαχείρισης της μετανάστευσης. Μάλιστα, αυτού του είδους διαχείριση της μετανάστευσης θεωρείται πως αποτελεί εν μέρει στρατηγική για τα κράτη να επιτύχουν τους στόχους που αναφέρθηκαν προηγουμένως, «χωρίς να δεσμεύονται ρητά από τους περιορισμούς της εγχώριας δικαιοσύνης» (σ. 49, Sager, 2017), αφού κατεξοχήν αρμόδιοι θα είναι φορείς, όπως η Frontex, που έχουν αναλάβει το έργο και οι δράσεις γίνονται εκτός επικράτειάς τους.

Αυτές οι μέθοδοι και η πολιτική που υιοθετεί η Ε.Ε. για την μετανάστευση και ιδιαίτερα για του ελέγχους, έχει αναδειχθεί βιβλιογραφικά πως οδηγεί σε μεγάλο αριθμό θανάτων-δολοφονιών των πληθυσμών που θέλουν να διασχίσουν τις περιοχές

με απώτερο σκοπό να φτάσουν σε εδάφη της Ευρώπης. Περιστατικά νεκρών μεταναστών/μεταναστριών και προσφύγων/προσφυγισσών κατά την προσπάθειά τους να διασχίσουν το Αιγαίο και να εισέλθουν στην Ε.Ε. έχουν γίνει τραγική πραγματικότητα της σύγχρονης συνοριακής πολιτικής (Kovras & Robins, 2017) που τείνει προς μια «τιμωρητική και περιοριστική μεταναστευτική πολιτική» (σ. 179, Androff & Mathis, 2022). Αυτή βέβαια είναι μια πραγματικότητα όχι μόνο για την Ελλάδα και εν γένει την Ε.Ε., αλλά και για άλλα κράτη, όπως φαίνεται από δεδομένα ότι συμβαίνει στα σύνορα Μεξικού-Η.Π.Α. (Kovras & Robins, 2017 · Frelick et al., 2016), καθώς και στην Αυστραλία (Frelick et al., 2016) και το Ηνωμένο Βασίλειο (Fell & Fell, 2014).

Αυτές οι εξαφανίσεις και οι θάνατοι είναι απόρροια των πολιτικών που υιοθετούν τα κράτη, γεγονός που αναδεικνύεται και από το ότι πολλές φορές αυτοί έρχονται και ως αποτέλεσμα των λεγόμενων επαναπροωθήσεων (pushbacks), δηλαδή της διαδικασίας κατά την οποία τα άτομα «αναχαιτίζονται στα θαλάσσια ή χερσαία σύνορα και απωθούνται απευθείας στη Τουρκία ή κρατούνται στα διάφορα κέντρα κράτησης στα σύνορα προκειμένου να απελαθούν» (σ. 202, Teloni & Mantanika, 2015). Οι καταγγελίες για επαναπροωθήσεις («pushbacks») στα ελληνοτουρκικά σύνορα δεν είναι λίγες (Gemi & Triandafyllidou, 2019). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ναυάγιο στην Πύλο το 2023, όπου βυθίστηκε σκάφος στο οποίο βρισκόντουσαν περίπου 750 μετανάστες/μετανάστριες και προσφύγισσες/πρόσφυγες με αναφορές ατόμων που ήταν επιβαίνουσες/επιβαίνοντες πως αυτό ρυμουλκήθηκε από σκάφος της ακτοφυλακής και έτσι έγινε το ναυάγιο (Human Rights Watch, 2023).

Καθημερινά οι πληθυσμοί αυτοί έρχονται όλο και περισσότερο αντιμέτωποι με «στρατιωτικοποιημένα σύνορα» (σ. 179, Androff & Mathis, 2022) που επηρεάζουν τα δικαιώματα των μεταναστριών/μεταναστών και προσφύγων/προσφυγισσών και τις διεθνείς υποχρεώσεις προστασίας που θα είχαν τα κράτη απέναντί τους (Frelick et al., 2016).

Τέλος, μια συζήτηση που φαίνεται να αναπτύσσεται βιβλιογραφικά είναι αν οι θάνατοι στα σύνορα καλύπτουν μόνο τα άτομα που πεθαίνουν σε αυτά, ή αν μπορούν να συσχετιστούν πιο μεταφορικά και με τη βία που δέχονται πριν ή μετά την ύπαρξή τους στα σύνορα. Αυτό το ερώτημα μπορεί να λάβει πολλές απαντήσεις ανάλογα με το πως προσεγγίζεται. Για παράδειγμα, οι Gombeer, Ulusoy και Basilien-Gainche (2019),

κάνουν λόγο για τον «φυσικό θάνατο» (physical death) για τις περιπτώσεις που τα άτομα προσπαθούν να διασχίσουν τα σύνορα, και είτε λόγω πνιγμών, πυροβολισμών, κρυοπαγημάτων είτε πολλών άλλων αιτιών πεθαίνουν, για τον «νομικό θάνατο» (legal death) ο οποίος αναφέρεται σε περιπτώσεις εξαφάνισης ατόμων κατά το ταξίδι τους, καθώς και για τον «κοινωνικό θάνατο» που ακολουθεί τα άτομα εφόσον καταφέρουν να διασχίσουν τα σύνορα, με το να μην αναγνωρίζονται από την πολιτεία και την κοινωνία ως πολίτες, και άρα να μην απολαμβάνουν καμία απολύτως προστασία από τα κράτη στα οποία βρίσκονται. Αυτή η άποψη ενισχύεται από αυτό που υποστηρίζεται από τη Schmelz (2022), ότι δηλαδή πλέον τα σύνορα βρίσκονται παντού, με την έννοια ότι εκτός από τα σύνορα που θέτει ο/η νομοθέτης, τα κράτη μεταφέρουν αυτόν τον έλεγχο και στο εσωτερικό τους, θέτοντας ως αντιπροσώπους του δημόσιες υπηρεσίες και τα εργαζόμενα σε αυτές άτομα, όπως είναι νοσοκομεία, σχολεία, πανεπιστήμια, με τρόπο που αναφέρεται αργότερα και στο κεφάλαιο για την άσκηση κοινωνικής εργασίας με προσφυγικό-μεταναστευτικό πληθυσμό.

Βέβαια, σύμφωνα με έρευνα φάνηκε πως ενώ τα δεδομένα ακαδημαϊκών αναδεικνύουν τη συσχέτιση των θανάτων στα σύνορα με την υιοθέτηση αυστηρότερων πολιτικών που οδηγούν σε παρατυπίες με υψηλότερους κινδύνους, καθώς και με τον ρόλο που διαδραματίζει το κράτος υποδοχής, τα άτομα που είναι υπεύθυνα για την χάραξη πολιτικών παρουσιάζουν τους θανάτους αυτούς δίνοντας έμφαση στα ατομικά αίτια των μεταναστών και των διακινητών, δηλαδή στο ότι επιλέγουν να ταξιδέψουν παράτυπα γεγονός που καθιστά επικίνδυνη τη διαδρομή τους (Last 2018, στο Gombeer, Ulusoy & Basilien-Gainche, 2019). Πλέον, οι διαδρομές αυτές για την είσοδο στην Ευρώπη, το νησί της Λαμπεντούζα, τα γαλλο-ιταλικά σύνορα στη Βεντιμίλια (Sinatti & Vos, 2020) και η Κεντρική Μεσόγειος συνδέθηκαν με υψηλά ποσοστά θανάτων (Parkes, 2017) και με πλήθος αγνοούμενων ατόμων (Kok, 2019).

Κεφάλαιο 2ο: Ανθρώπινα δικαιώματα και συνηγορία στην κοινωνική εργασία με προσφυγικό-μεταναστευτικό πληθυσμό

2.1 Ανθρώπινα δικαιώματα και σύνδεση με κοινωνική εργασία

Ως ανθρώπινα δικαιώματα ορίζονται εκείνα τα δικαιώματα που τα κατέχει κάποιος/κάποια απλά και μόνο λόγω της ανθρώπινης ιδιότητάς του/της (Androff & Mathis, 2022 · Payne, 2021 · Healy, 2008 · Steen, 2006 · Mann, Gostin, Gruskin, Brennan, Lazzarini & Fineberg, 1994). Δηλαδή, τα δικαιώματα αυτά τα έχουν όλα τα άτομα απλά και μόνο επειδή είναι άνθρωποι, ανεξαρτήτως φυλής, φύλου, κοινωνικής τάξης, καταγωγής ή/και οποιουδήποτε άλλου χαρακτηριστικού (Hajjar Leib, 2011 · Kirchschräger, 2011).

Η συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει τις ρίζες της στον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό και στις ιδέες-ιδανικά της Γαλλικής και Αμερικανικής Επανάστασης (Ife, 2016 · Hajjar Leib, 2011). Όμως ο τρόπος που έχουν διαμορφωθεί και η μορφή που έχουν λάβει συνδέονται άμεσα με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Marr, McPherson, Androff & Gatenio Gabel, 2019 · Ife, 2016 · Hajjar Leib, 2011 · Διεθνής Αμνηστία, χ.χ.), αναδεικνύοντας μια πολιτισμική στροφή προς τον «ανθρωπιστικό οικουμενισμό» (σ. 112, Skinner, 2017).

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μέλη των Ηνωμένων Εθνών, ανέλαβαν να συντάξουν «ένα προσχέδιο της Διεθνούς Λίστας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» (Διεθνής Αμνηστία, χ.χ.). Πράγματι, στις 10 Δεκεμβρίου 1948, υιοθετείται από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ένα παγκόσμιο, κοινό πρότυπο που καθιέρωνε τα δικαιώματα όλων των ατόμων και όλων των λαών, στο οποίο και βασίζεται η τρέχουσα πρακτική και συζήτηση γύρω από τα ανθρώπινα δικαιώματα (Marr et al., 2019 · Ife, 2016 · Cerna, 1994 · Mann et. al., 1994 · Διεθνής Αμνηστία, χ.χ.). Αυτή η Διακήρυξη περιλαμβάνει συνολικά 30 άρθρα, αναφερόμενα στην προστασία ατομικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και συλλογικών δικαιωμάτων (Marr et al., 2019).

Σύμφωνα με πλήθος θεωρητικών, η Οικουμενική Διακήρυξη θεωρείται ορόσημο για την ιστορία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς αν και αυτά εκφράζονταν και πιο παλιά από την Κοινωνία των Εθνών και από πολιτικά κινήματα

(Healy, 2008), πλέον θεωρούνταν καθολικά και αδιαίρετα (Marr et al., 2019). Επιπλέον, αν και δεν είχε νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα, μπορούσε να χρησιμοποιηθεί -όπως και γίνεται- ως μοχλός πίεσης σε περιπτώσεις παραβιάσεων δικαιωμάτων (Wakefield, 2015 · Hajjar Leib, 2011 · Cerna, 1994 · Mann et al, 1994).

Εκτός από την Οικουμενική Διακήρυξη, άλλα σημεία κλειδιά για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μεταξύ άλλων η ίδρυση της Διεθνούς Αμνηστίας (Ife, 2016), καθώς και ο Νόμος Περί Πολιτικών Δικαιωμάτων του 1964, ο οποίος απαγορεύει κάθε διάκριση με βάση το φύλο, τη φυλή, το χρώμα και την εθνικότητα (Bent-Goodley, 2014). Οι Νόμοι, τα Πρωτόκολλα, οι Συμβάσεις και τα Σύμφωνα αποτελούν σημαντικά στοιχεία για τα δικαιώματα, καθώς σύμφωνα με τον Payne (2021) αυτά «ορίζονται από συνολικότερους κώδικες που συμφωνούνται μεταξύ των εθνών ή από εθνικούς κώδικες ή συντάγματα» (σ. 239). Άλλα σημαντικά σημεία αποτελούν το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, καθώς και ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών (Mann et al., 1994).

Εκτός όμως από τα έγγραφα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα στο σύνολό τους, έχουν αναπτυχθεί και Συμβάσεις που αφορούν ιδιαίτερα μεταναστευτικούς-προσφυγικούς πληθυσμούς. Ενδεικτικά, κάποια από αυτά είναι το Παγκόσμιο Σύμφωνο για τους Πρόσφυγες (Gammeltoft-Hansen, 2018), η Σύμβαση για το καθεστώς των Προσφύγων του 1951 στο οποίο και αναγνωρίζεται και το δικαίωμα να απολαμβάνουν παροχές από το κοινωνικοπρονοιακό σύστημα του κράτους που έλαβαν άσυλο (Androff & Mathis, 2022), η Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων του 1965 (Androff & Mathis, 2022 · United Nations, 1965), η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας του 1984 (Androff & Mathis, 2022), η Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ατόμων που δεν είναι Υπήκοοι της Χώρας στην οποία ζουν (Androff & Mathis, 2022 · United Nations, 1985), καθώς και η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους του 1990 (Androff & Mathis, 2022 · United Nations, 1990).

Όπως ήδη ειπώθηκε, με βάση την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα δικαιώματα τα κατέχουν όλα τα άτομα ανεξαιρέτως και όλα έχουν

την ίδια βαρύτητα. Αυτή η θέση βρίσκει ορισμένες αντιρρήσεις όμως, καθώς αναπτύσσονται συζητήσεις γύρω από την καθολικότητα και τον πολιτισμικό σχετικισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Ife, 2016 · Hajjar Leib, 2011 · Puhl, 2011).

Από την μία πλευρά συσπειρώνονται οι υπέρμαχοι της καθολικότητας των δικαιωμάτων, που αναφέρουν πως αυτή προκύπτει άμεσα από την ύπαρξη και μόνο της Οικουμενικής Διακήρυξης που έχει ισχύ σε παγκόσμιο επίπεδο (Androff & Mathis, 2022 · Wakefield, 2015 · Hajjar Leib, 2011), αφού «εξ ορισμού τα ανθρώπινα δικαιώματα βασίζονται στην καθολική αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπινων όντων» (σ. 203, Le, 2016). Παρόμοια, σύμφωνα με τους Gammonley, Rotabi, Forte και Martin (2013), ο Ife υποστηρίζει την καθολικότητα, χωρίς όμως να αγνοεί πως ορισμένες συνθήκες επηρεάζουν την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αντίστοιχα, στην άλλη πλευρά, υποστηρίζεται ο πολιτισμικός σχετικισμός, με επιχειρήματα όπως ότι οι ιδέες που εκφράζονται βασίζονται σε ευρωκεντρικές αντιλήψεις (Hajjar Leib, 2011) και πως ορισμένες έννοιες αποτελούν έννοιες της αναφερόμενης Δυτικής Κοινωνίας (Le, 2016 · Kirchschräger, 2011), χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι «κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές» ανάμεσα στις χώρες (σ. 740, Cerna, 1994). Μάλιστα, με βάση την Αμερικανική Ανθρωπολογική Εταιρεία (American Anthropological Association) (2020), ο ανθρωπολόγος Herskovits υποστήριξε πως η καθολικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βασίζεται στην επιβολή και εξυπηρέτηση των δυτικών, ιμπεριαλιστικών αξιών. Επιπρόσθετα, εκφράζεται η άποψη πως τα άτομα που συμμετείχαν στη δημιουργία της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ήταν άτομα που «απολάμβαναν ορισμένα προνόμια στις κοινωνίες τους» (σ. 203, Le, 2016), μη συμπεριλαμβάνοντας άτομα που δεν έφεραν αυτά τα προνόμια. Σε αυτό φαίνεται εν μέρει να συμφωνούν και οι δύο πλευρές, αφού υποστηρικτές/υποστηρίκτριες και των δύο απόψεων αναφέρονται στο ότι δεν υπήρξε εκπροσώπηση των πληθυσμών από όλα τα έθνη το 1948 (Le, 2016). Μέρος της αμφισβήτησης της οικουμενικότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προέρχεται κυρίως από την Ασία και αφορά ζητήματα θρησκείας, γάμου, προστασίας παιδιών, αναφερόμενα ως «ιδιωτικά δικαιώματα» (σ. 744, Cerna, 1994).

Φαίνεται όμως, παρά τις συζητήσεις που αναπτύσσονται περί οικουμενικότητας και σχετικισμού των δικαιωμάτων, πως συχνά «τόσο οι δυτικές όσο και οι μη δυτικές κυβερνήσεις χρησιμοποιούν την ατζέντα τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα για να

προωθήσουν τα εσωτερικά πολιτικά και γεωπολιτικά τους συμφέροντα» (σ. 207, Le, 2016).

Τέλος, μια κλασική διάκριση που μπορούν να λάβουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι λεγόμενες τρεις γενιές δικαιωμάτων (Healy 2008 · Hajjar Leib, 2011.). Η πρώτη περιλαμβάνει τα αναφερόμενα ατομικά-πολιτικά δικαιώματα, η δεύτερη τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, και η τρίτη γενιά τα συλλογικά δικαιώματα, ανάμεσα στα οποία είναι το δικαίωμα στην ειρήνη και στο καθαρό περιβάλλον (Healy, 2008). Σύμφωνα με τον Ife (2008), θεωρείται πως για τα δικαιώματα δεύτερης γενιάς, χρειάζεται πιο ενεργή εμπλοκή του κράτους προκειμένου να είναι προσβάσιμα για τα άτομα, αν και μέχρι πρότινος οι δυτικές κοινωνίες έδωσαν μεγαλύτερη βάση στα δικαιώματα της πρώτης γενιάς (Healy, 2008).

Η κοινωνική εργασία όπως θα συζητηθεί και σε επόμενα κεφάλαια, είναι άμεσα συνυφασμένη με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα, σε περιπτώσεις προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού φαίνεται να υπάρχουν εμπόδια στην άσκηση τόσο των δικαιωμάτων πρώτης, όσο και δεύτερης γενιάς. Έτσι αναδεικνύεται η ιδιαίτερη ενασχόληση του επαγγέλματος με τα κοινωνικά δικαιώματα, που περιλαμβάνουν και τη στέγαση, την υγειονομική περίθαλψη και την εκπαίδευση, αλλά και με τα δικαιώματα πρώτης γενιάς, όπως το δικαίωμα στη ζωή και στο άσυλο (Androff & Mathis, 2022).

Οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί συχνά καλούνται να υπερασπιστούν και να προωθούν τα δικαιώματα ως μέρος του επαγγέλματός (Steen, 2006). Άλλωστε, όπως και ιστορικά αναδεικνύεται η συσχέτιση της κοινωνικής εργασίας με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Healy, 2008). Συγκεκριμένα, αυτή η σύνδεση εκφράζεται μέσα από επίσημα έγγραφα που φανερώνουν αξίες και την αποστολή του επαγγέλματος, όπως ο ορισμός του επαγγέλματος (Reynaert, Nachtergaele, De Stercke, Gobeyn & Roose, 2022 · Mapp et al., 2019 · Ife, 2016), και οι διάφοροι κώδικες δεοντολογίας. Αλλά και από τη συμβολή σημαντικών προσώπων της κοινωνικής εργασίας -που θα αναφερθούν σε επόμενο κεφάλαιο- στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων, από την εμπλοκή του επαγγέλματος σε κρίσιμες καταστάσεις και κινήματα, καθώς και μέσα από την επίσημη εκπροσώπηση από επαγγελματικούς φορείς σε δράσεις υπέρ των δικαιωμάτων (Healy, 2008).

Όσον αφορά τον ορισμό και τη σύνδεση κοινωνικής εργασίας με τα ανθρώπινα δικαιώματα, σύμφωνα με τη Διεθνή Ομοσπονδία Κοινωνικής Εργασίας (International Federation of Social Workers) (2014),

«Η Κοινωνική Εργασία είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή, την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους» (σ. 1)

Σχετικά με τους κώδικες δεοντολογίας του επαγγέλματος, πλήθος αυτών, όπως της Αμερικής, του Καναδά, της Αγγλίας, της Αυστραλίας, της Ρωσίας, της Κένυας, της Νιγηρίας, της Τανζανίας συμπεριλαμβάνουν την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Mapp et al., 2019 · Androff, 2016 · Healy, 2008 · Rothman & Mizrahi, 2014 · Cleaveland, 2010 · Weiss-Gal & Gal, 2009 · Steen, 2006 · Lynch & Mitchell, 1995 · Schinke, Barth & Blythe, 1985).

Τέλος, άλλο κείμενο που αναδεικνύει την σύνδεση της κοινωνικής εργασίας με τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι η Οικουμενική Διακήρυξη και συγκεκριμένα τα Άρθρα 22 και 25, τα οποία κάνουν λόγο για κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, καθώς και για βασικές ανάγκες και υπηρεσίες (McPherson, Siebert & Siebert, 2017 · Healy, (2008).

Προϋπόθεση όμως για να λειτουργήσει το επάγγελμα με τρόπο που να προασπίζεται τα δικαιώματα, είναι αρχικά να μπορούν οι επαγγελματίες να τα αναγνωρίζουν (Mapp et al., 2019 · Gammonley et al., 2013). Απαραίτητο γι' αυτό είναι να ενταχθούν στην εκπαίδευση μαθήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Gammonley et al., 2013 · Steen, 2006) και πολιτικής (Reynaert, Dijkstra, Knevel, Hartman, Tirions, Geraghty, Gradener, Lochtenberg & Hoven, 2019).

Θωρείται αναγκαίο η κοινωνική εργασία να αμφισβητεί ιδέες που αναπαράγονται από υπηρεσίες και πολιτικές που βασίζονται στο ποια άτομα «αξίζουν» και ποια άτομα έχουν περισσότερη «ανάγκη», οι οποίες είναι ιδέες κατεξοχήν του νεοφιλελευθερισμού. Μάλιστα, σε μια νεοφιλελεύθερη οικονομία που οι πολιτικές

υποβιβάζουν διαρκώς τις δημόσιες υπηρεσίες και αποκλείουν πληθυσμούς, οι επαγγελματίες κοινωνικοί/κοινωνικές λειτουργοί χρειάζεται να είναι σε επαγρύπνηση έτσι ώστε να μην συνδέεται το επάγγελμα με τις ρατσιστικές πολιτικές και «εσωτερικούς» μεταναστευτικούς ελέγχους (Humphries, 2004). Χρειάζεται λοιπόν να υπάρξει η μετατόπιση της σκέψης, προς την κατανόηση των κοινωνικών προβλημάτων ως παραβιάσεις (McPherson et al., 2017) και η αλληλεπίδραση με τα άτομα να γίνεται με σεβασμό, έχοντας υπόψη μας πως ακόμη και αυτός ο σεβασμός προς τα υποκείμενα με τα οποία συνεργάζονται οι επαγγελματίες μπορεί να προάγει τα δικαιώματα (Steen, Mann, Restivo, Mazany & Chapple, 2017).

2.2 Παραβιάσεις δικαιωμάτων μεταναστευτικού-προσφυγικού πληθυσμού και η πρακτική της κοινωνικής εργασίας

Σύμφωνα με τους Carrillo και O'Grady (2018) ο προσφυγικός-μεταναστευτικός πληθυσμός βιώνει καταπίεση. Μεγάλο μέρος του πληθυσμού αυτού έρχεται σχεδόν καθημερινά αντιμέτωπο με διακρίσεις και προκαταλήψεις (Bent-Goodley & Hopps, 2017) που βασίζονται κυρίως στη θεώρησή τους ως «απειλή για την κοινωνική συνοχή» και ως «κοινωνικό πρόβλημα» (σ. 13, Williams & Graham, 2014), μέσω δημοσιευμάτων που τους/τις παρουσιάζουν ως κίνδυνο (Anis & Turtiainen, 2021 · Sinha, Burr & Sutton, 2014). Αυτά τα δημοσιεύματα φέρνουν αρνητικό πρόσημο στο κυρίαρχο αφήγημα, δημιουργώντας μια εικόνα «άλλων», «που δεν είναι σαν εμάς» (σ. 13, Masocha & Simpson, 2011). Άλλωστε η «καχυποψία και η αρνητική αξιολόγηση των “άλλων” ... πάει πολύ πίσω στην ιστορία» (σ. 23, Φραγκουδάκη, 2022).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν, αυτό της αναπαραγωγής δηλώσεων από πρόσωπα της κυβέρνησης στην Ελλάδα που παρομοίαζαν τον προσφυγικό πληθυσμό, με «υγειονομική βόμβα» (Filippidis, 2013 στο Teloni & Mantanika, 2015), καθώς και αυτό της Αγγλίας όπου πρόσφυγες και μετανάστες χαρακτηρίζονταν φορείς ασθενειών και εγκληματίες (Humphries, 2004).

Από έρευνες, έχει φανεί πως τόσο σε Ελλάδα, όσο και σε Η.Π.Α. και Ηνωμένο Βασίλειο, τα άτομα αντιμετωπίζουν δυσκολίες αναφορικά με την καταπάτηση δικαιωμάτων τους, που συνήθως οφείλονται σε πολιτικές του κράτους και του συστημικού ρατσισμού-διακρίσεων (Ayón & Philbin, 2017). Συγκεκριμένα, τα

δικαιώματα των μεταναστών-προσφύγων στις ΗΠΑ καταπατούνται και η ακεραιότητά τους απειλείται εξαιτίας των ξενοφοβικών πολιτικών (Androff & Mathis, 2022), όπως για παράδειγμα η αδυναμία λήψης υπηρεσιών, λόγω μη κατοχής νομιμοποιητικών εγγράφων (Ayón & Philbin, 2017). Αντίστοιχα, στην Αγγλία ο μεταναστευτικός πληθυσμός λόγω νομικού καθεστώτος δεν απολαμβάνει τα δικαιώματά του και τις παροχές υγειονομικής και κοινωνικής φροντίδας (Williams & Graham, 2014).

Λόγω του ρατσισμού, τα άτομα έχουν περιορισμένα κοινωνικά δικαιώματα αντιμετωπίζοντας εμπόδια στις αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας (Weiss-Gal & Gal, 2009) στην ασφαλή στέγαση και υγειονομική περίθαλψη (Cleveland, 2010). Ενώ άλλες φορές «αιτούντες άσυλο και μετανάστες χωρίς άδειες παραμονής έχουν πρόσβαση στις λεγόμενες ‘απαραίτητες παροχές’, κάτι που σημαίνει πως η εξειδικευμένη κοινωνική φροντίδα και παροχές υγείας είναι περιορισμένες» (Anis & Turtiainen, 2021, σ. 9). Φαίνεται λοιπόν πως μέχρι να λάβουν το προσφυγικό καθεστώς ζουν ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αυτό της Μανωλάδας, όπου πυροβόλησαν μετανάστες εργάτες γης όταν πήγαν να ζητήσουν τα δεδουλευμένα τους (Teloni & Mantanika, 2015). Γεγονός που μαζί με τα περιστατικά ρατσιστικής βίας από ακροδεξιές ομάδες στο κέντρο της Αθήνας (Teloni & Mantanika, *ibid*), αλλά και τις συχνές αστυνομικές περιπολίες σε συγκεκριμένες περιοχές που κυκλοφορούν κυρίως μεταναστευτικοί-προσφυγικοί πληθυσμοί (Angeli et al., 2014 · Triandafyllidou, 2013) αναδεικνύει τη θέση των μεταναστ(ρι)ων-προσφυγ(ισσ)ων στην Ελλάδα.

Η κοινωνική εργασία σε αυτό το πλαίσιο βρίσκεται αντιμέτωπη και με πολιτικές λιτότητας και περικοπών, ως αποτέλεσμα της νεοφιλελεύθερης αγοράς (Ferguson, Ioakimidis & Lavalette, 2018, στο Reynaert et al., 2019). Σε συνδυασμό με τις αυξημένες αντιδράσεις εθνικισμού και ξενοφοβίας που τροφοδοτούν και τροφοδοτούνται από αντιμεταναστευτικές πολιτικές (Popescu & Libal 2018, στο Androff & Mathis, 2022) όπως αυτές παρουσιάστηκαν, γίνεται αντιληπτό πως υπάρχουν επιπλέον δυσκολίες κατά την υπεράσπιση δικαιωμάτων (Rine, 2018). Γι’ αυτό χρειάζεται συχνά να οργανώνουν δράσεις ώστε να αντιμάχονται (Kiehne, 2016).

Τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν εγκριθεί ιδιαίτερα περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές (Ayón & Philbin, 2017), με τις οποίες αναγκαστικά οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί στο πεδίο έρχονται αντιμέτωποι/αντιμέτωπες.

Άλλωστε, θεωρείται από τα λεγόμενα επαγγέλματα «πρώτης γραμμής» (Androff & Mathis, 2022 · Diaconu, Racovita-Szilagyι & Bryan, 2016) και είναι άμεσα εμπλεκόμενο με την εφαρμογή πολιτικών μετανάστευσης και των λεγόμενων πολιτικών ένταξης με τους/τις κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς να παρέχουν υπηρεσίες που διαμορφώνονται εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου πρόνοιας (Williams & Graham, 2014).

Αν και φαίνεται λοιπόν, πως ακόμη και, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, οι περιπτώσεις που χρειάζεται κάποια/κάποιος κοινωνική/κοινωνικός λειτουργός να συνεργαστεί με μεταναστευτικό πληθυσμό αυξάνονται (Jackson & Samuels, 2011), αιτούντες/αιτούσες άσυλο εξακολουθούν να μην απολαμβάνουν κρατική-θεσμική προστασία αναφορικά με τα δικαιώματά τους (Androff & Mathis, 2022). Έτσι, αναγκάζονται να εξαρτώνται από ιδιωτικούς φορείς και φιλανθρωπικές οργανώσεις για την κάλυψη βασικών τους αναγκών (Diaconu et al., 2016). Το ίδιο έχει φανεί πως συμβαίνει και σε άλλες χώρες, όπου στο παρελθόν δεν παρεχόταν δυνατότητα στέγασης σε αιτούντες/αιτούσες άσυλο, αν αυτή μπορούσε να καλυφθεί, έστω και προσωρινά, από κάποια εκκλησία (Humphries, 2004).

Ποια όμως είναι η στάση του επαγγέλματος απέναντι σε τέτοιες πρακτικές; Εργαζόμενες/εργαζόμενοι στο πεδίο αυτό λοιπόν, χρειάζεται να λαμβάνουν υπόψη τους πως ακόμη και ο τρόπος επικοινωνίας μπορεί να αναπαράγει διακρίσεις, καθώς αν για παράδειγμα κανείς χρησιμοποιεί έννοιες όπως «λαθρομετανάστης» ή «παράνομος», τότε οικοδομεί εικόνες «εγκληματιών» διαμορφώνοντας όχι μόνο την εργασία τους, αλλά και το ευρύτερο αφήγημα (Cleaveland, 2010). Απαραίτητη επίσης είναι η κατανόηση του πόσο εύκολα μπορεί το επάγγελμα από την πρόνοια να μεταβεί στην απολυταρχία και την καταπίεση (Humphries, 2004) αφού εντός ενός συστήματος που έχει ως στόχο τον έλεγχο του «μεταναστευτικού προβλήματος» όπως αποκαλείται, συχνά οι κοινωνική εργασία αποτελεί επάγγελμα μεταναστευτικού ελέγχου.

Είναι χρήσιμο όχι μόνο να προσεγγίζονται τα άτομα ως ολότητες (Androff & Mathis, 2022), αλλά και να πλαισιώνονται τα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν ως παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, ώστε στη συνέχεια να υπάρξουν παρεμβάσεις σε μικρο-επίπεδο και σε μακρο-επίπεδο (Marr et al., 2019).

Τις τελευταίες δεκαετίες προωθείται η σκέψη για το πως οι επαγγελματίες θα βοηθήσουν τις κοινότητες αυτές να ενσωματωθούν στην κοινωνία υποδοχής

(Sakamoto, 2007). Είναι ή πρέπει να είναι όμως αυτός ο ρόλος της; Χρειάζεται να καλεστούν τα άτομα να αφομοιωθούν στην χώρα-κοινωνία υποδοχής και να αφήσουν πίσω τους μέρη των ταυτοτήτων που φέρουν; Κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προβληματίζονται με έννοιες όπως η ενσωμάτωση, καθώς αυτές μπορεί να είναι ιδιαίτερα καταπιεστικές.

Στη διεθνή βιβλιογραφία, αναφέρεται πως η κοινωνική εργασία στο μεταναστευτικό-προσφυγικό πεδίο, μπορεί να λάβει διάφορες μορφές. Συγκεκριμένα, φαίνεται οι επαγγελματίες να είναι υπεύθυνες/υπεύθυνοι για ζητήματα βελτίωσης της ποιότητας ζωής του πληθυσμού αυτού, όπως η στέγαση (Roestenburg, 2013), απασχόληση (Roestenburg, 2013), εκπαίδευση (Al-Qdah & Lacroix, 2010), καθώς και για την παροχή βοήθειας τόσο σχετικά με νομιμοποιητικά έγγραφα (Androff & Mathis, 2022), όσο και με την οικοδόμηση κοινωνικών δικτύων (Diaconu et al., 2016 · Cox & Geisen, 2014). Είναι επίσης σε θέση να παρέχουν τις απαραίτητες πληροφορίες για ζητήματα που αφορούν τα δικαιώματά των εξυπηρετούμενων ατόμων (Androff & Mathis, 2022 · Teloni, et al., 2021 · Roestenburg, 2013), να δρουν με τρόπο που θα επιφέρει την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού (Al-Qdah & Lacroix, 2010) και να παραπέμπουν σε υπηρεσίες, όποτε θεωρείται απαραίτητο (Teloni et al., 2021).

Επιπλέον, σημαντικό σημείο αποτελεί η προώθηση και διεκδίκηση της κοινωνικής δικαιοσύνης (Androff & Mathis, 2022 · Diaconu et al., 2016 · Roestenburg, 2013) μέσα από τη συνηγορία (Al-Qdah & Lacroix, 2010 · Jackson & Samuels, 2011), την υπεράσπιση δικαιωμάτων (Androff & Mathis, 2022 · Cox & Geisen, 2014), την πραγματοποίηση ερευνών με στόχο χάραξη πολιτικών ευνοϊκότερων και με σεβασμό στα δικαιώματά (Cox & Geisen, 2014), και την ενδυνάμωση (Teloni et al., 2021). Παρ' όλα αυτά, το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας φαίνεται να χαρακτηρίζεται και από αρκετή γραφειοκρατία (Teloni et al., 2021 · Sinha et al., 2014), που ενδεχομένως να αποτελεί τροχοπέδη.

2.3 Η έννοια της συνηγορίας

Κατά την προσπάθεια να οριστεί η έννοια της συνηγορίας, φαίνεται πως αυτή μπορεί να λάβει πληθώρα εξηγήσεων (Necel, 2019 · Dalrymple και Boylan, 2013 · Wilks, 2012 · Weiss-Gal & Gal, 2009 · Schinke, Barth & Blythe, 1985). Γι' αυτό είναι

απαραίτητο να διευκρινίζεται κάθε φορά που χρησιμοποιείται (Necel, 2019), έχοντας υπόψη πως οι ορισμοί δεν είναι στατικοί, αλλά «αντανακλούν συζητήσεις, τους κυρίαρχους λόγους και τα ποικίλα πλαίσια πρακτικής» (σ. 11, Dalrymple & Boylan, 2013) όσων τις χρησιμοποιούν. Άλλωστε, η νοηματοδότηση της έννοιας είναι χρήσιμη μιας και έχει φανεί η ταμπέλα της συνηγορίας να τοποθετείται σε διαφόρων ειδών πράξεις, ακόμη και αν αυτές θεωρούνται ιδιαίτερα «απάνθρωπες» (Necel, 2019).

Σε αυτό το σημείο θα γίνει προσπάθεια να παρατεθούν ορισμένοι ορισμοί της έννοιας «συνηγορία», ώστε να ακολουθήσει η επεξήγηση των ειδών της για την καλύτερη και εις βάθος κατανόησή της. Ξεκινώντας με κάποιους από τους ορισμούς, φαίνεται πως ο Payne (2021) αναφέρει ότι «η συνηγορία (advocacy) αφορά στην εκπροσώπηση των συμφερόντων των εξυπηρετούμενων στο πλαίσιο του φορέα που εργάζονται οι κοινωνικοί/ές λειτουργοί αλλά και άλλων οργανισμών» (σ. 239).

Αντίστοιχα, σύμφωνα με Jumbert (2020), η συνηγορία αναφέρεται στη διαδικασία υπεράσπισης κάποιου άλλου ατόμου. Ενώ με βάση τους Henderson και Rochin (2001, σ. 1), η συνηγορία περιγράφεται ως μια διαδικασία «αναγνώρισης και παρουσίασης των απόψεων και των ανησυχιών κάποιου ατόμου, με στόχο την διασφάλιση των δικαιωμάτων του, από κάποιον άλλο που δεν έχει αντικρουόμενα συμφέροντα». Αντίστοιχα, σύμφωνα με την Hardwick (2014, σ. 1703) το Advocacy Charter, ορίζει ως συνηγορία την «προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης».

Ο Brueggemann (2014) παραθέτοντας διάφορους ορισμούς, επισημαίνει πως η συνηγορία «περιλαμβάνει προσπάθειες να επηρεάσει τις δράσεις των θεσμών με τρόπους που θα ωφελήσουν το συλλογικό κοινωνικό συμφέρον» (σ. 403), και αντίστοιχα οι Weiss-Gal και Gal (2009) κάνουν λόγο για «για εκπροσώπηση συγκεκριμένων πελατών, ομάδων ή προβλημάτων προκειμένου να φέρουν για την αλλαγή» (σ. 269). Τέλος, οι Trusty και Brown (2005) υποστηρίζουν πως η έννοια της συνηγορίας περιλαμβάνει μέσα σε άλλα και τη συστημική αλλαγή.

Σχετικά με το άτομο που ασκεί συνηγορία, οι Sosin & Caulum (1983) αναφέρουν την έννοια «συνήγορος» ως όρο για την περιγραφή ατόμων που υπερασπίζονται, ενώ σε άλλα κείμενα παρουσιάζεται ως το άτομο που «είναι υποστηρικτής του πελάτη του, σύμβουλος του, υπερασπιστής του» (σ. 12). Παράλληλα, αλλού θεωρείται πως ο όρος περιορίζεται στα άτομα που έχουν ειδικές νομικές γνώσεις και παρέχουν μεταξύ άλλων

συμβουλές και διαμεσολάβηση (Necel, 2019). Με την ενδεικτική παράθεση των ανωτέρω ορισμών μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως οι περισσότεροι συγκλίνουν στη συμπερίληψη της προώθησης αλλαγής μέσω ενεργειών (Dalrymple & Boylan, 2013 · Trusty & Brown, 2005).

2.4 Επίπεδα-Είδη συνηγορίας

Ένας από τους τρόπους να καταλάβει κανείς καλύτερα τι είναι τελικά η συνηγορία, αποτελεί η μελέτη των διάφορων ειδών-μοντέλων-μορφών που μπορεί αυτή να λάβει (Hardwick, 2014 · Dalrymple & Boylan, 2013).

Κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση φάνηκε πως υπάρχει η τάση να ομαδοποιούνται τα είδη της συνηγορία, ανά δυάδες, με δύο πόλους-μορφές, χωρίς αυτό να σημαίνει πως είναι απαραίτητα αντικρουόμενες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η συνηγορία κατά περίπτωση και η συνηγορία για την αλλαγή πολιτικών (Gonzalez Benson, Routte, Walker, Yoshihima & Kelly, 2022 · Payne, 2021 · Steen et al., 2017 · Cox, Tice & Long, 2017 · Hardwick, 2014 · Dalrymple & Boylan, 2013 · Mosley, 2013 · Weiss-Gal & Gal, 2009), η καθοδηγούμενη συνηγορία με τη μη καθοδηγούμενη (Payne, 2021 · Weiss-Gal & Gal, 2009), η παθητική με την ενεργητική συνηγορία (Dalrymple & Boylan, 2013), καθώς και η εσωτερική με την εξωτερική συνηγορία ή αλλιώς μοντέλο εντός κυβέρνησης και εκτός κυβέρνησης όπως ονομάζεται από μέρος θεωρητικών (Brueggemann, 2014 · Dalrymple & Boylan, 2013 · Mosley, 2013 · Weiss-Gal & Gal, 2009).

Όσον αφορά την συνηγορία κατά περίπτωση (case advocacy ή issued-baded advocacy) αυτή εστιάζει κυρίως σε ένα άτομο ή σε μικρότερες ομάδες, όπως μια οικογένεια (Cox et al, 2017 · Dalrymple & Boylan, 2013 · Mosley, 2013) και θέτει συγκεκριμένους στόχους για ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα για τη διαχείριση συγκεκριμένης κατάστασης (Hardwick, 2014). Αυτού του είδους η συνηγορία κατά την κοινωνική εργασία στοχεύει στην αλλαγή των πρακτικών ενός Φορέα ή Υπηρεσιών που έχουν συγκεκριμένο αντίκτυπο στη ζωή των ατόμων (Payne, 2021).

Αντίστοιχα, η συνηγορία που εστιάζει στις πολιτικές ή αλλιώς συνηγορία που εστιάζει στα αίτια των προβλημάτων (cause advocacy/policy advocacy/systemic

advocacy). Λαμβάνοντας γνώση από τις ατομικές υποθέσεις, αυτή συμβάλλει μέσα από συλλογικές διαδικασίες και δράσεις (Dalrymple & Boylan, 2013) σε αλλαγές πολιτικών, κανονισμών και νομοθεσίας (Payne 2021 · Cox et al., 2017 · Dalrymple & Boylan, 2013 · Mosley, 2013) που επηρεάζουν την ευημερία της κοινότητας (Mosley, 2013) και στοχεύοντας στην κοινωνική δικαιοσύνη (Cox et al., 2017). Αυτό συνήθως επιτυγχάνεται μέσω άσκησης πίεσης, κοινοτικής δράσης, εκστρατειών, έρευνας, δικαστικών διαδικασιών και ενδυνάμωσης της κοινότητας (Steen et al., 2017 · Weiss-Gal & Gal, 2009). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της συνηγορίας στις ΗΠΑ αποτελεί σύμφωνα με τους Androff και Mathis (2022) το Δίκτυο Μεταναστών Συνηγόρων (Immigrant Advocates Network), ενώ αντίστοιχα στην Ελλάδα υπάρχει η ομάδα συνηγορίας του Ελληνικού Φόρουμ Προσφύγων (Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων, χ.χ.).

Σε συνέχεια, θα αναπτυχθούν στην καθοδηγούμενη συνηγορία (instructed advocacy) ο/η επαγγελματίας ακολουθεί οδηγίες εξυπηρετούμενων και τους/τις ενημερώνει για όποιες ενέργειες κάνει, καθώς και για πιθανά εμπόδια που συναντά, όπως θα έκανε ένας/μία δικηγόρος. Αντίθετα, με τη μη καθοδηγούμενη συνηγορία (uninstructed advocacy) για τις ενέργειες της οποίας δεν είναι απαραίτητη η γνώση των εξυπηρετούμενων αν και πάλι χρειάζεται να εξηγηθούν οι αποφάσεις σχετικά με το πως θα εκπροσωπηθούν τα άτομα σε διαδικασίες προσφυγής για παράδειγμα ή ενστάσεων σε επιτροπές (Payne, 2021) για την εκπροσώπηση των συμφερόντων τους (Weiss-Gal & Gal, 2009).

Ένας ακόμη τρόπος προσέγγισης της συνηγορίας αποτελεί αυτός της ενεργητικής (active) και παθητικής (passive) συνηγορίας. Εδώ, ο διαχωρισμός αφορά κατά βάση την οπτική των εξυπηρετούμενων ως «άτομα που χρειάζονται φροντίδα και προστασία ή ως πολίτες και ενεργού/ενεργές συμμετέχοντες/συμμετέχουσες» (σ. 4, Dalrymple & Boylan, 2013).

Επιπρόσθετα, οι McClain και Stewart παρατήρησαν ότι η συνηγορία για την κοινωνική αλλαγή μπορεί να συμβεί τόσο εσωτερικά (inside-government ή/και internal advocacy) όσο και εξωτερικά (outside-government/external advocacy) (Brueggemann, 2014). Δηλαδή είτε μπορεί να ασκείται πίεση από άτομα που βρίσκονται και εργάζονται εντός του συγκεκριμένου συστήματος και υπηρεσιών και έχουν άμεση σχέση με χάραξη πολιτικών (Brueggemann, 2014 · Dalrymple & Boylan, 2013) μέσω

συμμετοχής σε επιτροπές πολιτικής για άσκηση πίεσης (Mosley, 2013), είτε μπορεί να υπάρξει συνηγορία από άτομα που εργάζονται εκτός αυτού του συστήματος πιέζοντας για βελτίωση συνθηκών (Brueggemann, 2014 · Dalrymple & Boylan, 2013 · Weiss-Gal & Gal, 2009).

Εκτός από τα προαναφερθέντα βέβαια, παρατηρούνται και άλλα είδη συνηγορίας, όπως είναι η αυτό-συνηγορία (self-advocacy), όπου άτομα ενθαρρύνονται να διεκδικήσουν τα ίδια για τους/τις εαυτούς/εαυτές τους αλλά και η ομαδική συνηγορία (group advocacy) όταν άτομα που έχουν κοινά συμφέροντα και ανησυχίες συμμαχούν διεκδικώντας από κοινού να πετύχουν το σκοπό (Payne, 2021 · Hardwick, 2014). Ακόμη, υφίσταται η συνηγορία των πολιτών (citizen advocacy), όπου άτομα αναπτύσσουν σχέσεις με άλλα άτομα, που βρίσκονται στην κοινότητα, σε εθελοντική βάση και συνεργάζονται ώστε να υπερασπιστούν δικαιώματά τους (Payne, 2021 · Hardwick, 2014). Μάλιστα, σύμφωνα με Wilks (2012) και Henderson και Pochin (2001) στη συνηγορία των πολιτών σημαντικό στοιχείο αποτελεί η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στα δύο άτομα, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως «one-to-one relationship». Τέλος, υπάρχει και η συνηγορία από ομοτίμους (peer advocacy), η οποία ασκείται για την υποστήριξη ατόμων που φέρουν κοινές εμπειρίες σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα για το οποίο και συνηγορούν (Hardwick, 2014 · Wilks, 2012).

Από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, φαίνεται πως για να επιλεχθεί το είδος της συνηγορίας, είναι αναγκαίο πρώτα απ' όλα να κατανοηθεί από τη μία το πλαίσιο στο οποίο αυτή θα λάβει χώρα, και από την άλλη ο στόχος που έχει (Sosin & Caulum, 1983).

2.5 Σύνδεση κοινωνικής εργασίας με συνηγορία για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Σύμφωνα με διάφορους θεωρητικούς η συνηγορία είναι μια έννοια που βρίσκεται στο επίκεντρο της κοινωνικής εργασίας (Dalrymple & Boylan, 2013). Παρ' όλα αυτά, είναι σημαντικό να μην ξεχνάμε πως το επάγγελμα υπήρξε ξεκάθαρα μέρος του προβλήματος της ιστορικής καταπίεσης (Androff & Mathis, 2022), με παραδείγματα όπως αυτό των οικογενειών των Αβορίγινων στην Αυστραλία (Ife, 2016), της στέρησης υπηρεσιών σε άτομα στο Ηνωμένο Βασίλειο (Düvell & Jordan

2000, όπως αναφέρεται από Humphries, 2004), και της στάσης της κοινωνικής εργασίας την περίοδο του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα (Ιωακειμίδης, 2012).

Σύμφωνα με τον Thompson (2002), όπως αναγράφεται από τη Jeyaral (2017), κοινωνικά κινήματα όπως εκείνο κατά του πολέμου στο Βιετνάμ, το γυναικείο κίνημα, και το κίνημα ψυχικής υγείας, συνέβαλαν σημαντικά στη στροφή της κοινωνικής εργασίας προς ένα πιο ριζοσπαστικό μοντέλο, που στοχεύει στην κοινωνική δικαιοσύνη. Ακόμη όμως και πριν από αυτό, η κοινωνική εργασία είχε ήδη ξεκινήσει να δρα υποστηρίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μελετώντας την ιστορία του επαγγέλματος μπορεί κανείς να εντοπίσει εκτός από τη «σκοτεινή πλευρά» της κοινωνικής εργασίας (Ιωακειμίδης, 2012), δράσεις και επαγγελματίες που συνηγόρησαν και διεκδίκησαν κοινωνική αλλαγή.

Υπάρχει η τάση ορισμένες/ορισμένοι θεωρητικοί κατά την ιστορική αναδρομή της συνηγορίας στο επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας να αναφέρουν την Charity Organization Society, η οποία αναπτύχθηκε σε περίοδο έντονων κοινωνικών προβλημάτων και φτώχειας. Ο λόγος που δεν θα θεωρηθεί στην παρούσα εργασία ως η απαρχή της συνηγορίας στο επάγγελμα, αποτελεί ο τρόπος που γινόταν η υποστήριξη, αφού δεν στόχευε στην κοινωνική αλλαγή, αλλά περισσότερο σε παροχή φιλανθρωπικής βοήθειας προς φτωχά άτομα, αναπαράγοντας όπως εξηγούν οι Lundy και van Wormer (2007) ιδέες περί φτωχών που άξιζαν (“deserving”) και που δεν άξιζαν (“undeserving poor”). Αντιθέτως, θα χρησιμοποιηθεί το παράδειγμα της Jane Addams. Εκείνη την περίοδο και μέσα από το Κίνημα Κοινωνικής Αποκατάστασης (Social Settlement Movement), η κοινωνική εργασία φαίνεται να συνηγορεί και να προασπίζεται δικαιώματα (Mapp et al., 2019) αντιλαμβανόμενη τη φτώχεια με διαφορετικούς όρους απ’ ότι μέχρι τότε (Wilks, 2012), και προωθώντας την αυτοβοήθεια και τη βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών για τα φτωχά άτομα (Dalrymple & Boylan, 2013). Μάλιστα, με την ίδρυση του Hull House αναδεικνύονται ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά στο επάγγελμα, υπερασπίζοντας και παρέχοντας υποστήριξη στο μεταναστευτικό πληθυσμό (Rine, 2018 · Ferguson, 2012), με στόχο την κοινωνική και κοινοτική δράση (Dalrymple & Boylan, 2013) ενάντια στο σύστημα που καταπίεζε και εκμεταλλευόταν τα άτομα.

Γίνεται αντιληπτό λοιπόν πως η Jane Addams υπήρξε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα διαμόρφωσης της πολιτικής ατζέντας του επαγγέλματος (Pritzker & Lane,

2017) που συνέδεσε την κοινωνική εργασία με τη συνηγορία (Mapp et al., 2019 · McPherson et al., 2017 · Gammonle et al., 2013 · Mosley, 2013 · Lundy & van Wormer, 2007 · Steen, 2006), και ούσα υπερασπίστρια δικαιωμάτων προωθούσε πολιτικά-κοινωνικά δικαιώματα (Healy, 2008 · Bent-Goodley, 2015 · Rothman & Mizrahi, 2014 · Lundy & van Wormer, 2007 · Steen, 2006) αλλά και την ιδέα της ειρήνης (Lundy & van Wormer, 2007 · Steen, 2006).

Στην μετέπειτα ιστορία της κοινωνικής εργασίας υπήρξαν και άλλα σημαντικά πρόσωπα που συνηγόρησαν σε διάφορους τομείς και ανέδειξαν αυτό τον ουσιαστικό χαρακτήρα του επαγγέλματος. Παραδείγματα αποτελούν η Alice Salomon, «συνήγορος» δικαιωμάτων γυναικών μέσα από κινήματα της εποχής, με ενεργή συμμετοχή σε κινήματα για την ειρήνη (Mapp et al., 2019 · Healy, 2008). Η Edith Abbott, που ασχολήθηκε με την έρευνα και την πολιτική για τη μετανάστευση (Healy, 2008 · Schinke et al., 1985). Η Grace Abbott και η Julia Lathrop, οι οποίες συμμετείχαν στις επιτροπές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κοινωνίας των Εθνών (Healy, 2008 · Schinke et al., 1985). Η Alice Paul που υπερασπίστηκε τα δικαιώματα των γυναικών μέσα από τα κινήματα (Pritzker & Lane, 2017), και τέλος η Sophonisba Breckinridge, η οποία συμμετείχε στα κινήματα για την ειρήνη, για πολιτικά-αστικά δικαιώματα γυναικών, καθώς και για άλλα κοινωνικά ζητήματα (Healy, 2008).

Αν θελήσουμε να δώσουμε πιο σύγχρονα παραδείγματα για την ανάδειξη της σύνδεσης συνηγορίας και κοινωνικής εργασίας στην πράξη, θα μπορούσαν να δοθούν εκείνο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW), που συνηγορεί για κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς που κινδυνεύουν σε όλο τον κόσμο γιατί λειτουργούν ως υπερασπίστριες/υπερασπιστές δικαιωμάτων (Steen, 2006). Εκείνο των Κοινωνικών Λειτουργών Χωρίς Σύνορα (Social Workers Without Borders) στο Ηνωμένο Βασίλειο που από το 2016 υποστηρίζουν οικογένειες μεταναστών και αντιμάχονται αντιμεταναστευτικές πολιτικές (Teloni et al., 2021 · Social Workers Without Borders, n.d.). Καθώς και αυτό του Δικτύου Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, το οποίο αποτελεί «ανοιχτή συμμαχία, συσπείρωση κοινωνικών λειτουργών, εξυπηρετούμενων, φοιτητών κοινωνικής εργασίας και ακαδημαϊκών» (Δικτύου Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών, χ.χ.) που συνδέεται με το αντιρατσιστικό κίνημα με κοινοτικές-αλληλέγγυες δράσεις, στοχεύοντας στην συνηγορία (Teloni et al., 2021).

Η άρρηκτη σύνδεση συνηγορίας και δικαιωμάτων έχει σημειωθεί από αρκετούς/αρκετές ερευνητές/ερευνήτριες (Necel, 2019). Όμως, παρά το γεγονός ότι η συνηγορία αποτελεί έννοια κεντρικής σημασίας για την κοινωνική εργασία, αυτή παραμένει σιωπηλή, σε αντίθεση με τη «μαζική ανταπόκριση των φυλετικών κοινοτήτων» (σ. 45, Jeyaraj, 2017). Σε παρόμοια λογική η Healy (2008) δήλωνε πως αν και η κοινωνική εργασία είναι ένα επάγγελμα συνυφασμένο με τα ανθρώπινα δικαιώματα, μέχρι πρότινος δεν θεωρούταν από εκείνα που πρωτοστατούν στα κινήματα προάσπισης των δικαιωμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Παρ' όλα αυτά, σε διάφορες έρευνες, έχει αναδειχθεί πως οι επαγγελματίες στην πρακτική τους συνηγορούν υπέρ των πληθυσμών με άτομα που συνεργάζονται. Παραδείγματος χάριν, έρευνα του 2008 στην Βόρεια Ιρλανδία για τους ρόλους της κοινωνικής εργασίας στην πράξη, παρουσίασε πως σε αυτούς ήταν και η συνηγορία (Bogues, 2008, στο Dalrymple & Boylan, 2013). Επίσης, σύμφωνα με τους Weiss-Gal και Gal (2009) σε παλαιότερη χρονικά συγκριτική έρευνα σε κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς στον Καναδά, παρουσιάστηκε η εμπλοκή επαγγελματιών σε περιπτώσεις υπεράσπισης/συνηγορίας. Άλλη μελέτη, των Reynaert et al. (2022), έδειξε πως η πολιτικοποιημένη κοινωνική εργασία πρέπει να χρησιμοποιεί συνηγορία για την αλλαγή πολιτικών, με στόχο «την καταγγελία δομών και συστημάτων εξουσίας που προκαλούν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (σ. 13). Αντίστοιχα, έρευνα σε πόλεις του Ισραήλ, είχε παρουσιαστεί πως ο πιο συχνός τρόπος άσκησης συνηγορίας από επαγγελματίες ήταν η πλήρης πληροφόρηση εξυπηρετούμενων για τα δικαιώματά τους (Weiss-Gal & Gal, 2009). Μια ακόμη έρευνα ανέδειξε πως, αν και στην Αυστραλία, δεν υπάρχει στήριξη των μεταναστών-προσφύγων, πολλά άτομα που εργάζονται εκεί ως κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί έχουν συμμετάσχει ενεργά σε κινήματα για τα δικαιώματα των προσφύγων, είτε ως ακτιβιστές/ακτιβίστριες, είτε ως συνήγοροι στα πλαίσια εργασίας ή εκτός αυτών, αναπτύσσοντας μάλιστα κοινοτικές παρεμβάσεις ενάντια στις καταπιεστικές κρατικές πολιτικές (Ife, 2016).

Τέλος, έχει φανεί πως μέρος κοινωνικών λειτουργών θεωρούν ότι η συνηγορία κατά περίπτωση είναι το βασικό μέρος της καθημερινής τους πρακτικής (Dalrymple & Boylan, 2013), αν και γενικά υπάρχει η άποψη πως η κατά περίπτωση συνηγορία στην κοινωνική εργασία είναι μια έννοια «περισσότερο εννοιολογική παρά λειτουργική» (σ. 27, Schinkeet al., 1985). Αντίστοιχα, με βάση τον Brueggemann (2014) κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί συνηγορούν για να πετύχουν αλλαγές στην πολιτική

και τη νομοθεσία, με απώτερο στόχο τη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Για να γίνεται αυτό στην πράξη όμως χρειάζεται να είναι ενημερωμένοι/ενημερωμένες για το νομικό σύστημα, για διαδικασίες και γενικά για ότι μπορεί να διαμορφώνει τις καταστάσεις που βιώνουν τα άτομα με τα οποία συνεργάζονται (Lynch & Mitchell, 1995). Άλλωστε, για να επιτευχθεί η αλλαγή που αναφέρθηκε σε τόσους διαφορετικούς ορισμούς, χρειάζεται οι επαγγελματίες να βρίσκονται στην πρώτη γραμμή διαμόρφωσης πολιτικών και του ευρύτερου αφηγήματος (Bent-Goodley, 2014).

Επίσης, επικρατεί η αντίληψη πως η κοινωνική εργασία που εστιάζει στα ανθρώπινα δικαιώματα «είναι μία πολιτική πρακτική» (σ. 62), καθώς προϋποθέτει συνηγορία, ακτιβισμό, αλλά και πολιτική δράση αναφορικά με τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (McPherson, 2020). Αυτό φαίνεται να βρίσκει ορισμένες αντιστάσεις σε κάποιες περιπτώσεις. Άλλωστε, η κοινωνική εργασία, κυρίως παλαιότερα, λειτουργούσε κυρίως ως αποπολιτικοποιημένο επάγγελμα (Baines, 2007). Όμως μη συνδέοντας ευρύτερα δομικά αίτια που προκαλούν και αναπαράγουν την καταπίεση με τις καταστάσεις που βιώνουν τα άτομα/κοινότητες, δεν θα επέλθει κοινωνική δικαιοσύνη και θα συνεχίσει το επάγγελμα να αναπαράγει την καταπίεση.

Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ, κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί δείχνουν πως μερικές φορές ανησυχούν αναφορικά με τη συμμετοχής τους σε πολιτικές δράσεις από κοινού με εξυπηρετούμενα άτομα, σχετικά με το αν αυτή η πράξη αποτελεί μια μη επαγγελματική επιλογή, παρ' όλο που με βάση τον κώδικα δεοντολογία τους -όπως ήδη αναφέρθηκε- η συνηγορία αποτελεί βασική αρμοδιότητα του επαγγέλματος (Mapp et al., 2019). Φαίνεται λοιπόν πως μέρος κοινωνικών λειτουργών «νιώθει άβολα με την έννοια πολιτική δράση» (σ. 62, McPherson, 2020). Η συνθήκη αυτή ενέχει τον κίνδυνο το επάγγελμα να αποτελέσει βοηθητικό μηχανισμό για την αναπαραγωγή και τη συντήρηση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών και δομών μέσω της αποπολιτικοποίησης της κοινωνικής εργασίας (Mapp et al., 2019). Η κριτική στάση και η πολιτική δράση της κοινωνικής εργασίας φαίνεται να είναι ένα απαραίτητο στοιχείο της, σε συνδυασμό με την «επαναπολιτικοποίηση των ατόμων που υποφέρουν εξαιτίας των συστημικών αδικιών» (σ. 26, Reynaert et al., 2019), θα καταφέρουν οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί να γίνουν σύμμαχοι με τα εξυπηρετούμενα άτομα και να αγωνιστούν από κοινού για την κοινωνική δικαιοσύνη (McPherson et al., 2017).

Όπως υποστηρίζει άλλωστε και ο Ife, η κοινωνική δικαιοσύνη είναι συμπληρωματική στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την πρακτική της κοινωνικής εργασίας (Gammonley et al., 2013). Αν λοιπόν το επάγγελμα επιθυμεί να στραφεί από τις ανάγκες στα δικαιώματα, τότε οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προσεγγίζουν τα ζητήματα και τις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα εντός ενός ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού πλαισίου (McPherson, 2020), με κριτική στάση και θέτοντας ερωτήματα σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν σε τέτοιες καταστάσεις οι κυβερνήσεις υποδοχής και η πολιτική (Gammonley et al., 2013).

Τέλος, στις διαδικασίες της συνηγορίας για την αλλαγή πολιτικών, οι επαγγελματίες οφείλουν να είναι ενεργές/ενεργοί υπερασπίστριες/υπερασπιστές και ενίοτε επιθετικοί/επιθετικές συνήγοροι για τα εξυπηρετούμενα άτομα και όχι παθητικοί/παθητικές συνεργάτες/συνεργάτριες του συστήματος (Lynch & Mitchell, 1995), ειδικά όταν «είναι πιθανό τα δικαιώματα να υποβαθμίζονται και ως ζητήματα “ιδιωτικής σφαίρας”» (σ. 248, Payne, 2021). Στον αντίποδα θεωρητικοί/θεωρητικές υποστηρίζουν ότι οι συγκρούσεις κατά την συνηγορία πρέπει να ελαχιστοποιούνται (Sosin & Caulum, 1983). Βοηθητικό σε αυτές τις διαδικασίες συνηγορίας είναι οι συμμαχίες είτε με άλλους επαγγελματίες, είτε με μέλη κοινοτήτων, είτε με συναδέλφους/συναδέλφισσες, καθώς και η εύρεση πηγών ενδυνάμωσης (Trusty & Brown, 2005).

B. Ερευνητικό μέρος και ανάλυση

Κεφάλαιο 3ο: Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Σκοπός, ερευνητικά ερωτήματα και σημαντικότητα έρευνας

Σκοπός της έρευνας αποτελεί η εις βάθος κατανόηση της θέσης του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την άσκησή της στα σύνορα της Ελλάδας στο προσφυγικό-μεταναστευτικό πεδίο. Ειδικότερα, επικεντρώνεται στην κατανόηση του αν και κατά πόσο οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται στα σύνορα υπερασπίζονται τα δικαιώματα προσφύγων/προσφυγισσών και μεταναστών/μεταναστριών, καθώς και του τρόπου που γίνεται αυτό στην πράξη από τους/τις επαγγελματίες, εφόσον συμβαίνει.

Το θέμα της έρευνας, θα πρέπει να «οικοδομείται γύρω από κάποιου είδους νοητικό γρίφο» (σ. 36) μέσω ερωτημάτων που εκφράζουν την ουσία της ερευνητικής αναζήτησης (Mason, 2011). Έτσι, ερευνητικά ερωτήματα που αναπτύσσονται και πρόκειται να μελετηθούν για να απαντηθούν μέσω της παρούσας ερευνητικής διαδικασίας, είναι τα ακόλουθα:

- Ποιες είναι οι ερμηνείες και οι αντιλήψεις των κοινωνικών λειτουργών για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων;
- Υπερασπίζονται οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί τα δικαιώματα των προσφύγων/προσφυγισσών-μεταναστών/μεταναστριών;
- Ποια η γνώμη των κοινωνικών λειτουργών για την μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας;

Για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού και των επιμέρους στόχων, προτιμάται η ποιοτική έρευνα, καθώς αυτή αποτελεί ένα εγχείρημα να κατανοηθεί και να περιγραφεί η κοινωνική πραγματικότητα (Τσιώλης, 2014). Αυτό επιτυγχάνεται μέσω μεθόδων παραγωγής δεδομένων που είναι ευαίσθητες στο κοινωνικό πλαίσιο και επιτρέπουν την λεπτομερή περιγραφή και ανάλυση για την κατανόηση των κοινωνικών διαδικασιών (Ιωσηφίδης, 2017 · Mason, 2011). Αυτού του είδους η μεθοδολογία λοιπόν, παρέχει τη δυνατότητα να ακουστούν οι φωνές των συνεντευξιαζόμενων μέσω αφηγήσεων,

αναλύοντας και ερμηνεύοντας τις πολύπλευρες εμπειρίες τους που διαμορφώνουν την πραγματικότητα της κοινωνικής εργασίας, παράγοντας με αυτό τον τρόπο γνώση.

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια νέα προσπάθεια διερεύνησης του ρόλου της κοινωνικής εργασίας ως προς την υπεράσπιση των δικαιωμάτων προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού στα σύνορα. Αφού, όπως έχει αναγραφεί και από άλλους/άλλες θεωρητικούς/θεωρητικές, υπάρχει απουσία μελέτης αναφορικά με τον ρόλο και την εργασία με προσφυγικό πληθυσμό και με αιτούντες-αιτούσες άσυλο (Robinson, 2014). Επίσης, στην ελληνική βιβλιογραφία δεν βρέθηκε να υπάρχουν ιδιαίτερα αποτελέσματα αναφορικά με την υπεράσπιση των δικαιωμάτων από κοινωνικούς/κοινωνικές λειτουργούς στο πλαίσιο της εργασίας στα σύνορα.

3.2 Πληθυσμός και μεθοδολογία δειγματοληψίας έρευνας

Ως πληθυσμός μιας έρευνας, ορίζεται το σύνολο της ομάδας που επιθυμεί ο/η ερευνητής/ερευνήτρια να μελετήσει και για το οποίο θα εξαχθούν συμπεράσματα (Babbie, 2011). Καθώς όμως δεν είναι δυνατή η μελέτη όλων των μελών του πληθυσμού, οι συνεντευκτές/συνεντεύκτριες προχωρούν στην επιλογή δείγματος (Babbie, 2011). Δηλαδή, στην επιλογή ενός μέρους του πληθυσμού (Mason, 2011).

Πληθυσμός της έρευνας αποτελούν οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί που έχουν εργαστεί-εργάζονται με μεταναστευτικό-προσφυγικό πληθυσμό, σε περιοχές της Ελλάδας που συνορεύουν με τη Τουρκία. Ως σύνορα, εδώ θα θεωρηθούν εκείνα που ορίζει η ελληνική νομοθεσία. Συγκεκριμένα, ως χερσαία σύνορα εννοούνται περιοχές που βρίσκονται κοντά στον Έβρο (Υπουργείο Εσωτερικών, χ.χ.), ενώ αντίστοιχα στα θαλάσσια σύνορα συμπεριλαμβάνονται περιοχές κοντά στις εκβολές του Έβρου, και την περιοχή που επεκτείνεται νοτίως του Έβρου μέχρι τη Σάμο και την Ικαρία και νοτίως της Σάμου μεταξύ των Δωδεκανήσων και των τουρκικών ακτών (Υπουργείο Εξωτερικών, χ.χ.). Με βάση τα ανωτέρω, λοιπόν, πρόκειται για περιοχές κοντά στον Έβρο, νησιά του Βορείου Αιγαίου, καθώς και νησιά του Νοτίου Αιγαίου.

Για την παρούσα έρευνα, τα σύνορα θα συγκεκριμενοποιηθούν ακόμη περισσότερο από αυτό που ορίζει η νομοθεσία. Αναλυτικότερα, με βάση τα δεδομένα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, και τα στατιστικά που παρουσιάζονται

από το 2013 και έπειτα¹, φαίνεται πως ορισμένες περιοχές από τα προαναφερόμενα σύνορα, αποτελούσαν βασικά σημεία υποδοχής προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού. Έτσι, περιοχές από τις οποίες πρόκειται να προέλθει το δείγμα είναι η Λέσβος, η Σάμος, η Χίος, η Λέρος, η Κως, και περιοχές του Έβρου.

Αντίστοιχα, έγινε προσπάθεια να βρεθεί και ο αριθμός των εργαζόμενων κοινωνικών λειτουργών στις περιοχές αυτές. Έτσι, πραγματοποιήθηκε επικοινωνία τόσο με τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, όσο και με το Περιφερειακό Τμήμα Βορείου Αιγαίου, με ερώτημα αν υπάρχει γνώση για τον ακριβή αριθμό, είτε από τον Σύνδεσμο, είτε από αλλού, και με απάντηση πως δεν κατέχει στη διάθεσή του τέτοιο αρχείο. Επομένως, καθώς δεν υπάρχουν δεδομένα, και ούτε δυνατότητα πρόσβασης στο «Μητρώο Μελών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)», όπου και καταγράφονται τα εργαζόμενα άτομα που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης εντός ελληνικής επικράτειας, έγιναν προσπάθειες να βρεθούν διάφοροι Φορείς και Οργανώσεις που υπάρχουν στις περιοχές, από άτομα που εργαζόνταν εκεί, καθώς και από ιστοσελίδες και άτυπες πηγές.

Στην προσπάθεια αυτή, βρέθηκαν ορισμένες δομές στον ιστότοπο του Υπουργείου Ασύλου και Μετανάστευσης², σε ιστότοπο του «Παρατηρητηρίου Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης στο Αιγαίο», το οποίο υποστηριζόταν από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και το Wenner-Gen Foundation for Anthropological Research³, από λίστες οργανώσεων για μετανάστες στην Ελλάδα, οι οποίες είναι αναρτημένες στο διαδίκτυο⁴, καθώς και από εργαζόμενα άτομα στις περιοχές που αναφέρθηκαν ανωτέρω. Παρ' όλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί πως δεν υπάρχει κάπου καταγεγραμμένος ο ακριβής αριθμός του πληθυσμού που αφορά το παρόν ερευνητικό έργο.

Εκτός αυτών, έγινε προσπάθεια να εντοπισθεί ο αριθμός των κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται στα σύνορα σε Δημόσιους Φορείς που μπορεί να συνεργαστούν με αιτούντες-αιτούσες άσυλο και μεταναστευτικό-προσφυγικό

¹ <https://migration.gov.gr/statistika/>

² <https://migration.gov.gr/ris/perifereiakes-monades/domes/> & <https://migration.gov.gr/ris/perifereiakes-monades/kyt-domes/>

³ <https://refugeeobservatory.aegean.gr/el/centers-facilities>

⁴ <https://cgi.di.uoa.gr/~ad/help/organizations.pdf>

πληθυσμό. Επιλέχθηκαν λοιπόν Νοσοκομεία και σχολεία, στα οποία μπορεί να είναι συχνή η πρόσβαση των ατόμων. Ύστερα από τηλεφωνικές επικοινωνίες και διαδικτυακή αναζήτηση φάνηκε πως στις περιοχές αυτές, σε Κοινωνικές Υπηρεσίες Νοσοκομείων και σε σχολεία ο αριθμός των κοινωνικών λειτουργών ανερχόταν περίπου στα πενήντα άτομα. Αξίζει να αναφερθεί πως σχετικά με τα σχολεία, ο αριθμός αφορά μόνο τους/τις αναπληρωτές/αναπληρώτριες κοινωνικούς/κοινωνικές λειτουργούς που προσλήφθηκαν στην πρώτη φάση και βρέθηκε από τα αναρτημένα δεδομένα για τις προσλήψεις αναπληρωτών Α Φάσης 2023-2024.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, το δείγμα εντοπίστηκε με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας. Αξιοποιώντας δηλαδή από την μία τηλεφωνικές επικοινωνίες στις Υπηρεσίες αυτές και από την άλλη τα επαγγελματικά δίκτυα τόσο της ερευνήτριας, όσο και των συμμετεχόντων-συμμετεχουσών, καθώς αφού εντοπίστηκαν τα πρώτα άτομα που θα συμμετείχαν στην διεξαγωγή της έρευνας, αυτά διασύνδεσαν την ερευνήτρια και με άλλους/άλλες συμμετέχοντες/συμμετέχουσες. Επιπλέον, για να συμμετέχει κανείς στην έρευνα ως συνεντευξιζόμενο άτομο θα έπρεπε να πληροί ορισμένα κριτήρια. Όπως να εργαζόταν/εργάζεται ως κοινωνικός/κοινωνική λειτουργός έχοντας λάβει πτυχίο κοινωνικής εργασίας και άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, να έχει εργαστεί στο προσφυγικό-μεταναστευτικό πεδίο και να έχει συνεργαστεί με τον πληθυσμό αυτό και τέλος να έχει εργαστεί σε περιοχές που αποτελούν σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας, όπως αυτά ορίστηκαν παραπάνω, από το 2016 μέχρι και σήμερα. Τα προαναφερόμενα είναι απαραίτητο να ισχύουν ταυτόχρονα ώστε να συμπεριληφθεί κάποιο άτομο στο δείγμα της παρούσας εργασίας.

Το δείγμα λοιπόν, αποτελείται από έντεκα άτομα και η πλειοψηφία του απασχολήθηκε σε νησιά και κυρίως σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Επίσης, το μεγαλύτερο μέρος του πρόκειται για γυναίκες. Περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τις συμμετέχουσες/συμμετέχοντες αναπτύσσονται παρακάτω, τηρώντας την ανωνυμία, όπως περιγράφεται σε επόμενο υποκεφάλαιο.

3.3 Συλλογή δεδομένων

Μέθοδοι παραγωγής δεδομένων που χρησιμοποιούνται στην ποιοτική έρευνα είναι εκείνες που θεωρούνται ευαίσθητες προς το «κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγονται» (σ. 19, Mason, 2011). Αυτού του είδους η μεθοδολογία έρευνας βασίζεται στις μεθοδολογικές αρχές της ανοικτότητας, εφαρμόζοντας κατεξοχήν ευέλικτα ερευνητικά σχέδια επικοινωνιακού χαρακτήρα που παρέχουν την δυνατότητα στα ερωτώμενα άτομα να αναδείξουν το σημασιολογικό πλαίσιο που διαμορφώνουν την κοινωνική πραγματικότητα (Τσιώλης, 2014). Η θέση των ερευνητριών/ερευνητών δεν είναι ουδέτερη και το άτομο δεν θεωρείται αμερόληπτο, καθώς συμβάλει άμεσα τόσο στην συλλογή όσο και στην παραγωγή της γνώσης (Τσιώλης, 2014 · Mason, 2011).

Στην παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες ηχογραφήθηκαν, καθώς αυτό επιτρέπει σε ερευνητές/ερευνήτριες να εισέλθουν στην «πραγματικότητα των υποκειμένων» (σ. 29, Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2019), μέσω της αλληλεπίδρασής (Babbie, 2011) και της ενεργής ακρόασης (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Μάλιστα, καθώς μέρος του δείγματος διαμένει εκτός Αττικής και λόγω δυσκολιών μετακίνησης, κάποιες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν ηλεκτρονικά, για τη διευκόλυνση τόσο της συνεντεύκτριας, όσο και των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών. Άλλωστε, η χρήση των υπολογιστών στην ποιοτική μεθοδολογία φαίνεται να είναι χρήσιμη όταν ελαχιστοποιεί τη γεωγραφική απόσταση (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2019).

Πριν τις συνεντεύξεις αποστάλθηκε στα συνεντευξιαζόμενα άτομα έντυπο ενημέρωσης-συγκατάθεσης, το οποίο και καλέστηκαν να υπογράψουν για την συμμετοχή τους στην έρευνα (βλ. Παράρτημα Β). Επίσης, στην παρούσα διπλωματική υπάρχει συνημμένος και ο Οδηγός Συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε από την ερευνήτρια (βλ. Παράρτημα Α).

3.4 Ανάλυση δεδομένων έρευνας

Στην ποιοτική έρευνα η γνώση που παράγεται, εξαρτάται από τη νοηματοδότηση και την αποκωδικοποίηση των όσων επικοινωνούνται από τις πλευρές που συμμετέχουν στη διαδικασία (Τσιώλης, 2014). Γι' αυτό και η συνεντεύκτρια «δεν νοείται αμερόληπτος καταγραφέας δεδομένων, αλλά συμπαραγωγός...που μετέχει ενεργά τόσο στη διαδικασία παραγωγής όσο και της ανάλυσής τους» (σ. 35, Τσιώλης, 2014), δίνοντας νόημα σε όσα έχουν εκφραστεί μέσω σύγκρισης, ερμηνείας και συμπερασμάτων (Μαντζούκας, 2007).

Η παρούσα έρευνα ακολούθησε θεματική ανάλυση δεδομένων. Δηλαδή, τα ευρήματα χωρίστηκαν σε ξεχωριστά θέματα που απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα (Τσιώλης, 2018) και έπειτα η συζήτηση αποτέλεσε ξεχωριστή ενότητα που συνδέθηκε και με προϋπάρχουσα βιβλιογραφία (Γαλάνης, 2018). Γι' αυτό χρειάστηκε τα δεδομένα που συλλέχθηκαν να απομαγνητοφωνηθούν, να οργανωθούν, να καταταχθούν και να ταξινομηθούν βάση κριτηρίων (Τσιώλης, 2014 · Mason, 2011).

Συγκεκριμένα, στη παρούσα έρευνα αφού ολοκληρώθηκαν οι συνεντεύξεις, αυτές απομαγνητοφωνήθηκαν, και στη συνέχεια ξεκίνησε η κωδικοποίηση στοιχείων των λεγομένων συμμετεχουσών/συμμετεχόντων. Στη συνέχεια πληροφορίες με τους ίδιους-παρόμοιους κωδικούς οργανώθηκαν σε αρχεία με βάση τη συσχέτισή τους. Και έπειτα, παρόμοιες κωδικοποιήσεις ταξινομήθηκαν με βάση τις θεματικές που προέκυψαν και κατατάχθηκαν σε κατηγορίες που δημιουργήθηκαν από την ερευνήτρια. Αυτά παρουσιάζονται στην διπλωματική εργασία σε υποκεφάλαια τα οποία έχουν αποφασιστεί με βάση τις θεματικές που χρειάζεται να υπάρχουν για να απαντηθούν πλήρως τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας. Κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε έντονη γραφή (**bold**) για σημεία που φάνηκε να υπάρχει ένταση συναισθημάτων και αύξηση του τόνου της φωνής των ερωτηθέντων, ενώ σε σημεία παύσης έγινε χρήση αποσιωπητικών (...), με βάση τις οδηγίες του Ιωσηφίδη (2017). Τέλος, Καταγράφονται τα ακριβή λεγόμενα των συνεντευξιαζόμενων σε πλάγια γραφή εντός εισαγωγικών, χωρίς διορθώσεις.

3.5 Δεοντολογικά ζητήματα και δυσκολίες

Οι Diener και Crandall (1958), όπως αναφέρεται από τον Bryman (2016) έχουν προτείνει τέσσερα πεδία τα οποία θα πρέπει να εξετασθούν «1) πρόκληση βλάβης στους συμμετέχοντες 2) έλλειψη εν επιγνώσει συγκατάθεσης, 3) παραβίαση της ιδιωτικότητας, 4) παραπλάνηση» (σ. 154). Με βάση τα ανωτέρω, ένα σημαντικό ζήτημα δεοντολογίας, αποτελεί η προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Προσωπικά δεδομένα όπως η ονομασία των Οργανώσεων στις οποίες εργάζονταν ή εργάζονται τα άτομα, ανωνυμοποιήθηκαν μέσω της γενίκευσης γνωρισμάτων. Δηλαδή, για την μη ταυτοποίηση των συμμετεχουσών/συμμετεχόντων στοιχεία όπως ο Φορέας εργασίας γενικεύτηκε σε «δημόσιους», «ιδιωτικούς» φορείς και «ΜΚΟ». Με παρόμοιο τρόπο γενικεύτηκε και η περιοχή εργασίας σε «νησί/νησιά» και «ηπειρωτική περιοχή». Αντίστοιχα, γνωρίσματα όπως τα ονόματα των ερωτώμενων ψευδωνυμοποιήθηκαν. Δηλαδή, κατά την ανάλυση και παρουσίαση αποτελεσμάτων τα άτομα έλαβαν συγκεκριμένα ψευδώνυμα.

Ένα ακόμη σημείο της δεοντολογίας είναι εκείνο της ενημέρωσης και συγκατάθεσης των υποκειμένων της έρευνας, για τα οποία έχει συνταχθεί και αποστέλλεται το αντίστοιχο έντυπο προς υπογραφή. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, καταγράφηκαν και αποθηκεύτηκαν σε ηλεκτρονική μορφή, σε εξωτερικό σκληρό δίσκο της ερευνήτριας, και σε συγκεκριμένο «κλειδωμένο» φάκελο, ώστε να μην υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης στα δεδομένα από τρίτα άτομα. Οι πληροφορίες αυτές συλλέχθηκαν και επεξεργάστηκαν αποκλειστικά από την ερευνήτρια του παρόντος έργου και γι' αυτό θα διατηρηθούν μέχρι την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος από την ερευνήτρια και ακολούθως θα καταστραφούν.

Επιπρόσθετα, ορισμένες δυσκολίες αφορούσαν την εύρεση του πληθυσμού της έρευνας, όπως παρουσιάστηκε ήδη, και η ανάλυση δεδομένων που δεν είχε επιχειρηθεί ξανά. Επίσης, η παρούσα έρευνα έλαβε έγκριση από την Δι-ιδρυματική Επιτροπή Δεοντολογίας. Μια δυσκολία που προέκυψε λοιπόν αποτέλεσε η καθυστέρηση που οφειλόταν σε γραφειοκρατικούς λόγους της λήψης άδειας από την Επιτροπή, καθώς ενώ είχε γίνει επικοινωνία με πρόσωπα που είχαν δεχτεί να συμμετέχουν, λόγω της καθυστέρησης, αυτά δεν ήταν διαθέσιμα την περίοδο που έλαβε έγκριση η έρευνα. Τέλος, μια από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκε δεν χρησιμοποιήθηκε κατά την

ανάλυση των δεδομένων, καθώς το αρχείο της ηχογράφησης καταστράφηκε, αφού δεν έγινε σωστή εγγραφή του ήχου κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.

Κεφάλαιο 4ο: Αποτελέσματα έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ποιοτικά δεδομένα της έρευνας, με σκοπό την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα. Τα αποτελέσματα προκύπτουν από την ποιοτική ανάλυση μέσω κατηγοριοποίησης και κωδικοποίησης των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν.

4.1 Οι επαγγελματίες κοινωνικοί/κοινωνικές λειτουργοί στις Κοινωνικές Υπηρεσίες του προσφυγικού/μεταναστευτικού πεδίου στα σύνορα

Παρακάτω, έχει σχεδιαστεί πίνακας που αφορά τα δημογραφικά στοιχεία των κοινωνικών λειτουργών που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, όπως το φύλο, η ηλικία, το είδος του Φορέα απασχόλησης, κ.ο.κ.

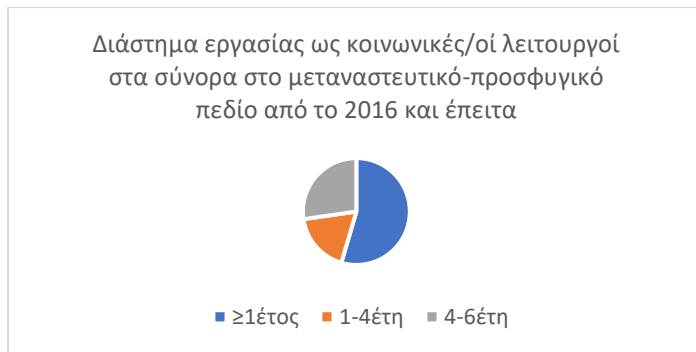
	Φύλο	Ηλικία	Είδος συμβάσεων	Είδος Φορέα/Φορέων	Διάστημα εργασίας στα σύνορα ως κοινωνικοί/ές λειτουργοί σε φορείς με προσφυγικό-μεταναστευτικό πληθυσμό	Προηγούμενη εμπειρία πριν την εργασία στα σύνορα	Χρόνια εργασιακής εμπειρίας σαν κοινωνικοί/ές λειτουργοί έως και σήμερα	Περιοχή – Περιοχές συνόρων
Σ1	Γ	35	Ορισμένου Χρόνου	Δημόσιο	≥1έτος	ΝΑΙ	10	Νησί
Σ2	Γ	34	Ορισμένου Χρόνου	Δημόσιο	4–6χρόνια	ΝΑΙ	9* <i>*(όχι συνεχόμενα όλα τα χρόνια)</i>	Νησί
Σ3	Γ	35	Αορίστου Χρόνου* <i>*(σε Πρόγραμμα με ημερομηνία λήξης)</i>	ΜΚΟ	4–6χρόνια	ΝΑΙ	11	Νησί
Σ4	Γ	28	Αορίστου Χρόνου* <i>*(στην αρχή Ορισμένου Χρόνου)</i>	ΜΚΟ <i>*(παραπάνω από μία)</i>	≥1έτος	ΟΧΙ	4	Νησί
Σ5	Γ	28	Ορισμένου Χρόνου	ΜΚΟ <i>*(παραπάνω από μία)</i>	1–4χρόνια	ΟΧΙ	4	Νησιά

Σ6	Γ	31	Ορισμένου Χρόνου	ΜΚΟ <i>*(παραπάνω από μία)</i>	4–6χρόνια	ΟΧΙ	6	Νησιά
Σ7	Γ	30	Ορισμένου Χρόνου	ΜΚΟ	≥1έτος	ΝΑΙ	7	Νησί
Σ8	Γ	26	Ορισμένου Χρόνου	ΜΚΟ	≥1έτος	ΟΧΙ	4	Νησί
Σ9	Γ	27	Ορισμένου Χρόνου	ΜΚΟ	1–4χρόνια	ΝΑΙ	4	Νησί
Σ10	NB	26	Ορισμένου Χρόνου	ΜΚΟ	≥1έτος	ΟΧΙ	3	Νησί
Σ11	A	29	Ορισμένου Χρόνου	ΜΚΟ	≥1έτος	ΟΧΙ	6	Ηπειρωτικά

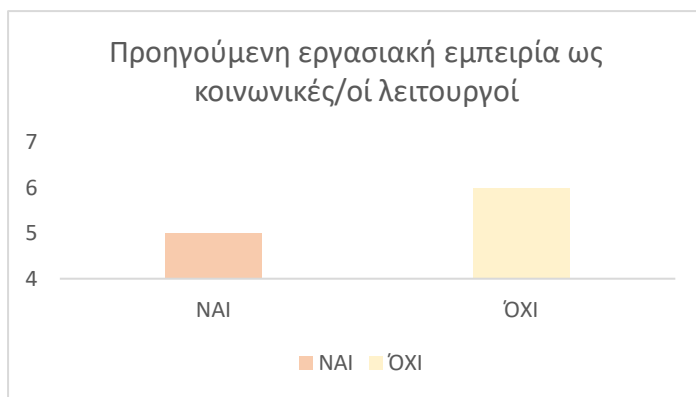
Πίνακας 1: Προφίλ επαγγελματιών στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας

Χρειάζεται να σημειωθεί πως για λόγους προστασίας των συνεντευξιζόμενων, δεν αναφέρονται ονομαστικά οι Φορείς, η ακριβής περίοδος εργασίας, καθώς και η ακριβής τοποθεσία απασχόλησης. Θεωρείται επίσης πως χρειάζεται διευκρίνηση αναφορικά με το Φύλο. Συγκεκριμένα, για άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως cisgender γυναίκες, χρησιμοποιείται «Γ», για cisgender άνδρες το «Α» και τέλος για όσα αυτοπροσδιορίστηκαν ως non-binary γίνεται χρήση του «NB». Το είδος των Φορέων έχει κατηγοριοποιηθεί σε «ΜΚΟ» και «Δημόσιους». Ενώ τέλος, το διάστημα εργασίας στα σύνορα ως κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί, έχει χωριστεί σε διάστημα μικρότερο ή ίσο του ενός έτους « ≥ 1 έτος», από 1 χρόνο και 1 μήνα έως 4 έτη «1-4χρόνια» και τέλος από 4 χρόνια και ένα μήνα μέχρι 6 έτη «4-6χρόνια». Οι κατηγοριοποιήσεις αυτές έγιναν για να διασφαλιστεί η μη ταυτοποίηση και προστασία των προσωπικών δεδομένων όσων συμμετείχαν στην έρευνα, όπως εξηγήθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο (βλ. Κεφάλαιο 3.5).

Ιστορικά λοιπόν, η κοινωνική εργασία αποτελεί ένα επάγγελμα με έμφυλο χαρακτήρα, δηλαδή δείχνει κατά βάση ένα «γυναικείο» επάγγελμα από τον παρελθόν της (Ιωακειμίδης, 2012), κάτι που ενδεχομένως να μπορεί να συνδεθεί και με το γεγονός πως η πλειοψηφία των επαγγελματιών που συμμετείχαν στην έρευνα, αυτοπροσδιορίζονταν ως γυναίκες (9 στο σύνολο). Επίσης, σχεδόν τα μισά άτομα δεν είχαν προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία (βλ. Γράφημα 2) και η πλειοψηφία εργάζεται σε ΜΚΟ (βλ. Γράφημα 3). Αυτό, σύμφωνα με την βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι ένα σύνηθες γεγονός, καθώς η λεγόμενη «ΜΚΟποίηση», δηλαδή την ταχεία ανάπτυξη των ΜΚΟ αποτελεί μια λογική που επικρατεί αρκετά χρόνια στην πρακτική παροχής υπηρεσιών (Κουραχάνης, 2023 · Teloni et al., 2021). Αντίστοιχα, σε έρευνα που διεξήχθη στο παρελθόν αναδείχθηκε πως υπήρξε ανάγκη για απορρόφηση υψηλού αριθμού εργαζομένων στο πεδίο του προσφυγικού-μεταναστευτικού, και αυτά τα κενά καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό από εργαζόμενα με ελάχιστη εργασιακή εμπειρία, καθώς εκείνη την περίοδο ήταν από τις μόνες λύσεις που υπήρχε για τα άτομα που αποφοιτούσαν και αναζητούσαν εργασία (Teloni et al., 2021).

Γράφημα 1: Διάστημα εργασίας στα σύνορα ως κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί

Γράφημα 2: Αναλογία ατόμων με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία ως κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί

Γράφημα 3: Είδος Φορέα απασχόλησης

4.2 Ανθρώπινα δικαιώματα και επάγγελμα κοινωνικής εργασίας

4.2.1 Τρόποι αντίληψης έννοιας ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας αποτελούσαν οι ερμηνείες των επαγγελματιών για τις παραβιάσεις δικαιωμάτων. Για να μπορέσει λοιπόν να διερευνηθεί κάτι τέτοιο, θεωρείται χρήσιμο να υπάρξει η κατανόηση αναφορικά με το τι ορίζεται ως ανθρώπινο δικαίωμα από τα συνεντευξιαζόμενα άτομα. Οι συμμετέχουσες/συμμετέχοντες στην πλειοψηφία τους ανέφεραν πως αντιμετώπιζαν μια δυσκολία να δώσουν έναν συγκεκριμένο ορισμό. Αντίθετα, φάνηκε πως ήταν πιο εύκολο για τα ίδια τα άτομα να παρουσιάσουν παραδείγματα δικαιωμάτων και κατηγορίες. Στον Πίνακα 2 λοιπόν επιχειρείται να κατηγοριοποιηθούν τα παραδείγματα που δόθηκαν.

- Δικαίωμα στην δωρεάν πρόσβαση στην υγεία (Σ2Γ,Σ4Γ,Σ5Γ,Σ6Γ,Σ8Γ,Σ9Γ, Σ10NB,Σ11Α)
- Δικαίωμα στην δωρεάν εκπαίδευση (Σ2Γ,Σ3Γ,Σ4Γ,Σ8Γ,Σ10NB,Σ11Α)
- Ελευθερία (Σ2Γ,Σ4Γ,Σ7Γ)
- Δικαίωμα στην εργασία (Σ2Γ,Σ10NB,Σ11Α)
- Δικαίωμα στο παιχνίδι (Σ2Γ)
- Δικαίωμα στην στέγαση (Σ3Γ,Σ8Γ,Σ10NB,Σ11Α)
- Δικαίωμα σε ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ10NB,Σ11Α)
- Δικαίωμα πρόσβασης σε νομικές διαδικασίες (Σ3Γ,Σ7Γ,Σ11Α)
- Σεβασμός (Σ3Γ)
- Μη διάκριση (Σ3Γ)
- Ελευθερία λόγου στη γλώσσα που μιλάει και κατανοεί (Σ7Γ,Σ8Γ,Σ9Γ, Σ10NB)
- Ελευθερία σκέψης (Σ8Γ)
- Ελευθερία θρησκευματος (Σ8Γ)
- Δικαίωμα στη ζωή (Σ1Γ,Σ10NB)
- Δικαίωμα αυτοδιάθεσης του σώματος (Σ10NB)
- Ελευθερία μετακίνησης (Σ11Α)

Πίνακας 2: Περιγραφή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων από κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς

Αξίζει επιπλέον να σημειωθεί πως η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων όταν αναφέρθηκαν στα δικαιώματα, υποστήριξαν περισσότερο την καθολικότητα απ' ότι τον πολιτισμικό σχετικισμό (βλ. Κεφάλαιο 2.1). Μάλιστα, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα λεγόμενα της κοινωνικής λειτουργού, εργαζόμενης στο Δημόσιο (Σ2Γ):

«είναι το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου...»

καθώς και μιας ακόμη εργαζόμενης σε ΜΚΟ (Σ7Γ), η οποία δήλωσε πως:

«...είναι κάτι που όλοι οι άνθρωποι θα έπρεπε να έχουν χωρίς να διεκδικούν».

Υποστήριξαν δηλαδή πως τα ανθρώπινα δικαιώματα τα κατέχουν ή θα έπρεπε να τα κατέχουν και να ισχύουν για όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως χαρακτηριστικών (Le, 2016) και χωρίς να χρειάζεται να παλεύουν για να τα απολαμβάνουν.

4.2.2 Πεποιθήσεις αναφορικά με παραβιάσεις ή μη των δικαιωμάτων προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού σε σύνορα

Τα περισσότερα άτομα συνέδεσαν τα παραδείγματα των παραβιάσεων με τις περιγραφές που δόθηκαν αναφορικά με το τι είναι ανθρώπινα δικαιώματα. Επίσης, όλα τα συνεντευξιαζόμενα άτομα, πριν προχωρήσουν σε περιγραφές ανέφεραν πως οι πληθυσμοί αυτοί δεν απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους.

Ξεκινώντας από το δικαίωμα στη ζωή, περιέγραψαν καταστάσεις επαναπροωθήσεων προς την Τουρκία, κατά τις οποίες πολλά άτομα πεθαίνουν. Κοινωνική λειτουργός εργαζόμενη σε ΜΚΟ (Σ3Γ), σχετικά με τα δικαιώματα προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού, αναφέρει πως:

«Δεν τα απολαμβάνουν καθόλου»,

και συνεχίζει:

«...καλά, μην, να μην αναλύσουμε φαντάζομαι το κομμάτι των επαναπροωθήσεων και του τελικά ποια άτομα καταφέρνουν και φτάνουν εδώ».

Με παρόμοιο ύφος, κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ8Γ) υποστηρίζει πως:

«Και τότε και ως σήμερα όπου ας πούμε γίνονται όλα αυτά τα pushbacks, και κάποια παιδιά δεν φτάνουν καν ποτέ».

Επίσης, αναφορά στις επαναπροωθήσεις και στον θάνατο πλήθους ατόμων, έγιναν και από άλλα συνεντευξιαζόμενα πρόσωπα, όπως το Σ5Γ, Σ6Γ, Σ9Γ, Σ10NB και Σ11Α. Άλλωστε, δεν είναι λίγες οι επίσημες αναφορές για pushbacks στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας (βλ. Κεφάλαιο 1.4).

Σε συνέχεια αυτών, κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ7Γ) έκανε λόγο για το δικαίωμα ελευθερίας έκφρασης στην γλώσσα που κατανοούν τα άτομα, αναφέροντας:

«Εεε, ας πούμε το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να μπορεί να εκφράζεται και να μπορεί να συνομιλεί ας πούμε σε γλώσσα που να κατανοεί. Αυτό δηλαδή θεωρώ ότι είναι από τα θεμελιώδη δικαιώματα[...]. Δεν μπορούν να εκφραστούν, είναι σαν να τους στερείς αυτό το δικαίωμα. Τι μου παρέχεις εσύ για να μπορέσω να ενταχθώ; [...] Η να εκφράσω τις ανάγκες μου και τις επιθυμίες μου;»

Αξίζει να σημειωθεί βέβαια, πως αυτή η παραβίαση συνδέθηκε σε μεγάλο βαθμό με την έλλειψη διερμηνείας που υφίσταται πολλές φορές στις Υπηρεσίες που απασχολούνται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι περιγραφές κοινωνικής λειτουργού σε Δημόσιο Φορέα (Σ2Γ):

«ας πούμε παλιότερα υπήρχανε, μας παραχωρούσε μία Οργάνωση, εεε φαρσί, αραβικά, γαλλικά. Που ήταν οι στοιχειώδεις. Τουλάχιστον οι ροές αυτές ήταν, οι πιο πολλές. Τώρα έχει αποσυρθεί»

και συνεχίζει αργότερα:

«στις σπάνιες περιπτώσεις που έρχονται δια ζώσης οι διερμηνείς από το camp είναι σε περίπτωση μεγάλη τύπου ναυάγιο. Άμα γίνει ναυάγιο και έρθουν δηλαδή διασωθέντες, τότε διαθέτουν εε κάποιον διερμηνέα. Τότε δηλαδή έρχεται».

Ενώ στην ίδια λογική, κοινωνική λειτουργός σε άλλη Δημόσια Υπηρεσία (Σ1Γ) περιγράφει πως:

«ενώ είχαμε όγκο δουλειάς, δεν μπορούσαμε να δουλέψουμε λόγω έλλειψης διερμηνέων»

Αρκετές αναφορές έγιναν επίσης και στην παραβίαση του δικαιώματος της ελευθερίας μετακίνησης. Σε έξι από τις έντεκα συνεντεύξεις, αναφέρθηκε η μη δυνατότητα μετακίνησης προς την ενδοχώρα και ο γεωγραφικός περιορισμός που

υπήρχε για τους πληθυσμούς αυτούς (Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2019 * Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2018).

Χαρακτηριστική περιγραφή αποτελεί εκείνη κοινωνικού λειτουργού, εργαζόμενου σε ΜΚΟ (Σ11Α):

«Θεωρητικά οι άνθρωποι δεν έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης; Γιατί λοιπόν αυτά τα άτομα να μην το έχουν; Και δεν το έχουν όταν τους πνίγουν, τους κλέβουν, τους κακομεταχειρίζονται ή τους στέλνουν πίσω με επαναπροωθήσεις ή τους κρατάνε φυλακισμένους σε εισαγωγικά στις περιοχές αυτές, λόγω του γεωγραφικού περιορισμού.»

Προχωρώντας στις περιγραφές, όλα τα συνεντευξιαζόμενα άτομα αναφέρθηκαν και σε διάφορα κοινωνικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην στέγαση, στην εργασία και στην κοινωνική ασφάλιση. Αναλυτικά παρουσιάζονται πόσα άτομα αναφέρθηκαν σε ποια δικαιώματα και στον Πίνακα 3 που ακολουθεί.

Σχετικά με την εκπαίδευση, κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ8Γ), ανέφερε:

«δεν μας επέτρεπαν από το ΚΥΤ να στέλνουμε τα παιδιά στο σχολείο γιατί δεν δεχόταν ως διεύθυνση το ότι έμεναν στο camp. Εε οπότε καταπατιόντουσαν πάρα πολλά δικαιώματα των παιδιών...»

Μάλιστα, στη συνέχεια της συζήτησης, η ίδια παρουσίασε πως:

*«...είναι από το βασικά δικαιώματα κάποιου παιδιού και οτι ας πούμε σε άλλα camp που είδα μετά, στην συνέχεια της πορείας που είχα εγώ, της επαγγελματικής, είδα ότι σε άλλα camp της ενδοχώρας πηγαίνουν τα παιδιά στο σχολείο. Οπότε δεν κατάλαβα ποτέ γιατί **αυτά τα παιδιά** δεν μπορούσαν να δηλώσουν τη διεύθυνση του camp είναι η αλήθεια.»*

Ενώ αναφορικά με την κοινωνική ασφάλιση και την υγεία, η κοινωνική λειτουργός, εργαζόμενη στο Δημόσιο (Σ2Γ), περιέγραψε πως:

«Εμ, αλλά στο θέμα της υγείας επειδή στην ουσία φαίνονται σαν ανασφάλιστοι, απλά έχουν ένα, έχουν έναν ΑΜΚΑ, τον ΠΑΑΥΠΑ»⁵

⁵ ΠΑΑΥΠΑ ονομάζεται ο «Προσωρινός Αριθμός Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού». Αυτός εκδίδεται με την έκδοση του δελτίου αιτούντος διεθνούς προστασίας. Αν η αίτηση ασύλου γίνει δεκτή, αυτός μετατρέπεται σε ΑΜΚΑ. Αντίθετα, αν η αίτηση απορριφθεί, τότε απενεργοποιείται αυτόματα από την πρώτη κιόλας απορριπτική (Υπουργείο Μετανάστευσης και ασύλου, 2022, <https://www.gov.gr/upourgeia/upourgeio-metanasteuses-kai-asulou/metanasteuses-kai-asulou/eurese-prosorinou-arithmou-asphalises-kai-ugeionomikes-perithalpses-allodapou-paaupa>)

Αντίστοιχα, η κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ4Γ), συνέδεσε το δικαίωμα στην υγεία και με το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση του σώματος, δίνοντας παραδείγματα όπως η άρνηση διακοπής κύησης:

«Στο νησί δεν δεχόντουσαν εμ να κάνουν ας πούμε να κάνουμε τερματισμό κηύσεων στα Νοσοκομεία. Ή δεν τους δεχόντουσαν στα Ιατρεία γιατί ήτανε Αφρικανοί, ήτανε μαύροι.»,

προσθέτοντας πως:

«μπορεί να είχαν πολύ βασικά θέματα υγείας και δεν είχαν πρόσβαση στο Νοσοκομείο».

Επιπρόσθετα, σχετικά με το δικαίωμα στη στέγαση και ιδιαίτερα στην ασφαλή στέγαση, όλα τα συνεντευξιαζόμενα άτομα αναφέρθηκαν στην παραβίαση αυτού. Άλλωστε σύμφωνα με την βιβλιογραφία η στέγαση δεν αφορά την ύπαρξη ενός οικήματος μόνο, αλλά περιλαμβάνει και τις συνθήκες διαβίωσης, όπως το ρεύμα, η πρόσβαση στο νερό, κ.ο.κ. Συγκεκριμένα, κοινωνική λειτουργός που εργάστηκε σε ΜΚΟ (Σ5Γ), όταν ρωτήθηκε για τις συνθήκες διαβίωσης και τις ελλείψεις στα νησιά όπου εργάστηκε, περιέγραψε:

«Ήταν άθλιες συνθήκες. Στο χώμα, σε σκηνές, χωρίς ρεύμα, χωρίς νερό. Συγκεκριμένες ώρες αυτά».

Με παρόμοιο τρόπο, η κοινωνική λειτουργός, εργαζόμενη σε ΜΚΟ (Σ7Γ), παρουσίασε πως τα άτομα διέμεναν:

«Μέσα στα χώματα. Και τη λάσπη.»

Προσθέτοντας αργότερα πως:

«Για να μπουν ας πούμε στον χώρο οι άνθρωποι, γινόταν σωματικός έλεγχος.»

Ενώ δύο συνεντευξιαζόμενα άτομα έκαναν λόγο και σε φυλάκιση των ανθρώπων, όταν μίλησαν για camps σε συνδυασμό με τον γεωγραφικό περιορισμό. Χαρακτηριστική ήταν η φράση συνεντευξιαζόμενου ατόμου, εργαζόμενο σε ΜΚΟ (Σ11Α), που ανέφερε πως:

«...τα camps είναι από μόνα τους βέβαια μια μεγάλη υπόθεση. Φυλακές θα τις χαρακτηρίζα εγώ προσωπικά. Τους κρατάνε εκεί μέσα, τους εγκλωβίζουν, τους ρίχνουν

στον πάτο για να μπορούν να τους ελέγχουν. Και δεν τους άφηναν να φύγουν από τις περιοχές γιατί σου λείπει υπήρχε ο γεωγραφικός περιορισμός. Σαν να είσαι κρατούμενος.»

Στον Πίνακα 3 ταξινομήθηκαν οι παραβιάσεις που αναφέρθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και παρουσιάστηκαν παραπάνω. Αυτές κατηγοριοποιήθηκαν με βάση τις τρεις γενιές δικαιωμάτων που εντοπίστηκαν βιβλιογραφικά (Hajjar Leib, 2011 · Healy 2008 · Ife, 2008) και οι κωδικοί είναι οι ακόλουθοι.

Ατομικά–Πολιτικά Δικαιώματα	Κοινωνικά–Οικονομικά – Πολιτιστικά Δικαιώματα
-Δικαίωμα στη ζωή (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ5Γ,Σ6Γ, Σ8Γ,Σ9Γ,Σ10NB,Σ11Α)	-Δικαίωμα στη στέγαση (Σ1Γ,Σ3Γ,Σ4Γ, Σ5Γ,Σ6Γ,Σ7Γ,Σ8Γ,Σ10NB,Σ11Α)
-Δικαίωμα ελευθερίας έκφρασης στην γλώσσα τους (Σ1Γ,Σ2Γ,Σ7Γ,Σ11Α)	-Δικαίωμα στην εκπαίδευση (Σ5Γ,Σ8Γ, Σ11Α)
-Ελευθερία μετακίνησης (Σ4Γ,Σ5Γ,Σ6Γ, Σ9Γ,Σ10NB,Σ11Α)	-Δικαίωμα στην υγεία (Σ1Γ,Σ2Γ,Σ4Γ, Σ5Γ,Σ6Γ,Σ8Γ,Σ9Γ,Σ10NB,Σ11Α)
-Δικαίωμα στην αυτοδιάθεση του σώματος (Σ4Γ,Σ5Γ,Σ6Γ)	-Δικαίωμα στην εργασία (Σ2Γ,Σ3Γ,Σ7Γ)
	-Δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση (Σ2Γ)

Πίνακας 3: Δικαιώματα προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού που παραβιάζονται στα σύνορα Ελλάδας–Τουρκίας με βάση περιγραφές κοινωνικών λειτουργών

4.3 Ο ρόλος της/του κοινωνικής/κοινωνικού λειτουργού στις κοινωνικές υπηρεσίες στα σύνορα στην εργασία με μετανάστες/μετανάστριες, πρόσφυγες/προσφύγισες και αιτούντες/αιτούσες άσυλο

4.3.1. Αιτήματα-Εκφραζόμενες Ανάγκες προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού στα σύνορα

Στο παρόν υποκεφάλαιο, παρουσιάζονται οι ανάγκες των πληθυσμών όταν προσέγγιζαν τις Κοινωνικές Υπηρεσίες όπου εργάζονταν οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες της έρευνας. Αυτές οι ανάγκες, τοποθετήθηκαν σε ορισμένες υποκατηγορίες με βάση κωδικούς που αναφέρθηκαν στις συνεντεύξεις.

Ανάγκες επιβίωσης και ασφάλειας	<ul style="list-style-type: none">• Πρόσβαση σε νερό και φαγητό• Φώτα σε τουαλέτες (Σ3Γ,Σ5Γ, Σ6Γ,Σ7Γ,Σ8Γ,Σ9Γ,Σ10NB)
Ανάγκες Υγείας	<ul style="list-style-type: none">• Πρόσβαση σε Νοσοκομείο (Σ1Γ,Σ2Γ,Σ5Γ,Σ6Γ,Σ7Γ,Σ9Γ,Σ10NB)• Πρόσβαση σε φάρμακα (Σ2Γ)• Ιατρικές εξετάσεις (Σ2Γ,Σ5Γ,Σ7Γ,Σ9Γ,Σ11Α)• Αμαξίδια (ΣΓ2)• Ψυχική υγεία (Σ1Γ,Σ9Γ,Σ10NB)• Ασφαλής διακοπή κήσης (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ6Γ)
Ανάγκες Διαβίωσης	<ul style="list-style-type: none">• Ασφαλής στέγαση• Ρεύμα• Κρεβάτι• Containers (Σ4Γ,Σ5Γ,Σ6Γ,Σ8Γ,Σ10NB,Σ11Α)

Ανάγκες Υποστήριξης	<ul style="list-style-type: none"> • Συμβουλευτική σε περιπτώσεις βίας (Σ3Γ,Σ4Γ) • Συμβουλευτική και μελλοντική στοχοθέτηση (Σ11Α)
Υποστήριξη σε θεσμικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> • Λήψη προσφυγικού καθεστώτος (Σ1Γ,Σ5Γ,Σ6Γ,Σ9Γ,Σ10NB,Σ11Α) • Επανάδοση με μέλη οικογένειας-συγγενείς (Σ5Γ,Σ6Γ,Σ8Γ,Σ11Α) • Μεταφορά-Μετεγκατάσταση σε Ενδοχώρα (Σ1Γ,Σ2Γ,Σ4Γ,Σ5Γ,Σ6Γ,Σ7Γ,Σ9Γ,Σ10NB, Σ11Α)

Πίνακας 4:Τα συνήθη αιτήματα

4.3.2 Οι αρμοδιότητες, τα καθήκοντα και οι παρεμβάσεις των κοινωνικών λειτουργών

Στη συνέχεια ακολουθεί ο Πίνακας 5, όπου ταξινομήθηκαν και παρουσιάζονται παρεμβάσεις που αναφέρουν πιο συχνά οι επαγγελματίες. Συγκεκριμένα, οι κωδικοί που εντοπίστηκαν ήταν αρκετοί, οπότε τοποθετήθηκαν σε τρεις ευρύτερες υποκατηγορίες. Αυτή της εκτίμησης αναγκών, των παρεμβάσεων, και των παραπομπών/συνεργασιών. Ωστόσο, θεωρείται χρήσιμο να αναδειχθεί πως αν και κατά την παρουσίαση των αρμοδιοτήτων δεν αναφέρθηκε η συνηγορία και η υπεράσπιση των δικαιωμάτων του πληθυσμού, κατά την περιγραφή παραδειγμάτων της καθημερινής τους πρακτικής ως κοινωνικοί/κοινωνικές λειτουργοί, αυτά έγιναν φανερά.

Κατηγορίες	Κωδικοί
Εκτίμηση αναγκών	<ul style="list-style-type: none"> ○ Εντοπισμός ανηλίκων («outreach») (Σ4Γ,Σ5Γ) ○ Διερεύνηση και καταγραφή αναγκών (Σ4Γ,Σ7Γ, Σ10NB,Σ11Α) ○ Info point (Σ2Γ) ○ Υποδοχή ανηλίκων (Σ11Α) ○ Λήψη κοινωνικού ιστορικού (Σ7Γ,Σ8Γ,Σ10NB, Σ9Γ,Σ11Γ)
Παρεμβάσεις με άτομα/ ομάδες/κοινότητα	<ul style="list-style-type: none"> ○ Έκδοση πιστοποιητικών (Σ2Γ) ○ Ψυχοκοινωνική στήριξη (Σ3Γ,Σ7Γ,Σ8Γ,Σ11Α) ○ Ενημέρωση για παρεχόμενες υπηρεσίες (Σ3Γ, Σ4Γ,Σ9Γ,Σ10NB,Σ11Α) ○ Υποστήριξη σε νομικές διαδικασίες (Σ3Γ,Σ4Γ) ○ Συνηγορία (Σ3Γ,Σ4Γ) ○ Ταυτοποίηση (Σ2Γ) ○ Συμμετοχή σε διεπιστημονικές «Ομάδες Εργασίας» (“Working Groups”) (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ7Γ) ○ Case management (Σ3Γ,Σ11Α) ○ Συνοδείες σε Υπηρεσίες και Φορείς (Σ8Γ,Σ11Α) ○ Ενημέρωση για δικαιώματα (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ11Α) ○ Εισαγγελικές για προστασία ανηλίκων (Σ3Γ, Σ4Γ) ○ Προετοιμασία για συνεντεύξεις Ασύλου και Relocation (Σ4Γ,Σ8Γ,Σ11Α) ○ Ομάδες ανηλίκων (Σ8Γ,Σ11Α) ○ Υποστήριξη σε εκπαιδευτικά (Σ8Γ,Σ11Α) ○ Ατομικά Σχέδια Δράσης (Σ7Γ,Σ11Α) ○ Follow-up (Σ7Γ) ○ Υποστήριξη σε ιατρικά (Σ2Γ,Σ4Γ,Σ7Γ,Σ8Γ, Σ9Γ,Σ10NB,Σ11Α)

Συνεργασίες/Παραπομπές	<ul style="list-style-type: none"> ○ Παραπομπές σε υπηρεσίες (Σ2Γ,Σ3Γ,Σ7Γ,Σ9Γ, Σ10NB) ○ Συνεργασία με κοινωνικές/άλλους κοινωνικούς λειτουργούς άλλων Υπηρεσιών (Σ2Γ) ○ Συνεργασία με δικηγόρους (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ8Γ,Σ9Γ Σ11Α) ○ Δικτύωση και διασύνδεση (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ11Α) ○ Διαμεσολάβηση μεταξύ Υπηρεσιών (Σ2Γ) ○ Συνεργασία με Δημόσιους Φορείς και ΜΚΟ (Σ1Γ,Σ2Γ,Σ3Γ,Σ8Γ,Σ9Γ,Σ10NB,Σ11Α) ○ Συνεργασία με ψυχολόγους (Σ4Γ,Σ8Γ,Σ11Α) ○ Συνεργασία με ψυχιάτρους (Σ7Γ) ○ Συνεργασία με υπεύθυνες/υπεύθυνους advocacy του Φορέα εργασίας (Σ3Γ,Σ4Γ,Σ5Γ)
------------------------	--

Πίνακας 5: Ο ρόλος και οι πιο συνηθισμένες αρμοδιότητες των κοινωνικών λειτουργών

Από τον παραπάνω πίνακα λοιπόν, αναδεικνύεται πως οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί σε αυτό το πλαίσιο έχουν πλήθος αρμοδιοτήτων που αφορούν την εκτίμηση αναγκών με την υποδοχή, τον εντοπισμό του πληθυσμού, την λήψη κοινωνικού ιστορικού, αλλά και διάφορες παρεμβάσεις σε ατομικά (κατά κύριο λόγο), ομαδικά και κοινοτικά επίπεδα μέσω ενδυνάμωσης, συνηγορίας, ενημέρωσης και υποστήριξης σε πολλαπλούς τομείς όπως η υγεία, τα νομικά, τα κοινωνικά και εκπαιδευτικά ζητήματα και τα δικαιώματά τους. Μέχρι και την συνεργασία με Φορείς-Υπηρεσίες και επαγγελματίες και της δικτύωσης-παραπομπής με στόχο την προάσπιση των δικαιωμάτων των εξυπηρετούμενων πληθυσμών τους. Άλλωστε, και σε προηγούμενη έρευνα, φάνηκε πως κοινωνικοί/κοινωνικές λειτουργοί στην πρακτική με προσφυγικό πληθυσμό έχουν ως αρμοδιότητες κυρίως την επικοινωνία με Υπηρεσίες, την εύρεση υποστηρικτικών δικτύων, τη διασύνδεση με άλλους Φορείς, την παρέμβαση αναφορικά με την προστασία των δικαιωμάτων του πληθυσμού, καθώς και αρκετή γραφειοκρατική δουλειά (Teloni et al., 2021).

Αξίζει παρ' όλα αυτά να αναφερθεί πως τα περισσότερα παραδείγματα που δόθηκαν αφορούσαν παρεμβάσεις σε μικρο επίπεδο, δηλαδή ατομικές παρεμβάσεις (βλ. Κεφάλαιο 2.3). Έτσι, επιλέγεται να παρουσιαστούν σε επόμενο πίνακα καταστάσεις που περιεγράφηκαν, στις οποίες τα άτομα συνηγορούσαν και

υπερασπιζόντουσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στον Πίνακα 6 λοιπόν παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποια παραδείγματα των συνεντευξιαζόμενων ατόμων, τα οποία αφορούν την συνηγορία τόσο σε μικρο-επίπεδο όσο και σε μακρο-επίπεδο. Για λόγους έκτασης όμως επιλέχθηκε να καταγραφούν τέσσερα παραδείγματα στο κάθε επίπεδο, καθένα από διαφορετικές/διαφορετικούς συνομιλήτριες/συνομιλητές. Επίσης, για λόγους προστασίας προσωπικών δεδομένων επιλέγεται να μην αναγραφούν αυτολεξεί τα λεγόμενά τους, καθώς συζητήθηκαν διάφορα ζητήματα και στοιχεία που θα μπορούσαν να ταυτοποιήσουν συγκεκριμένα υποκείμενα.

Παρεμβάσεις σε μικρο επίπεδο
<p>Σ1Γ: Παρουσιάστηκε περίπτωση που σε Δημόσιο Φορέα δεν εξυπηρετούσαν άτομο προσφυγικού πληθυσμού λόγω γνώσης αγγλικής, αλλά όχι ελληνικής γλώσσας,. Χρειάστηκε παρέμβαση από την κοινωνική λειτουργό προς την Υπηρεσία για να εξυπηρετηθεί το άτομο.</p>
<p>Σ2Γ: Επαγγελματίες σε Δημόσια Υπηρεσία δεν παρείχαν έγγραφο που δικαιούταν αιτούσα άσυλο, για να το προσκομίσει στην Υπηρεσία Ασύλου. Χρειάστηκε η παρέμβαση της κοινωνικής λειτουργού, ώστε να λάβει το άτομο το έγγραφο.</p>
<p>Σ6Γ: Σε δυσκολία εύρεσης γιατρού που θα αναλάμβανε διακοπή κύησης, η κοινωνική λειτουργός αναζήτησε γιατρούς σε Νοσοκομεία στο σύμπλεγμα νησιών με προσφυγικό πληθυσμό. Έπειτα από μη εύρεση λόγω αρνήσεων, η εργαζόμενη συνέταξε ένα καταγγελτικό κείμενο με τις λεπτομερείς της κινήσεις και αναφορά σε ρατσιστικό λόγο επαγγελματιών, το οποίο και απέστειλε στα κεντρικά της Οργάνωσης που εργαζόταν, για να γίνει κάποια παρέμβαση. Η κοινωνική λειτουργός αναφέρει πως το ζήτημα αναδείχθηκε και στον δημόσιο λόγο αργότερα.</p>
<p>Σ7Γ: Σε δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο πληθυσμός αναφορικά με την έκδοση ΠΑΜΚΑ, η κοινωνική λειτουργός αφού είχε πρώτα επικοινωνήσει με τις αρμόδιες</p>

Υπηρεσίες, συνέταξε ένα έντυπο, σαν επιστολή όπως η ίδια ανέφερε, με την οποία έστειλε άτομα που χρειαζόντουσαν ΠΑΜΚΑ, να το εκδώσουν.

Παρεμβάσεις σε μάκρο επίπεδο

Σ3Γ:Ζητήματα, καθώς και/ή προκλήσεις-κενά που εντοπίζονταν στο νησί από την επαγγελματία και από συναδέλφισσες/συναδέλφους, και αφορούσαν προσφυγικό πληθυσμό, συζητούνταν στις Ομάδες Εργασίας, με τον χρηματοδότη και έπειτα επικοινωνούνταν με τα γραφεία Συνηγορίας της Υπηρεσίας για περαιτέρω ενέργειες, όπως σύνταξη Δελτίων Τύπου.

Σ4Γ:Για καταστάσεις παραβιάσεων αναφορικά με ιατρικά ζητήματα ή με τις επαναπροωθήσεις, η ερωτώμενη περιγράφει πως συγκέντρωνε και κατέγραφε δεδομένα, τα οποία τα επικοινωνούσε με το αρμόδιο Τμήμα Υπεράσπισης του Φορέα που εργάστηκε, ώστε να υπάρξει γνωστοποίηση για την αλλαγή των καταστάσεων αυτών με επιχειρήματα από την πρώτη γραμμή.

Σ5Γ:Με την ομάδα της έκαναν καταγραφή για το πόσα ήταν τα άτομα με απορριπτική και στη συνέχεια έγραψαν ένα report για να θίξουν το γεγονός ότι για τα άτομα αυτά στην ουσία δεν προβλέπεται τίποτα και υπάρχει αυτό το κενό που οδηγεί σε παραβιάσεις, με τα άτομα να μην μπορούν να κάνουν κάτι, ούτε να προστετεύονται.

Σ10NB:Ο Φορέας εργασίας μαζί με άλλες Οργανώσεις, εξέδωσαν Δελτίο Τύπου που συνυπογράφηκε, το οποίο αφορούσε καταστάσεις που επικρατούσαν στα νησιά και τον εγκλωβισμό των αιτούντων άσυλο, ζητώντας διασφάλιση των δικαιωμάτων του πληθυσμού αυτού.

***Πίνακας 6:** Ενδεικτικά παραδείγματα υπεράσπισης δικαιωμάτων-συνηγορίας στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας*

Γενικότερα, και τα έντεκα συνεντευξιαζόμενα άτομα στον άξονα που αφορούσε την σχέση του επαγγέλματος με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανέφεραν πως θεωρούν πως υπάρχει άμεση σύνδεση ανάμεσα στο επάγγελμα και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν μεταξύ άλλων η περιγραφή της κοινωνικής λειτουργού σε ΜΚΟ (Σ4Γ):

*«Θεωρώ ότι έχει άμεση σχέση ο ρόλος μου με την ενημέρωση των δικαιωμάτων τους και τη συζήτηση βασικά όχι ότι εγώ ξέρω κάτι και, απλά μια συζήτηση τέλος πάντων. Και, κι εγώ μαθαίνω αρκετά, γιατί ας πούμε πάντα θα συζητήσουμε το πώς θα αντιμετωπίζε αυτή την κατάσταση στη χώρα του και πως εδώ. Να γίνει ένας διάλογος **να τα μάθω και εγώ να μάθει και αυτός και αυτή**. Εε άρα θεωρώ ότι είναι άμεσα συνδεδεμένα και είμαστε νομίζω στην πρώτη, το πρώτο, ο πρώτος επαγγελματίας που θα έρθει σε επαφή με αυτό το ζήτημα και θα φέρει και τα άτομα σε αυτή τη συζήτηση για τα δικαιώματα και πώς τα διεκδικείς ίσως και μετά να περάσει, **όχι ότι εγώ είμαι καμιά τρομερή που ξέρω να διεκδικώ τα δικαιώματά μου** [χαμογελάει], αλλά λέμε τώρα.»*

Καθώς και μιας ακόμη κοινωνικού λειτουργού σε ΜΚΟ (Σ7Γ):

«...Θεωρώ ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί κατά ένα μεγάλο κομμάτι αυτό χρειάζεται να κάνουν. Να δημιουργούμε πρόσβαση στους ανθρώπους σε σχέση με τα δικαιώματά τους. Ένα κομμάτι της κοινωνικής εργασίας θεωρώ ότι έχει να κάνει με το πόσο οι κοινωνικοί λειτουργοί και ενημερώνουν τους ανθρώπους σε σχέση με τα δικαιώματά τους, και τους βοηθούν να διεκδικούν, και τους δείχνουν ποιος είναι ο δρόμος για να μπορούν να έχουν αυτά που θα έπρεπε να έχουν».

Παρ' όλα αυτά, αν και όλα τα συνεντευξιαζόμενα άτομα τόνισαν την σύνδεση αυτή, οχτώ επαγγελματίες μίλησαν για δυσκολίες που εμφανίζονται στα σύνορα κατά την άσκηση αυτής της πρακτικής.

Μάλιστα, με βάση την κοινωνική λειτουργό σε ΜΚΟ (Σ8Γ):

«Ναι, οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι η αλήθεια ότι προσπαθούμε νααα, να υπερασπιζόμαστε τα ανθρώπινα δικαιώματα των ανθρώπων. Εντάξει δεν είναι πάντα εφικτό, όπως στην περίοδο, στηηη, στην εργασία στο νησί που περιέγραφα.»

Γεγονός που μπορεί ενδεχομένως να συνδεθεί με την αιτία που δόθηκε από την κοινωνική λειτουργό, εργαζόμενη σε ΜΚΟ (Σ3Γ), που ανέφερε πως:

«δυστυχώς σε εγκλωβίζει το σύστημα[...]Εε από εκεί πέρα είμαστε μέρος ενός συστήματος σάπιου, όπου προσπαθούμε να διεκδικήσουμε τι ας πούμε ακριβώς;»

4.4 Ο ρόλος της μεταναστευτικής πολιτικής στην εργασία των κοινωνικών λειτουργών με μεταναστευτικό/προσφυγικό πληθυσμό στα σύνορα

4.4.1 Απόψεις κοινωνικών λειτουργών αναφορικά με αίτια των παραβιάσεων

Μεγάλο μέρος των αποκρινόμενων ατόμων (συνολικά 9) ανέφεραν τις πολιτικές που υιοθετούνται από το κράτος και την έλλειψη πολιτικών ένταξης ως βασικό αίτιο των παραβιάσεων που βιώνουν τα άτομα στα σύνορα. Μάλιστα, κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ4Γ), στο ερώτημα που αφορούσε αυτό τον άξονα, απάντησε:

«...Να το πιάσω από την αποικιοκρατία ή να το πάω στο σήμερα με τις πολιτικές; Δεν ξέρω...δεν είναι πρόθυμη, πρόθυμες οι πολιτικές να εφαρμόσουνε, να εφαρμόσουν τέλος πάντων μεταναστευτικές πολιτικές που να προστατεύονται τα δικαιώματά τους, με αξιοπρεπείς συνθήκες.»

Αντίστοιχα, κοινωνική λειτουργός σε άλλη ΜΚΟ (Σ3Γ), χαρακτήρισε την μεταναστευτική πολιτική ως αντιμεταναστευτική, λέγοντας:

«Καλά, δεν σημαίνει ότι με την προηγούμενη κυβέρνηση δε, ή ας πούμε δεν γινόντουσαν pushbacks. Προφανώς υπάρχει μια άλλη ρητορική τέλος πάντων, δεν είναι. Γινότανε με έναν άλλο τρόπο. Ακόμη και επί ΣΥΡΙΖΑ όταν ψηφίστηκε η Μόρια ας πούμε υπήρχε από τότε.»

Και συνέχισε αργότερα:

«Η συγκεκριμένη κυβέρνηση εννοείται ότι έχει να κάνει με τη διαχείριση του προσφυγικού. Όταν μιλάμε για υπουργούς που είναι ανοιχτά, δηλωμένα, είναι φασίστες, είναι ακροδεξιοί, είναι μόνο αντιμεταναστευτική πολιτική, ε φυσικά και συνδέονται. Για εμένα είναι στοχευμένο αυτό.»

Με παρόμοιο τρόπο χαρακτηρίζονται οι πολιτικές που υιοθετούνται από το κράτος, τόσο από άλλα συνεντευξιαζόμενα (Σ5Γ, Σ6Γ, Σ9Γ, Σ11Α), όσο και από μέρος θεωρητικών, που μιλούν για αντι-μεταναστευτικές πολιτικές (Teloni et al., 2021 · Lafazani, 2018 · Martinez, Wu, Sandfort, Dodge, Carballo-Diequez, Pinto, Rhodes, Moya & Chavez-Baray, 2015 · Teloni & Mantanika, 2015).

Εκτός αυτών, έγινε αναφορά σε εργαζόμενα άτομα με αντιεπαγγελματικές και μη ανθρωπιστικές στάσεις, έγινε και από άλλες συνεντευξιαζόμενες (7 στο σύνολο). Συγκεκριμένα, κοινωνική λειτουργός σε Δημόσιο (Σ2Γ) υποστήριξε πως:

«...Θεωρώ ότι είναι για κάποιους, ότι είναι λίγο η συνήθεια ότι δεν θα τους κάνει κάποιος καταγγελία ως πούμε. Έεε ότι εκείνοι μπορεί να έχουνε την εξουσία μέσα σε ένα ιατροκεντρικό σύστημα»

Αντίστοιχα, κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ3Γ), ανέφερε πως:

*«Αλλά θεωρώ ότι μετά έχει να κάνει και με τα εργαζόμενα άτομα. Ότι δυστυχώς είναι απλά να έχω μία δουλειά, να κάνω την δουλειά μου και να φεύγω. Να πληρώνομαι πάρα πολύ καλά και να μη με ενδιαφέρει καν. **Και να εκφράζω και ρατσιστικά και να εκφράζω και ό,τι μπορείς να φανταστείς εκεί μέσα το τι έχουμε ακούσει.**»*

Τέλος, στον ρατσισμό, αναφέρθηκαν και άλλα άτομα που εργάζονται σε Φορείς του Δημοσίου, και σε ΜΚΟ (Σ1Γ, Σ5Γ, Σ9Γ, Σ11Α). Τόσο από πλευράς άλλων συναδέλφων/συναδελφισσών όσο και άλλων επαγγελματιών του πεδίου. Ενώ αναφορά σε προνόμια και καταπίεση έγινε από κοινωνική λειτουργό, εργαζόμενη σε ΜΚΟ (Σ4Γ):

«Όσο υπάρχει ο καταπιεστής και ο καταπιεζόμενος, και ο καταπιεστής έχει προνόμια, όπως το οικονομικό, εμ δεν ξέρω τη φυλή του, το στιδήποτε είναι προνόμιο, μπορεί να θεωρηθεί προνόμιο και να το χρησιμοποιήσει κάποιος για να καταπιέσει, ε θεωρώ ότι, δεν μπορώ να, δεν μπορεί να αλλάξει κάτι»

Αυτό θεμελιώνεται και βιβλιογραφικά, καθώς σύμφωνα με τους Sensoy και Diangelo (2017) η καταπίεση υπάρχει όταν μια κοινωνική ομάδα επιβάλλει προκαταλήψεις και διακρίσεις εις βάρος μιας άλλης, επειδή ελέγχει τους θεσμούς της κοινωνίας. Άλλωστε, ως επάγγελμα η κοινωνική εργασία βασίζεται στην «λευκότητα»

και πλαισιώνεται από θεσμική ανισότητα, οπότε μπορεί εύκολα να αποτελέσει και έναν χώρο για την ανάπτυξη καταπιεστικών πρακτικών (Corley & Young, 2018). Γι' αυτό και θα ήταν χρήσιμο να υπήρχε εκπαίδευση γύρω από την αντιμετώπιση του ρατσισμού στην πράξη (Cane & Tedam, 2023) χρησιμοποιώντας «κριτικά αντιρατσιστικά και αντικαταπιεστικά μοντέλα πρακτικής που εστιάζουν στην ανάλυση δομικής καταπίεσης» (Corley & Young, 2018, σ. 323). Μάλιστα, παρόμοια ευρήματα υπήρξαν και σε προηγούμενες έρευνες που είχαν αναδείξει πως η συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες και ειδικότερα με κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς δεν γινόταν πάντα με τρόπο που προωθούσε το σεβασμό και τις μη διακρίσεις. Για παράδειγμα, σε έρευνα με οικογένειες μεταναστών στον Καναδά, των Briskman και Cemlyn (2005) όπως αναφέρεται από Dumbrell (2009) συνεντευξιαζόμενα άτομα ανέφεραν πως συχνά κατά τη συνεργασία τους με κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς αντιμετώπιζαν σκληρές συμπεριφορές που αναπαρήγαγαν διακρίσεις, εξαιτίας του ότι ανήκαν σε συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα.

4.4.2 Γνώμες κοινωνικών λειτουργών αναφορικά με μεταναστευτική πολιτική και τη σύνδεση με την κοινωνική εργασία

Όπως φάνηκε και στο προηγούμενα υποκεφάλαια, τα ερωτώμενα άτομα συνδέουν την μεταναστευτική πολιτική, ευρωπαϊκή και εθνική, τόσο με τις παραβιάσεις που βιώνουν οι συνεργαζόμενοι πληθυσμοί, όσο και με την δυσκολία υπεράσπισης των δικαιωμάτων αυτών από τους ίδιους/τις ίδιες κοινωνικούς/κοινωνικές λειτουργούς στα σύνορα. Μάλιστα, στον ερευνητικό άξονα που αφορούσε την μεταναστευτική πολιτική, φάνηκε πως ένα μέρος πιστεύει πως δεν υπάρχει καλός σχεδιασμός της μεταναστευτικής πολιτικής και γι' αυτό έχει κενά, ενώ ένα άλλο μέρος θεωρεί πως είναι σχεδιασμένη με συγκεκριμένο τρόπο, ώστε να λειτουργεί αποτρεπτικά για τα άτομα που θέλουν να διασχίσουν την Ελλάδα.

Έτσι, μία κοινωνική λειτουργός εργαζόμενη σε Δημόσιο (Σ2Γ) και άλλη μία σε ΜΚΟ (Σ7Γ), υποστήριξαν πως δεν είναι βέβαιες αν οι πολιτικές αποσκοπούσαν σε κάτι, αναφέροντας πως ίσως κάποια ζητήματα να μην είχαν προβλεφθεί. Συγκεκριμένα, η κοινωνική λειτουργός, εργαζόμενη σε Δημόσιο (Σ2Γ), ανέφερε:

«στη δεύτερη απορριπτική πάει να λειτουργεί εκεί υπάρχει μεγάλο θέμα διότι το άτομο το οποίο έχει πάρει τη δεύτερη απορριπτική είναι στο νησί, κάνει τις εξετάσεις του, κάνει, χρειάζεται να συνταγογραφηθούν φάρμακα και δεν μπορούν να τα γράψουν οι γιατροί και δεν μπορούν να τα, να τα περάσουν στο σύστημα. Αυτό είναι μεγάλο ζήτημα που δεν ξέρω αν η μεταναστευτική πολιτική είναι από την αλήθεια έχει προβλέψει κάτι για αυτόν που έχει πάρει δεύτερη απορριπτική.»

Αντίστοιχα, η κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ7Γ), διατύπωσε πως:

«Καταρχάς ποια μεταναστευτική πολιτική; Κλαίω [γελάει]. Εννοώ δεν πιστεύω ότι οι κινήσεις που γινόντουσαν τότε, ούτε και μέχρι σήμερα ότι αποσκοπούσαν κάπου.»

Παρ' όλα αυτά, συνέχισε λέγοντας:

«Δηλαδή όλο αυτό το κομμάτι ήταν πάρα πολύ βίαιο σε σχέση με τους ανθρώπους. Το να υπάρχει γεωγραφικός περιορισμός. Το να είναι οι άνθρωποι εγκλωβισμένοι μέσα στα camp. Το να πρέπει ας πούμε να μπει σε μια διαδικασία να είσαι ευάλωτος για να έρθεις στην ενδοχώρα. Αυτό είναι πάρα πολύ κακοποιητικό από μόνο του.»

Ταυτόχρονα, ένα άλλο μεγάλο μέρος των συνεντευξιαζόμενων, αναφέρθηκαν στα κενά και στις προβλέψεις που υπάρχουν, υποστηρίζοντας πως ακόμη και οι ελλείψεις ενδεχομένως να είναι επιτηδευμένες, ώστε να αποτρέπουν τα άτομα αυτά να ταξιδεύουν προς την Ελλάδα.

Μάλιστα, κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ3Γ) υποστήριξε πως:

«Για εμένα είναι στοχευμένο αυτό. Δηλαδή και τα pushbacks φυσικά και όλη αυτή η στέρηση δικαιωμάτων, λήψης, αυτό που λέγαμε πριν ότι δεν υπάρχει πολιτική ένταξης είναι στοχευμένο. Δεν είναι ότι δεν θα μπορούσε να έχει γίνει όλα αυτά τα χρόνια. Προφανώς και δεν θέλουνε.»

Ενώ σε παρόμοια λογική κινήθηκε και άλλη κοινωνική λειτουργός από ΜΚΟ (Σ4Γ):

«Και τι να πω μετά; Για τα για τα σύνορα; Για τα pushbacks; Δεν φαίνεται να έχει παρθεί κάποια ευνοϊκή μεταναστευτική πολιτική... Ναι, πιστεύω ότι όλα είναι, όλα

γίνονται κάπως για να υπάρξει μια δυσφήμιση και τα άτομα να μην θέλουν να έρθουν, να μην μπορούν να έχουν πρόσβαση να φύγουν πουθενά.»

Αλλά και κοινωνική λειτουργός σε ΜΚΟ (Σ8Γ) πρόσθεσε:

*«Εεε, γενικά δεν θεωρώ τυχαίο το ότι έχει μειωθεί τόσο πολύ οι ροές των προσφύγων και χαρακτηριστικά θυμάμαι ότι το Φεβρουάριο ή Μάρτη του 2020 που είχαν γίνει τα επεισόδια, τα επεισόδια στον Έβρο, εκεί που ερχόντουσαν σωρηδόν οι βάρκες στο νησί, σε μία μέρα σταμάτησαν να έρχονται και **ποτέ** ας πούμε δεν κατάλαβα πώς έγινε **όλο αυτό** από τη μία μέρα στην άλλη. Μου είχε κάνει αυτό εντύπωση.»*

Επομένως, φαίνεται να επικρατούν αυτές οι δύο απόψεις αναφορικά με την μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας. Αυτή της επιτηδευμένης και μελετημένης μεταναστευτικής πολιτικής που έχει ως στόχο την αποτροπή της μακροχρόνιας μετανάστευσης προς την Ελλάδα και εκείνη της μη πρόβλεψης σημαντικών σημείων ως αποτέλεσμα παραλείψεων από λάθος νομοθετών. Και με τις δύο απόψεις βέβαια να συγκλίνουν στο ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται δεν είναι επαρκείς για την προάσπιση δικαιωμάτων όσων καταφτάνουν στην Ελλάδα.

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 11 κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί ηλικίας 26 έως 35 ετών, και η αναλογία του φύλου ήταν 9 γυναίκες, 1 άνδρας και 1 non-binary άτομο. Άλλωστε, το έμφυλο πρόσημο τους επαγγέλματος φαίνεται από το παρελθόν του κιάλας (Ιωακειμίδης, 2012). Σε ότι αφορά το διάστημα εργασίας των κοινωνικών λειτουργών στα σύνορα με προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό, 6 από αυτά εργάστηκαν για διάστημα μικρότερο ή ίσο του 1 έτους, 2 για διάστημα 1 έως 4 έτη και 3 πάνω από 4 χρόνια. Συνολικά, 9 άτομα εργάστηκαν με συμβάσεις Ορισμένου Χρόνου, ενώ από τα 2 άτομα που είχαν συμβάσεις Αορίστου Χρόνου το 1 εργαζόταν σε Πρόγραμμα με ημερομηνία λήξης, όπου η σύμβαση ξεκινούσε κάθε φορά εκ νέου όταν και αν ανανεωνόταν η χρηματοδότηση του Προγράμματος. Αυτές οι καταστάσεις διαμορφώνουν επισφαλείς συνθήκες εργασίας για τα άτομα (Teloni, 2021), καθώς όπως όλα εξέφρασαν δεν είναι/ήταν βέβαιο αν θα είχαν εργασία την επόμενη ημέρα από την λήξη της σύμβασής τους. Αυτό επέφερε δυσκολίες στην εργασίας τους, αφού βίωναν μια ανασφάλεια, όπως εκφράστηκε, εμποδίζοντάς τους/τους έτσι να συνδεθούν με την κοινότητα, καθώς δεν ήξεραν για πόσο θα είναι εκεί. Τα εργασιακά δικαιώματα άλλωστε έχει φανεί από διάφορες έρευνες πως συχνά καταπατούνται, με τα εργαζόμενα να βιώνουν ανασφάλεια σχετικά με την απασχόλησή τους (Teloni et al., 2020 · Robinson, 2014 · Ioakimidis & Teloni, 2013). Αυτό σύμφωνα με τον Kourachanis (2018) συνδέεται άμεσα και με το λεγόμενο “burnout” που διαφαίνεται να επικρατεί σε εργαζόμενα στο πεδίο αυτό.

Επίσης, σχεδόν όλα τα άτομα (συνολικά 10) απασχολήθηκαν σε ένα ή περισσότερα νησιά, ενώ το 1 εργάστηκε σε ηπειρωτική περιοχή. Αντίστοιχα 6 από τα 11 άτομα δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία και αυτή υπήρξε η πρώτη τους εργασία στο επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί και από έρευνα που διεξήχθη στο παρελθόν και ανέδειξε πως τα κενά στο προσφυγικό-μεταναστευτικό πεδίο καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό από εργαζόμενα με ελάχιστη εργασιακή εμπειρία, που αποφοιτούσαν και έψαχναν εργασία (Teloni et al., 2020). Τέλος, από τα 11 άτομα, τα 9 δούλεψαν σε έστω 1 ΜΚΟ, ενώ 2 απασχολήθηκαν σε Δημόσιο Φορέα. Αυτό δικαιολογείται μάλλον από την λεγόμενη ΜΚΟποίηση του προσφυγικού. Δηλαδή από την τάση ανάπτυξης των ΜΚΟ στην παροχή υπηρεσιών (Κουραχάνης, 2023 · Teloni et al., 2021 · Teloni et al., 2020).

Στο ερώτημα που αφορούσε τον ορισμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων αναδείχθηκε η δυσκολία των κοινωνικών λειτουργών να νοηματοδοτήσουν την έννοια με έναν συγκεκριμένο ορισμό. Αντιθέτως, όλα τα άτομα επέλεξαν να δώσουν παραδείγματα δικαιωμάτων ώστε να επεξηγήσουν τι σημαίνει το ανθρώπινο δικαίωμα. Μάλιστα, στη συνέχεια σε ερωτήσεις που αφορούσαν το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή την αναγνώριση των παραβιάσεων των δικαιωμάτων, τα παραδείγματα που δόθηκαν από την εμπειρία τους βασίστηκαν κατά κύριο λόγο σε αυτά που είχαν δώσει ως απάντηση στο ερώτημα που σχετιζόταν με το τι σημαίνει ανθρώπινα δικαιώματα.

Σύμφωνα λοιπόν με τα ευρήματα της έρευνας, όλα τα ερωτηθέντα ανέφεραν πως οι πληθυσμοί αυτοί δεν απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους, παρουσιάζοντας πλήθος παραδειγμάτων παραβιάσεων κυρίως δικαιωμάτων δεύτερης γενιάς (Ife, 2008) ή αλλιώς κοινωνικών δικαιωμάτων (Healy, 2008). Δόθηκαν παραδείγματα πολλαπλών παραβιάσεων που αφορούσαν του δικαιώματος στη ζωή, στην δωρεάν πρόσβαση στην υγεία, στην εκπαίδευση (για την οποία μίλησαν κυρίως άτομα που συνεργάστηκαν με ασυνόδευτα ανήλικα), στην εργασία, στην αξιοπρεπή στέγαση, σε ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης, στην πρόσβαση σε νομικές διαδικασίες, στην έκφραση στην γλώσσα που κατανοούν τα άτομα μέσω έλλειψης διερμηνείας, στην ελευθερία μετακίνησης λόγω γεωγραφικού περιορισμού (Χριστόπουλος, 2020 · Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2019), στην κοινωνική ασφάλιση, καθώς και στην αυτοδιάθεση του σώματος κυρίως των γυναικών, καθώς και στην ασφάλεια. Αρκετές αναφορές έγιναν και στα camps, όχι μόνο ως μια μη στεγαστική πολιτική, αλλά και ως φυλακές. Αντίστοιχες αναφορές έχουν γίνει και σε προηγούμενες μελέτες που παρουσιάζουν τα camps ως σύγχρονες φυλακές ανθρώπων υψίστης ασφαλείας, με στόχο τον έλεγχο και τον περιορισμό ελευθεριών (Refugee Support Aegean στο Κουραχάνης, 2023). Άλλωστε, οι πληροφορίες για την επικινδυνότητα που υπάρχει εντός των camps από πλήθος Οργανώσεων σχετικά με την ασφάλεια των γυναικών, δεν είναι λίγες^{6 7}.

Είναι σημαντικό να δοθεί επίσης έμφαση στο γεγονός ότι όλα τα συνεντευξιζόμενα άτομα εξέφρασαν πως η υπεράσπιση των ανθρωπίνων

⁶ Διεθνής Αμνηστία, «Γυναίκες πρόσφυγες: αντιμέτωπες με βία, εκμετάλλευση και σεξουαλική παρενόχληση καθώς διασχίζουν την Ευρώπη», <https://www.amnesty.gr/news/press/article/20177/gynaiques-prosfyges-antimetopes-me-ekmetalleysi-kai-sexoyaliki-parenohlisi>

⁷ ΔΙΟΤΙΜΑ, «Ασφαλής Χώρος για μόνες γυναίκες στη Σάμο», <https://diotima.org.gr/dt-dhmiourgia-asfalou-xwrou-gia-mones-gynaiques-samos/>

δικαιωμάτων κατέχει βασική θέση στην άσκηση της κοινωνικής εργασίας. Παρ' όλα αυτά, παράλληλα εκφράστηκε η δυσκολία της υπεράσπισης όταν πως οι καταπιέσεις και οι παραβιάσεις είναι τόσες πολλές και ταυτόχρονες. Μάλιστα, επιπλέον εύρημα αφορά στο ότι τα εργαζόμενα δεν μπορούν εύκολα ή συχνά να κάνουν παρεμβάσεις σε μάκρο επίπεδο, λόγω του φόρτου εργασίας, του όγκου αρμοδιοτήτων και του αριθμού των εξυπηρετούμενων. Ταυτόχρονα οι πόροι και η υποστήριξη που διαθέτουν σχεδόν ανύπαρκτη. Εξάλλου, ακόμη και Φορείς που υπήρχαν, τα τελευταία χρόνια έχουν αποχωρήσει από τις περιοχές. Αυτό είναι ένα γενικό φαινόμενο, καθώς από το 2020 και έπειτα μεγάλος αριθμός δομών τόσο στα σύνορα όσο και στην ενδοχώρα έχουν κλείσει (Κουραχάνης, 2023). Επομένως, οι περισσότερες παρεμβάσεις είναι σε μικρο-επίπεδο, με στόχο την υπεράσπιση δικαιωμάτων ατόμων με τα οποία συνεργάζονται.

Επίσης, όταν ζητήθηκε από τις/τους επαγγελματίες να περιγράψουν τον ρόλο και τις αρμοδιότητές τους στις Υπηρεσίες, οι απαντήσεις εμπεριείχαν ένα ευρύ πεδίο σε ατομικό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο αναφορικά με την εκτίμηση αναγκών αλλά και τον σχεδιασμό και υλοποίηση παρεμβάσεων (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2006). Ενδιαφέρον αποτελεί ως εύρημα το γεγονός πως αν και κατά την περιγραφή των αρμοδιοτήτων μόλις δύο άτομα ανέφεραν τα ίδια την συνηγορία, κατά τη συζήτηση, σε επόμενες ερωτήσεις όλες/όλοι οι συμμετέχουσες/συμμετέχοντες είχαν παραδείγματα συνηγορίας-παρεμβάσεων υπεράσπισης δικαιωμάτων είτε σε μικρο-επίπεδο, είτε σε μάκρο-επίπεδο, ή και στα δύο επίπεδα. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται και στο γεγονός πως μέρος του δείγματος (2 άτομα) δεν γνώριζε τον όρο συνηγορία καθόλου, 4 άτομα δήλωναν ότι είχαν ακούσει και γνώριζαν τον όρο αλλά δεν ήταν σε θέση να τον επεξηγήσουν, ενώ 5 άτομα μπορούσαν να ορίσουν την έννοια. Από τις περιγραφές φάνηκε οι επαγγελματίες να δίνουν μεγαλύτερο βάρος σε κοινωνικά και ατομικά-πολιτικά δικαιώματα, όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η πρόσβαση σε νομικές διαδικασίες και σε ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης στέγασης, με τις περισσότερες παρεμβάσεις είναι σε μικρο επίπεδο, με στόχο την υπεράσπιση δικαιωμάτων ατόμων με τα οποία συνεργάζονται.

Οι αιτίες που οδηγούν στις παραβιάσεις των δικαιωμάτων προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού και αιτούντων/αιτουσών άσυλο, ήταν ερώτημα από όπου και προέκυψαν ενδιαφέρουσες απαντήσεις. Αυτό που αναδύθηκε κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων ήταν πως οι κοινωνικές/κοινωνικοί λειτουργοί θεωρούν πως η πηγή βρίσκεται σε δομικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, 9 άτομα ανέφεραν ως το βασικότερο

αίτιο τις πολιτικές που υιοθετούνται ή/και δεν υιοθετούνται από το κράτος. Χαρακτηρίζοντας μάλιστα ως αντιμεταναστευτική πολιτική τις παρεμβάσεις του κράτους. Αυτή η άποψη που εξέφρασαν περί «αντιμεταναστευτικής πολιτικής» είναι κάτι που συναντάται και βιβλιογραφικά από πλήθος ερευνητριών/ερευνητών (Teloni et al., 2021 · Lafazani, 2018 · Martinez et al., 2015 · Teloni & Mantanika, 2015). Παρόμοια, άλλο αίτιο που αναφέρθηκε εκτός από το θεσμικό επίπεδο, αποτελεί ο ρατσισμός των επαγγελματιών, τόσο των κοινωνικών λειτουργών, όσο και άλλων ειδικοτήτων που συνεργάζονται με τους πληθυσμούς αυτούς. Άλλωστε όπως ήδη έχει αναφερθεί, μέλη προσφυγικών-μεταναστευτικών πληθυσμών που έρχονται σε επαφή με κοινωνικές πληροφορίες μπορεί να έρθουν αντιμέτωπα με ρατσισμό και διακρίσεις από εργαζόμενα με τα οποία θα συνεργαστούν (Dumbrill, 2009). Ταυτόχρονα, και οι ίδιες/ίδιοι οι επαγγελματίες που συνεργάζονται με αυτό τον πληθυσμό κατά την εργασία τους σε διάφορες ΜΚΟ βιώνουν ρατσισμό και διακρίσεις, όπως έχει φανεί σε προηγούμενες έρευνες που αφορούσαν κοινωνικές/κοινωνικούς λειτουργούς σε Αυστραλία και Ηνωμένο Βασίλειο, (Robinson, 2014).

Αυτή η σύνδεση των αιτιών με τα κρατικά κενά και τις ελλείψεις έδωσε τον χώρο στην ερευνήτρια να κατανοήσει και το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα, απευθύνοντας ερώτημα για το πως κρίνουν την μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, αναδύθηκαν δύο κεντρικές πεποιθήσεις. Από την μία, 9 άτομα υποστήριξαν πως τα μέτρα που λαμβάνονται, καθώς και τα κενά της νομοθεσίας αποτελούν επιτηδευμένες πρακτικές που αποσκοπούν στην μείωση των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών. Αντίστοιχα, δύο άτομα υποστήριξαν πως η έλλειψη συγκεκριμένων μέτρων ίσως να οφείλεται στην μη πρόβλεψή τους από τις/τους νομοθέτες και από την μη ύπαρξη οργανωμένης-στοχευμένης μεταναστευτικής πολιτικής.

Παρ' όλα αυτά, κοινό συμπέρασμα των συνεντεύξεων ήταν πως δεν υπάρχει μεταναστευτική πολιτική με κεντρικό μέλημα την υπεράσπιση και τον σεβασμό των δικαιωμάτων και ούτε επαρκή μέτρα που να προστατεύουν τους ανθρώπους που φτάνουν στην Ελλάδα. Και αυτό είναι κάτι που επηρεάζει και την πρακτική του επαγγέλματος. Άλλωστε, η κοινωνική εργασία λειτουργεί μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, που την επηρεάζει άμεσα και θα πρέπει να προσεγγίζει με κριτική οπτική την επιρροή που ασκεί αυτό το πλαίσιο στην συντήρηση και την αναπαραγωγή των καταπιεστικών συνθηκών (Γιάννου, 2012). Μάλιστα, αρκετές φορές

φάνηκε πως τα άτομα ερμηνεύουν την αδυναμία υπεράσπισης των δικαιωμάτων, με όρους «κανονικοποίησης» της κατάστασης και σύγκρισης με ένα «χειρότερο» παρελθόν-συνθηκών. Η κοινωνική εργασία λοιπόν, λειτουργεί εντός ενός συστήματος, το οποίο μάλιστα είναι δύσκολο να μην επηρεάσει τα εργαζόμενα. Εξάλλου, τα κοινωνικά επαγγέλματα επηρεάζονται «βαθύτατα από την εισβολή του νεοφιλελευθερισμού» (Ferguson, 2012, σ. 225).

Ολοκληρώνοντας, η παραπάνω έρευνα επιχειρήσε να αναδείξει τις συνθήκες που επικρατούν στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας και την εμπλοκή της κοινωνικής εργασίας στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού, τα οποία παραβιάζονται σε πολλά επίπεδα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

- Γαλάνης, Π. (2018). Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα: Θεματική ανάλυση. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 35(3), 416-421.
<https://eclass.uowm.gr/modules/document/file.php/ELED279/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7%3A%20%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD/%CE%98%CE%B5%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7.pdf>
- Γιάννου, Δ. (2012). Βιώνοντας και αναβιώνοντας την ηθική της κοινωνικής εργασίας: Η πρόκληση του ηθικού ακτιβισμού. Στο Β. Ιωακειμίδης (επιμ.), *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη* (σσ. 211-224). Αθήνα: Ίων.
- Διεθνής Ένωσης Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου. (2016). Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια: Δικαστική ανάλυση. Ανακτήθηκε από: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/EASO-%20Introduction-%20to-%20CEAS%20JA_EL.pdf
- Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Μ. (2006). Η εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας. Στο Μ. Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Α. Ταυλαρίδου-Καλούτση & Χ. Μ. Μουζακίτης (επιμ.), *Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας: Μοντέλα Παρέμβασης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2019). Support Refugees' Rights. Ανακτήθηκε από: https://www.hlhr.gr/wp-content/uploads/2018/05/Support-Refugees-Rights.final_report.GR_.19.8.2019.pdf
- Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων. (χ.χ.). *Συνηγορία*. Ανακτήθηκε από: <https://refugees.gr/el/sinigoria/>
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης^α. (2013). *ΟΔΗΓΙΑ 2013/32/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του*

καθεστώς διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση). Ανακτήθηκε από:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=IT>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης^β. (2013). *ΟΔΗΓΙΑ 2013/32/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιατύπωση)*. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=ES>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης^γ. (2013). *ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 604/2013 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 26ης Ιουνίου 2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιατύπωση)*. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2011). *ΟΔΗΓΙΑ 2011/95/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΪ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση)*. Ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2011.337.01.0009.01.ELL&toc=OJ%3AL%3A2011%3A337%3ATOC

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2022). *Προσέλκυση δεξιοτήτων και ταλέντων στην ΕΕ*. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM%3A657%3AFIN&qid=1651223944578>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2014). *Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε από: https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/Greek_CEAS_brochure.pdf

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2016). Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο^α. (χ.χ.). Ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/strengthening-external-borders/>
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο^β. (χ.χ.). Πώς διαχειρίζεται η ΕΕ τις μεταναστευτικές ροές. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-migration-policy/managing-migration-flows/>
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (2023). ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 5038. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2023/04/%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf>
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (2018). *Περιορισμός κυκλοφορίας των αιτούντων διεθνή προστασία*. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%A0%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3-%CE%9A%CE%A5%CE%9A%CE%9B%CE%9F%CE%A6%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%CE%A3-%CE%A6%CE%95%CE%9A-OKT-2018.pdf>
- Ferguson, I. (2012). «Μια άλλη κοινωνική εργασία είναι εφικτή!» Επανακτώντας την ριζοσπαστική παράδοση. Στο Β. Ιωακειμίδης (επιμ.), *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη* (σσ. 225-242). Αθήνα: Ίων.
- International Federation of Social Workers (2014). *ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ*. https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/ifsw-cdn/assets/ifsw_63944-8.pdf
- Ιωακειμίδης, Β. (2012). Η «σκοτεινή πλευρά» της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα. Μια κριτική αποτίμηση της πρώιμης ιστορίας του επαγγέλματος (1945-1967).

- Στο Β. Ιωακειμίδης (επιμ.), *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη* (225-242). Αθήνα: Ίων.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2017). *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας και Επιστημολογία των Κοινωνικών Επιστημών*. Αθήνα: Τζιόλα.
- Καψάλης, Α. (2023). *Μετανάστες εργάτες γης. Καθεστώτα εξαίρεσης στην εργασία και στην κινητικότητα*. Αθήνα: Άπαρσις.
- Καψάλης, Α. (2017). *Μετανάστευση και εργασία στη σύγχρονη Ελλάδα* (Διδακτορική Διατριβή). Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/41813>
- Κουραχάνης, Ν. (2023). *Στεγαστική κρίση και στεγαστική πολιτική: προκλήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων ΓΣΕΒΕΕ.
- Μαντζούκας, Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *Νοσηλευτική* 46(1), 88-98.
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Πεδίο.
- Μπάγκαβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ. (2003). *Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2019). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας: συνεντεύξεις και συνεντεύξεις μέσω διαδικτύου. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την εκπαιδευτική τεχνολογία* 15(2), (24-37). DOI: 10.12681/jode.20634
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την εκπαιδευτική τεχνολογία* 4(1), (72-81). DOI:10.12681/jode.9726
- Payne, M. (2021). *Κοινωνική Εργασία - Από τη θεωρία στην πράξη: Ένας απαραίτητος οδηγός* (Επιμ.: Τελώνη, Δ. Δ.). Αθήνα: Τόπος.
- Προεδρικό Διάταγμα Υπ' Αριθμ. 81/2019. *Σύσταση, συγχώνευση, μετονομασία και κατάργηση Υπουργείων και καθορισμός των αρμοδιοτήτων τους – Μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων*. Ανακτήθηκε από: e-

nomothesia.gr/kubernese/proedriko-diatagma-81-2019-phek-119a-9-7-2019.html

- Σαρρής, Ν. (2014). Το θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε υπερεθνικό, εθνικό και τοπικό επίπεδο, με έμφαση στο ζήτημα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Στο Ι. Τσίγκανου & Λ.Μαράτου-Αλιπράντη (Επιμ.), *Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Οδικός χάρτης πολιτικών κοινωνικής ένταξης* (23-51). Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Σπυροπούλου, Ν. (2014). Γενικές αρχές της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Μια σύντομη ανασκόπηση. Στο Ι. Τσίγκανου & Λ.Μαράτου-Αλιπράντη (Επιμ.), *Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Οδικός χάρτης πολιτικών κοινωνικής ένταξης* (53-76). Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2014). *ΟΔΗΓΙΑ 2014/36/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΎ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 26ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία*. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=celex%3A32014L0036>
- Τσιώλης, Γ. (2018). Η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες: Θεωρητικές-Μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης* (97-125). Κρήτη: Πανεπιστήμιο Κρήτης Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης & Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Φραγκουδάκη, Α. (2022). *Ορατός και αόρατος ρατσισμός τον 21^ο αιώνα: Η δυτική μυωπία, η ισχύς του σεξισμού και η άρνηση του αντισημιτισμού*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Χριστόπουλος, Δ. (2020). *Αν το προσφυγικό ήταν πρόβλημα, θα είχε λύση*. Αθήνα: Πόλις.

Υπουργείο Εξωτερικών. (χ.χ.). *Θαλάσσια σύνορα: Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων – Ειδικότερα κείμενα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/thalassia-sinora.html>

Υπουργείο Εσωτερικών. (χ.χ.). *Άρθρο 02 – Χερσαίοι συνοριακοί σταθμοί της ελληνικής επικράτειας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.opengov.gr/types/?p=3712>

Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου. (2023). *Η Αίτηση Ασύλου (Διεθνούς Προστασίας)*. Ανακτήθηκε από: <https://www.migration.gov.gr/gas/diadikasia-asylou/i-aitisi-gia-asylo/>

Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019). *Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη*. Ανακτήθηκε από: http://www.opengov.gr/immigration/wp-content/uploads/downloads/2019/07/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7_final_.pdf

Ξενόγλωσσες

Al-Qdah, T. & Lacroix, M. (2010). Iraqi refugees in Jordan: Lessons for practice with refugees globally. *International Social Work*, 54(4), 521-534. Doi: 10.1177/0020872810383449

American Anthropological Association. (2020). 2020 Statement on Anthropology and Human Rights. Retrieved from: <https://americananthro.org/news-advocacy/2020-statement-on-anthropology-and-human-rights/>

Angeli, D., Dimitriadi, A. & Triandafyllidou, A. (2014). Assessing the cost-effectiveness of irregular migration control policies in Greece. Athens: Hellenic Foundation for European & Foreign Policy.

Androff, D. (2016). The Human Rights of Unaccompanied Minors in the USA from Central America. *Journal of Human Rights and Social Work*, 1, 71-77. <https://doi.org/10.1007.s41134-016-0011-2>

- Androff, D. & Mathis, C. (2022). Human Rights-Based Social Work Practice with Immigrants and Asylum Seekers in a Legal Service Organization. *Journal of Human Rights and Social Work*, 7, 178-188. <https://doi.org/10.1007/s41134-021-00197-7>
- Anis, M. & Turtiainen, K. (2021). Social workers' reflection on forced migration and cultural diversity-towards anti-oppressive expertise in child and family social work. *Social Sciences*, 10(3), 1-18. <https://doi.org/10.3390/socsci10030079>
- Antonopoulos, G. A. (2006). The legal framework of migration in Greece 1991-2001 and its effects. *International Review of Law, Computers & Technology*, 20(1&2), 135-147. <https://dx.doi.org/10.1080/13600860600580876>
- Ayón, C., & Philbin, S. P. (2017). “Tú No Eres de Aquí”: Latino children's experiences of institutional and interpersonal discrimination and microaggressions. *Social Work Research*, 41(1), 19-30. <https://doi.org/10.1093/swr/svw028>
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Baines, D. (2007). Anti-oppressive social work practice. In D. Baines (Eds.), *Doing anti-oppressive practice: Building transformative politicized social work*, (pp. 1-30). Nova Scotia: Fernwood Publishing.
- Barnes, V. (2012). Social Work and Advocacy with Young People: Rights and Care in Practice. *The British Journal of Social Work*, 42(7), 1275-1292. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr142>
- Bryman, A. (2016). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Bent-Goodley, T. B. (2014). Social Work and Civil Rights Act of 1964. *Social Work*, 59(4), 293-295. <https://doi.org/10.1093/sw/swu040>
- Bent-Goodley, T. B. & Hopps, J. G. (2017). Social Justice and Civil Rights: A call to action for social work. *Social Work*, 62(1), 5-8. <https://doi.org/10.1093/sw/sww081>
- Brueggemann, W. E. (2014). *The Practice of Macro Social Work (4th ed.)*. Ανακτήθηκε από http://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/e2Z3P7_macro%20social%20work.pdf

- Cane, T. C. & Tendam, P. (2023). 'We didn't learn enough about racism and anti-racist practice': newly qualified social workers' challenge in wrestling racism. *Social Work Education*, 42(8), 1563-1585. Doi: 10.1080/02615479.2022.2063271
- Carrilo, A. & O'Grady, C. L. (2018). Using Structural Social Work Theory to Drive Anti-Oppressive Practice with Latino Immigrants. *Advances in Social Work*, 18(3), 704-726. <https://doi.org/10.18060/21663>
- Cerna, C. M. (1994). Universality of human rights and cultural diversity: implementation of human rights in different socio-cultural contexts. *Human Rights Quarterly*, 16(4), 740-752. <https://www.jstor.org/stable/762567>
- Cleaveland, C.(2010). "We Are Not Criminals": Social Work Advocacy and Unauthorized Migrants. *Social Work* 55(1), 74-81. <https://doi.org/10.1093/sw/55.1.74>
- Corley, N. A. & Young, S. M. (2018). Is Social Work Still Racist? A Content Analysis of Recent Literature. *Social Work* 63(4), 317-326. <https://doi.org/10.1093/sw/swy042>
- Council of the European Union. (2016). *DIRECTIVE (EU) 2016/801 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 May 2016 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of research, studies, training, voluntary service, pupil exchange schemes or educational projects and au pairing*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/801/oj>
- Council of the European Union. (2014). *DIRECTIVE 2014/66/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 15 May 2014 on the conditions of entry and residence of third-country nationals in the framework of an intra-corporate transfer*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/66/oj>
- Cox, P. & Geisen, T. (2014). Migration Perspectives in Social Work Research: Local, National and International Contexts. *The British Journal of Social Work*, 44(1), i157-i173. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu044>

- Cox, L. E., Tice, C.J. & Long, D.D. (2017). *Introduction to Social Work: An Advocacy-Based Profession (Social Work in the New Century)*. Sage.
- Crawley, H., Jones, K. Duvell, F. & Skleparis, D. (2016). *Understanding the dynamics of migration to Greece and the EU: Drivers, decisions and destinations*. England: Medmig.
- Dalrymple, J. & Boylan, J. (2013). *Effective advocacy in Social Work*. London: Sage.
- Diaconu, M., Racovita-Szilagyi, L. & Bryan, B. A. (2016). The Social Worker's Role in the Context of Forced Migration: A Global Perspective. *Interdisciplinary Journal of Best Practices in Global Development*, 2(2), 1-14. <https://knowledge.e.southern.edu/ijbpgd/vol2/iss2/1>
- Dimitriadi, A. (2016). *Deals without borders: Europe's foreign policy on migration*. UK: European Council of Foreign Relations.
- Dumbrill, G. C. (2009). Your policies, Our children: Messages from Refugee Parents to Child Welfare Workers and Policymakers. *Child Welfare*, 88(3), 145-168.
- Fell, B. & Fell, P. (2014). Welfare Across Borders: A social Work Process with Adult Asylum Seekers. *British Journal of Social Work*, 44, 1322-1339. Doi: 10.1093/bjsw/bct003
- Frelick, B., Kysel, I. M. & Podkul, J. (2016). The Impact of Externalization of Migration Controls on the Rights of Asylum Seekers and Other Migrants. *Journal on Migration and Human Security*, 4(4), 190-220. <https://doi.org/10.1177/233150241600400402>
- Gammeltoft-Hansen, T. (2018). The normative impact of the global compact on refugees. *International Journal of Refugee Law*, 30(4), 605-610. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eey061>
- Gammonley, D., Rotabi, K. S., Forte, J. & Martin, A. (2013). Beyond Study Abroad: A Human Rights Delegation to Teach Policy Advocacy. *Journal of Social Work Education*, 49(4), 619-634. <https://doi.org/10.1080/10437797.2013.812508>
- Gemi, E. & Triandafyllidou, A. (2019). *Migration in Greece Recent Developments in 2019*. Paris: OECD Network of International Migration Experts.

- Gombeer, K., Ulsoy, O. & Basilien-Gainche, M. L. (2019). Understanding the Causes of Border Deaths A Mapping Exercise. In P. Cuttitta & R. Vos (Eds.), *Border Deaths: Causes, Dynamics and Consequences of Migration-related Mortality* (131-147). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gonzalez Benson, O., Rutte, I., Pimentel Walker, A. P., Yoshihama, M., & Kelly, A. (2022). Refugee-Led Organizations' Crisis Response during the COVID-19 Pandemic. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 38(1), 62-77. <https://doi.org/10.25071/1920-7336.40879>
- Gropas, R. & Triandafyllidou, A. (2005). *Migration in Greece at a glance*. Hellenic Foundation for European & Foreign Policy.
- Gülzau, F., Mau, S. & Korte, K. (2021). Borders as places of control. Fixing, shifting and reinventing state borders. An Introduction. *Historical Social Research* 46(3), 7-22. <https://doi.org/10.12759/hsr.46.2021.3.7-22>
- Hajjar Leib, L. (2011). *Human Rights and the Environment: Philosophical, Theoretical and Legal Perspectives*. Brill.
- Hardwick, L. (2014). Advocacy versus Social Work: What the Setting-Up of an Advocacy Rights Hub Reveals about Social Work's Ability to Promote Social Inclusion. *The British Journal of Social Work*, 44(7), 1700-1716. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct072>
- Healy, L. M. (2008). Exploring the history of social work as a human rights profession. *International Social Work*, 51(6), 735-746. <https://doi.org/10.1177/0020872808095247>
- Henderson, R. & Pochin, M. (2001). *A right result?: Advocacy, justice and empowerment*. Great Britain: Policy Press.
- Humphries, B. (2004). An Unacceptable Role for Social Work: Implementing Immigration Policy. *The British Journal of Social Work*, 34(1), 93-107. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch007>
- Ife, J. (2016). Human Rights and Social Work: Beyond Conservative Law. *Journal of Human Rights and Social Work*, 1, 3-8. <https://doi.org/10.1007/s41134-016-0001-4>

- Ife, J. (2008). *Human rights and social work: Towards rights based practice*. Cambridge University Press.
- Ioakimidis, V. & Teloni, D. D. (2013). Greek social work and the never-ending crisis of the welfare state. *Critical and Radical Social Work*, 1(1), 31-49. <https://dx.doi.org/10.1332/204986013X665965>
- Jackson, K. F. & Samuels, G. M. (2011). Multiracial Competence in Social Work: Recommendations for Culturally Attuned Work with Multiracial People. *Social Work*, 56(3), 235-245. <https://doi.org/10.1093/sw/56.3.235>
- Jeffray, C. (2017). *Fractured Europe: The Schengen Area and European border security*. Australia: Australian Policy Institute.
- Jumbert, M. G. (2020). Advocacy. In A. De Lauri, (Ed), *Humanitarianism: Keywords*. Brill. https://doi.org/10.1163/978900431140_003
- Karamanidou, L. (2021). Migration, Asylum Policy and Global Justice in Greece. In M. Ceccorulli, E. Fassi & S. Lucarelli (Eds.), *The EU Migration System of Governance* (89-117). Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Karyotis, G. (2012). Securitization of migration in Greece: process, motives, and implications. *International Political Sociology*, 6(4), 390-408. doi: 10.1111/ips.12002
- Kiehne, E. (2016). Latino critical perspective in social work. *Social Work*, 61(2), 119-126. <https://doi.org/10.1093/sw/sww001>
- Kirchschläger, P. (2011). Universality of human rights. In The European Wergeland Centre (Ed.), *The EWC Statement Series*, (22-25). Oslo: The European Wergeland Centre.
- Kok, S. (2019). The Strategic Agenda in the domain of migration and external borders. In R. Cuperus, C. Dheret, S. Kok, C. Padberg & F. Zuleeg (Eds.), *The European Council's Strategic Agenda: Setting the EU's political priorities* (21-25). Netherlands: Clingendael Institute.
- Kovras, I. & Robins, S. (2017). Missing migrants: deaths at sea and unidentified bodies in Lesbos. In H. Donnan, M. Hurd & C. Leutloff-Grandits (Eds.), *Migrating*

borders and moving times: Temporality and the crossing of borders in Europe (157-175). UK: Manchester University Press.

Kourachanis, N. (2018), From camps to social integration? Social housing interventions for asylum seekers in Greece. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 39, 221-234. Doi:10.1108/IJSSP-08-2018-0130

Lafazani, O. (2018). Κρίση and Μετανάστευση in Greece: From Illegal Migrants to Refugees. *Sociology*, 52(3), 619-625. Doi: 10.1177/003803851876559

Lazaridis, G. (1996). Immigration to Greece: A critical evaluation of Greek policy. *Journal of ethnic and migration studies*, 22(2), 335-345. Doi: 10.1080/1369183X.1996.9976542

Le, N. (2016). Are Human Rights Universal or Culturally Relative? *Peace Review*, 28(2), 203-211. Doi: 10.1080/10402659.2016.1166756

Lundy, C. & Van Wormer, K. (2007). Social and economic justice, human rights and peace: The challenge for social work in Canada and the USA. *International Social Work*, 50, 727-739.

Lynch, R. S. & Mitchell, J. (1995). Justice System Advocacy: A Must for NASW and the Social Work Community. *Social Work*, 40(1), 9-12. <https://jstor.org/stable/23718344>

Mann, J. M., Gostin, L., Gruskin, S., Brennan, T., Lazzarini, Z. & Fineberg, H. V. (1994). Health and Human Rights. *Health and Human Rights*, 1(1), 6-23. <https://www.jstor.org/stable/4065260>

Mapp, S., McPherson, J., Androff, D. A., & Gatenio Gabel, S. (2019). Social work is a human rights profession. *Social Work*, 64(3), 259–269. <https://doi.org/10.1093/sw/swz023>

Maroufof, M., Dimitriadi, A. & Yousef, K. (2014). *Migration in Greece Recent Developments in 2014*. Greece: Hellenic Foundation for European & Foreign Policy.

Martinez, O., Wu, E., Sandfort, T., Dodge, B., Carballo-Dieiguez, A., Pinto, R., Rhodes, S., Moya, E. & Chavez-Baray, S. (2015). Evaluating the impact of immigration policies on health status among undocumented immigrants: A systemic Review.

Journal of Immigrant Minority Health, 17(3), 947-970. doi: [10.1007/s10903-013-9968-4](https://doi.org/10.1007/s10903-013-9968-4)

- Masocha, S. & Simpson M.K. (2011). Xenoracism: towards a critical understanding of the construction of asylum seekers and its implications for social work practice. *Practice*, 23(1), 5-18. Doi: 10.1080/09503153.2010.536211
- Mavrodi, G. (2005). “Europeanising” national immigration policy: the case of Greece. Germany: Working papers-Center on Migration, Citizenship and Development.
- McPherson, J. (2020). Now Is the Time for a Rights-Based Approach to Social Work Practice. *Journal of Human Rights and Social Work*, 5, 61-63. <https://doi.org/10.1007/s41134-020-00125-1>
- McPherson, J., Siebert, C. F., & Siebert, D. C. (2017). Measuring rights-based perspectives: A validation of the Human Rights Lens in Social Work scale. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 8(2), 233-257. Doi: 10.1086/692017
- Mosley, J. (2013). Recognizing New Opportunities: Reconceptualizing Policy Advocacy in Everyday Organizational Practice. *Social Work*, 58(3), 231-239. <https://doi.org/10.1093/sw/swt020>
- Necel, R. (2019). Advocacy in Action. *Polish Sociological Review*, (208), 511-526. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26869231>
- Nijdam, E. (2022). Borders. In J. Burns & D. Duncan (Eds.) *Transnational Modern Languages: A Handbook* (25-32). Liverpool: Liverpool University Press.
- Palm, A. (2016). *Did 2016 mark a new start for EU external migration policy, or was it business as usual?*. Istituto Affari Internazionali.
- Parkes, R. (2017). *Nobody move! Myths of the EU migration crisis*. Paris: European Union Institute for Security Studies.
- Parkes, R. (2016). *The internal-external nexus: Re-bordering Europe*. Paris: European Union Institute for Security Studies.

- Petracou, E., Leivaditi, N., Maris, G., Margariti, M., Tsitsaraki, P. & Ilias, A. (2018). *Global Migration: Consequences and Responses. Greece-Country report: legal & policy framework of migration governance*. University of the Aegean.
- Pritzker, S. & Lane, S. R. (2017). Political Social Work: History, Forms, and Opportunities for Innovation. *Social Work*, 62(1), 80-82. <https://doi.org/10.1093/sww072>
- Puhl, R. (2011). Human Rights and Social Justice and its Relevance for Social Work Theory and Practice. In S. Adwan & A. G. Wildfeuer (Eds.), *Participation and Reconciliation: Preconditions of Justice* (151-157). Germany: Verlag Barbara Budrich.
- Reynaert, D., Dijkstra, P., Knevel, J., Hartman, J., Tirions, M., Geraghty, C., Gradener, J., Lochtenberg, M. & van den Hoven, R. (2019). Human rights at the heart of the social work curriculum. *Social Work Education*, 38(1), 21-33. <https://doi.org/10.1080/02615479.2018.1554033>
- Reynaert, D., Nachtergaele, S., De Stercke, N., Gobeyn, H. & Roose, R. (2022). Social Work as a Human Rights Profession: An Action Framework. *The British Journal of Social Work*, 52(2), 928-945. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab083>
- Rine, C. M. (2018). The Role of Social Workers in Immigrant and Refugee Welfare. *Health & Social Work*, 43(4), 209-212. <https://doi.org/10.1093/hsw/hly030>
- Robinson, K. (2014). Voices from the Front Line: Social Work with Refugees and Asylum Seekers in Australia and the UK. *British Journal of Social Work*, 44, 1602-1620. Doi: 10.1093/bjsw/bct040
- Roestenburg, W. (2013). A Social Work Practice Perspective on Migration. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 49(1), 1-21. <https://doi.org/10.15270/49-1-72>
- Rothman, J. & Mizrahi, T. (2014). Balancing Micro and Macro Practice: A Challenge for Social Work. *Social Work*, 59(1), 91-93. <https://doi.org/10.1093/sw/swt067>
- Sager, A. (2017). Immigration Enforcement and domination: an indirect argument for much more open borders. *Political Research Quarterly* 70(1), 42-54. <https://doi.org/10.1177/1065912916680036>

- Sakamoto, I. (2007). A critical examination of immigrant acculturation: toward an anti-oppressive social work model with immigrant adults in a pluralistic society. *British Journal of Social Work*, 37, 515-535. doi: 10.1093/bjsw/bcm024
- Schinke, S. P., Barth, R. P. & Blythe, B. J. (1985). Advocacy Skills for Social Work. *Journal of Social Work Education*, 21(2), 27-33. <https://doi.org/10.1080/10437797.1985.10671701>
- Schmelz, A. (2022). Disrupting Borders?: Migration, Political Activism and Social Work. *Quarterly on Refugee Problems*, 61(2), 213-226. <https://doi.org/10.57947/qrp.v61i2.34>
- Sinha, S., Burr, R. & Sutton, A. (2014). Working with young separated asylum seekers. In C. Cocker & T. Hafford-Letchfield (Eds.), *Rethinking anti-discriminatory and anti-oppressive theories for social work practice*, (60-77). Palgrave macmillan.
- Sinatti, G. & Vos, R.. (2020). Representations of Border Deaths and the Making and Unmaking of Borders. In P. Cuttitta & T. Last (Eds.), *Border Deaths: Causes, Dynamics and Consequences of Migration-related Mortality* (71-84). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Skinner, R. (2017). The dynamics of anti-apartheid: international solidarity, human rights and decolonization. In A. W. M. Smith & C. Jeppesen (Eds), *Britain, France and the Decolonization of Africa Future Imperfect?*, (111-130). UK: UCL Press.
- Social Workers Without Borders. (n.d.). What We do. Retrieved from: <https://www.socialworkerswithoutborders.org/what-we-do>
- Sosin, M. & Caulum, S. (1983). Advocacy: A Conceptualization for Social Work Practices. *Social Work*, 28(1), 12-17. <https://doi.org/10.1093/sw/28.1.12>
- Stalker, P. (2002). Migration Trends and Migration Policy in Europe. *International Migration*, 40(5), 151-179. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00215>.
- Steen, J. A. (2006). GUEST EDITORIAL: The roots of Human Rights Advocacy and a Call to Action. *Social Work*, 51(2), 101-105. <http://www.jstor.org/stable/23721274>

- Steen, J. A., Mann, M., Restivo, N., Mazany, S. & Chapple, R. (2017). Human Rights: Its Meaning and Practice in Social Work Field Settings. *Social Work*, 62(1), 9-17. <https://doi.org/10.1093/sww075>
- Teloni, D. D., Dedotsi, S., Lazanas, A. & Telonis, A. G. (2021). Social work with refugees: Examining social workers' role and practice in times of crises in Greece. *International Social Work*, 66(4), 1-18. Doi: 10.1177/00208728211046980
- Teloni, D. D., Dedotsi, S., Telonis, A. G. (2020). Refugee 'crisis' and social services in Greece: social workers' profile and working conditions. *European Journal of Social Work*, 23(6), 1005-1018. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1772729>
- Teloni, D. D. & Mantanika, R. (2015). 'This is a cage for migrants': the rise of racism and the challenges for social work in the Greek context. *Critical and Radical Social Work*, 3(2), 189-206. <https://dx.doi.org/10.1332/204986015X14332581741051>
- Triandafyllidou, A. (2014). Greek migration policy in the 2010s: Europeanization tensions at a time of crisis. *Journal of European Integration*, 36(4), 409-425. doi: 10.1080/07036337.2013.848206
- Triandafyllidou, A. (2013). Migration in Greece: People, policies and practices. Athens: Hellenic Foundation for European & Foreign Policy.
- Triandafyllidou, A. & Marouf, M. (2011). *Migration in Greece Recent Developments*. Athens: Hellenic Foundation for European & Foreign Policy.
- Trusty, J. & Brown, D. (2005). Advocacy Competencies for Professional School Counselors. *Professional School Counseling*, 8(3), 259-265. <https://www.jstor.org/stable/42732467>
- United Nations. (1990). *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers>
- United Nations. (1985). *Declaration on the Human Rights of Individuals who are not nationals of the country in which they live*. Retrieved from::

https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.26_Declaration%20on%20the%20Human%20Rights%20of%20Individuals%20who%20are%20not%20nationals.pdf

United Nations. (1965). *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. Retrieved from:: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>

United Nations. (1948). *Universal declaration of human rights*. Retrieved from: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>

Weiss-Gal, I. & Gal, J. (2009). Realizing Rights in Social Work. *Social Service Review*, 83(2), 267-291. <https://www.jstor.org/stable/10.1086.599982>

Wilks, T. (2012). *Advocacy and Social Work Practice*. UK: McGraw-Hill Education.

Williams, C. & Graham, M. (2014). 'A World on the Move': Migration, Mobilities and Social Work. *The British Journal of Social Work*, 44(1), i1-i17. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu058>

Παράρτημα Α: Οδηγός Συνέντευξης

Δημογραφικά στοιχεία κοινωνικής/κοινωνικού λειτουργού

1. Φύλο
2. Ηλικία
3. Εκπαίδευση
4. Χρόνια συνολικής εργασιακής εμπειρίας στο επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας

1^{ος} Ερευνητικός Άξονας: Στοιχεία σχετικά με το φορέα εργασίας

1. Σε ποια περιοχή εργάζεστε/εργαστήκατε;
2. Θα μπορούσατε να μου πείτε για το νομικό καθεστώς και τη χρηματοδότηση του φορέα που απασχολείτε/απασχοληθήκατε (ΜΚΟ, Δημόσια ΚΥ κλπ).
3. Με τι είδους εργασιακή σχέση προσληφθήκατε/εργάζεστε στο παρόν;
4. Πόσο καιρό εργάζεστε/εργαζόσασταν στην υπηρεσία αυτή;
5. Είχατε εργασθεί ξανά στο πεδίο του προσφυγικού-μεταναστευτικού πριν την απασχόλησή σας στο συγκεκριμένο φορέα;

2^{ος} Ερευνητικός Άξονας: Κοινωνικές υπηρεσίες και ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων

1. Ποιες οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν/αντιμετώπιζαν μετανάστ(ρι)ες και προσφυγ(ισσ)ες στην περιοχή που εργαζόσασταν/εργάζεστε;
2. Τι είδους υπηρεσίες παρέχει/παρείχε ο φορέας στον οποίο εργάζεστε/εργαστήκατε;
3. Θεωρείτε ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες στις οποίες εργάζεστε/εργαζαστήκατε υπερασπίζονται τα δικαιώματα προσφυγ(ισσ)ων και μετανάστ(ρι)ων που εξυπηρετούν;
4. Αν ναι, με ποιο τρόπο και με τι αξιώσεις; Μπορείτε να δώσετε κάποιο παράδειγμα;
5. Τι σημαίνει για εσάς ο όρος ανθρώπινα δικαιώματα; Πως τον αντιλαμβάνεστε;

3^{ος} Ερευνητικός Άξονας: Ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

1. Πως θα χαρακτηρίζατε τις εργασιακές σας συνθήκες; (ωράριο, φόρτος εργασίας, εποπτεία)
2. Θα μπορούσατε να μου περιγράψετε τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές σας στην εργασία σας, στο συγκεκριμένο φορέα;
3. Τι είδους υπηρεσίες παρέχετε/παρείχατε συνήθως κατά την καθημερινή σας εργασία;
4. Έχετε αντιμετωπίσει παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την πρακτική σας; Σε ποιους τομείς;
5. Τι είδους παρεμβάσεις έγιναν σε αυτές τις καταστάσεις;
6. Έχετε βρεθεί σε καταστάσεις αδυναμίας/δυσκολίας παροχής υπηρεσιών σε μέλη του πληθυσμού που αφορούν βασικά τους δικαιώματα; Αν ναι, μπορείτε να δώσετε ένα παράδειγμα;
7. Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν σε αυτή τη δυσκολία/αδυναμία;
8. Πως τις διαχειριστήκατε; (τις δυσκολίες)
9. Είχε χρειαστεί ποτέ να μεταφέρετε προς ανωτέρους σας ζητήματα δικαιωμάτων που αντιμετωπίζαν άτομα με τα οποία συνεργάζεστε/συνεργαστήκατε (δηλ. εξυπηρετούμενα άτομα); (είτε συλλογικά, είτε ατομικά)
10. Αν ναι, με ποιο τρόπο και ποια μέσα το κάνατε;

4ος Ερευνητικός Άξονας: Κοινωνικοί/κοινωνικές λειτουργοί και συνηγορία

1. Ποιοι νομίζετε πως είναι οι κύριοι λόγοι παραβίασης δικαιωμάτων του μεταναστευτικού και προσφυγικού πληθυσμού;
2. Ποια πιστεύετε ότι είναι η σχέση του επαγγέλματος με τα ανθρώπινα δικαιώματα;
3. Ποια θεωρείτε ως κυριότερα μέσα προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;
4. Όταν πρόκειται για την υπεράσπιση δικαιωμάτων σε τι επίπεδο γίνονται οι παρεμβάσεις σας κατά κύριο λόγο; (ατομικό, κοινοτικό);
5. Αναφορικά με τις παρεμβάσεις σε ατομικό επίπεδο, πως αυτές οργανώνονται συνήθως; Μπορείτε να δώσετε ένα παράδειγμα;
6. Έχει χρειαστεί ποτέ να ενεργήσετε για την αλλαγή πρακτικών του φορέα σας;
7. Αν ναι, με τι τρόπο το κάνατε και πως οργανώθηκαν οι ενέργειες αυτές;

8. Υπάρχουν/Υπήρχαν αντιρατσιστικά κινήματα, πρωτοβουλίες, δράσεις στην περιοχή;
9. Αν ναι, ποια η σχέση σας με αυτά; Είχε υπάρξει κάποια στιγμή που να συνδεθήκατε με αυτά;
10. Αν ναι, με ποιο τρόπο;
11. Τι θα περιγράφατε ως συνηγορία για το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας κατά την εργασία με προσφυγικό-μεταναστευτικό πληθυσμό;

5ος Ερευνητικός Άξονας: Μεταναστευτικές πολιτικές και κοινωνικές υπηρεσίες

1. Ποια η γνώμη σας για την μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα;
2. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες που παρέχονται από κοινωνικές υπηρεσίες σε προσφυγ(ισσ)ες και μετανάστ(ρι)ες;
3. Πιστεύετε πως η παρούσα μεταναστευτική πολιτική επηρεάζει τις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν προσφυγ(ισσ)ες και μετανάστ(ρι)ες; Αν ναι, με ποιον τρόπο;
4. Τι πιστεύετε πως χρειάζεται να αλλάξει για να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους οι μετανάστ(ρι)ες/προσφυγ(ισσ)ες;

Παράρτημα Β: Έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης συμμετοχής στην έρευνα

Έντυπο πληροφόρησης συμμετεχόντων

Τίτλος:	<i>Κοινωνική εργασία και υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού στα σύνορα</i>
Επιστημονικά Υπεύθυνη:	Τελώνη Δώρα-Δήμητρα (Αναπληρώτρια Καθηγήτρια τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής)
Ερευνήτρια:	Κυριάξη Ελένη (Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού Παντείου Πανεπιστημίου και Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής)

Έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε σε μία έρευνα που διεξάγεται από τη μεταπτυχιακή φοιτήτρια Κυριάξη Ελένη, με τίτλο «Κοινωνική εργασία και υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού στα σύνορα». Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος διπλωματικής εργασίας του Δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες» του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια σας θα σας δώσει πληροφορίες για την έρευνα προκειμένου να μπορέσετε ενημερωμένα να αποφασίσετε για το αν θα συμμετέχετε ή όχι σε αυτή την έρευνα.

Αν αποφασίσετε να συμμετάσχετε, θα σας ζητηθεί να υπογράψετε αυτό το έντυπο και θα λάβετε ένα αντίγραφο.

1. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ;

Σκοπός της παρούσας επιστημονικής έρευνας είναι η εις βάθος κατανόηση της θέσης του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την άσκησή της στα σύνορα της Ελλάδας στο προσφυγικό-μεταναστευτικό πεδίο.

Η έρευνα απευθύνεται σε κοινωνικούς/κοινωνικές λειτουργούς που έχουν εργαστεί στο παρόν ή/και παρελθόν ως επαγγελματίες κοινωνικής εργασίας στο πεδίο του μεταναστευτικού-προσφυγικού, σε περιοχές στα σύνορα της Ελλάδας με τη Τουρκία.

2. ΠΟΙΟΣ/ΠΟΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ; ΓΙΑΤΙ ΕΧΩ ΠΡΟΣΚΛΗΘΕΙ;

Έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε στην έρευνα αυτή γιατί είστε απόφοιτος/απόφοιτη/απόφοιτο κοινωνικής εργασίας και έχετε απασχοληθεί για κάποιο χρονικό διάστημα στις περιοχές κοντά στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας, ως

κοινωνική/κοινωνικός λειτουργός εργαζόμενος/εργαζόμενη/εργαζόμενο με προσφυγικό-μεταναστευτικό πληθυσμό.

3. ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΘΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ; ΤΙ ΘΑ ΜΟΥ ΖΗΤΗΘΕΙ ΝΑ ΚΑΝΩ;

Κατά τη συμμετοχή σας στην έρευνα θα σας ζητηθεί να συμμετέχετε σε μια συνέντευξη που θα περιλαμβάνει ανοιχτού και κλειστού τύπου ερωτήσεις. Η συνέντευξη θα πραγματοποιηθεί με την ερευνήτρια και θα αναπτύξετε τις σκέψεις και τις απόψεις σας για ορισμένα ζητήματα που θα συζητηθούν. Επίσης, θα σας ζητηθεί να απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις προσωπικού χαρακτήρα, όπως φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο, εργασιακή εμπειρία, φορέας/φορείς απασχόλησης, περιοχή/περιοχές απασχόλησης. Η συνέντευξη θα λάβει χώρα είτε δια ζώσης είτε διαδικτυακά, μέσω της εφαρμογής Skype. Τέλος, θα σας ζητηθεί να συναινέσετε στην ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση της συνέντευξης, για την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων που θα συλλεχθούν.

4. ΠΟΙΟΣ/ΠΟΙΑ ΟΦΕΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ; Ή ΕΧΩ ΚΑΠΟΙΟ ΟΦΕΛΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Δεν υπάρχουν κάποια άμεσα οφέλη για σας από τη συμμετοχή σας στην έρευνα αυτή. Το όφελος στο οποίο στοχεύουμε είναι η απόκτηση περαιτέρω γνώσης για το θέμα που εξετάζει η έρευνα.

5. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΙΝΔΥΝΟΙ (Η ΚΟΣΤΟΣ/ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ) ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα δεν συνεπάγεται κάποιον ιδιαίτερο κίνδυνο ή οικονομική επιβάρυνση για εσάς, εκτός από το χρόνο που θα διαθέσετε για τη συμμετοχή σας σε αυτή.

6. ΥΠΟΧΡΕΟΥΜΑΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι απολύτως εθελοντική. Μπορείτε να αρνηθείτε να συμμετάσχετε χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία. Αν όμως δεχτείτε να συμμετάσχετε σας παρακαλούμε να διαβάσετε προσεκτικά το έντυπο που έχετε στα χέρια σας, να το κρατήσετε και να υπογράψετε το έντυπο συναίνεσης.

Ακόμη και αφού δεχτείτε να συμμετάσχετε στην έρευνα, μπορείτε να αλλάξετε γνώμη ανά πάσα στιγμή και να αποχωρήσετε από την έρευνα χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία και χωρίς καμία συνέπεια για σας. Μπορείτε επίσης να μην απαντήσετε καθόλου ή να μην απαντήσετε σε κάποιες ερωτήσεις.

Σε περίπτωση που το επιθυμείτε, μπορείτε να ζητήσετε να διαγραφούν τα προσωπικά σας δεδομένα ανά πάσα στιγμή. Στην περίπτωση που επιθυμείτε να διαγραφούν τα προσωπικά σας δεδομένα ή οι πληροφορίες που μας δώσατε μπορείτε να επικοινωνήσετε με την ερευνήτρια Κυριάξη Ελένη (email: srasc22008@uniwa.gr).

7. ΠΩΣ ΘΑ ΔΙΑΦΥΛΑΧΘΕΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΟΥ;

Στην παρούσα έρευνα θα γίνει συλλογή προσωπικών δεδομένων που σας αφορούν.

Στο πλαίσιο της έρευνας στην οποία καλείστε να λάβετε μέρος θα συγκεντρώσουμε τα παρακάτω δεδομένα που αφορούν το πρόσωπό σας: φύλο, ηλικία, εργασιακή εμπειρία, φορέας/φορείς απασχόλησης, περιοχή/περιοχές απασχόλησης, εκπαιδευτικό επίπεδο.

Θα συλλεχθούν οι πληροφορίες που θα δώσετε με τη χρήση ημιδομημένης συνέντευξης και θα καταγραφούν σε αρχεία ήχου, καθώς και σε ψηφιακά αρχεία βίντεο σε περιπτώσεις εξ αποστάσεως ηλεκτρονικών συνεντεύξεων.

Οι πληροφορίες που θα δώσετε θα παρουσιαστούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατόν να αποκαλυφθεί η ταυτότητά σας σε τρίτους. Επίσης, η ταυτότητά σας δεν θα αποκαλυφθεί σε πιθανές δημοσιεύσεις, παρουσιάσεις ή επιστημονικές αναφορές που θα προκύψουν από τη συγκεκριμένη μελέτη.

Τα αρχεία που περιλαμβάνουν τα δεδομένα σας θα φυλάσσονται σε ηλεκτρονική μορφή. Όλα τα ηλεκτρονικά αρχεία που περιέχουν αναγνωρίσιμες πληροφορίες θα προστατεύονται με κωδικό πρόσβασης σε εξωτερικό σκληρό δίσκο και σε «κλειδωμένο» φάκελο. Οποιοσδήποτε υπολογιστής φιλοξενεί τέτοια αρχεία θα έχει επίσης προστασία με κωδικό πρόσβασης για να εμποδίσει την πρόσβαση από μη εξουσιοδοτημένους χρήστες. Μόνο η ερευνήτρια θα έχει πρόσβαση στους κωδικούς πρόσβασης.

Τα αρχεία της έρευνας/δεδομένα που αφορούν το πρόσωπό σας θα φυλαχθούν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, μέχρι την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος, μετά το πέρας του οποίου θα καταστραφούν.

Αποτελέσματα αυτής της έρευνας ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν σε επιστημονικές δημοσιεύσεις ή και ανακοινώσεις σε συνέδρια. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν σε συνοπτική μορφή και το όνομα ή η ταυτότητά σας δεν θα μπορούν να προσδιοριστούν σε καμία δημοσίευση, ή και συνεδριακή ανακοίνωση.

8. ΘΑ ΛΑΒΩ ΚΑΠΟΙΑ ΑΜΟΙΒΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ;

Όχι, δεν προβλέπεται κάποια αμοιβή για τη συμμετοχή σας στην έρευνα, ούτε θα επιβαρυνθείτε με οποιοδήποτε κόστος.

9. ΠΟΙΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η έρευνα αυτή δεν λαμβάνει χρηματοδότηση από κανένα φορέα.

10. ΜΕ ΠΟΙΟΝ/ΠΟΙΑ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΩ ΓΙΑ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έρευνα μπορείτε να επικοινωνήσετε με την:

Κυριάζη Ελένη, (μεταπτυχιακή φοιτήτρια-ερευνήτρια)

email επικοινωνίας: srasc22008@uniwa.gr

11. ΠΟΥ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΥΠΟΒΑΛΩ ΠΑΡΑΠΟΝΑ Ή ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ;

Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Δι-ιδρυματική Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του

Δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες».

ΕΝΤΥΠΟ ΕΝΗΜΕΡΗΣ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Τίτλος: Κοινωνική εργασία και υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού στα σύνορα

Ερευνήτρια: Κυριάζη Ελένη (Μεταπτυχιακή φοιτήτρια-Ερευνήτρια, Δι-ιδρυματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Παντείου Πανεπιστημίου και Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες»)

Έχω διαβάσει και έχω κατανοήσει το περιεχόμενο του Εντύπου Πληροφόρησης ΝΑΙ ΟΧΙ

Μου δόθηκε αρκετός χρόνος για να αποφασίσω αν θέλω να συμμετέχω σε αυτή τη συζή ΝΑΙ ΟΧΙ

Έχω λάβει ικανοποιητικές εξηγήσεις για τη διαχείριση των προσωπικών μου δεδομένων ΝΑΙ ΟΧΙ

Καταλαβαίνω ότι η συμμετοχή μου είναι εθελοντική και μπορώ να αποχωρήσω οποιαδήποτε στιγμή χωρίς να δώσω εξηγήσεις και χωρίς καμία συνέπεια. ΝΑΙ ΟΧΙ

Κατανοώ ότι αν αποχωρήσω από την έρευνα τα δεδομένα μου θα καταστραφούν. ΝΑΙ ΟΧΙ

Κατανοώ ότι μπορώ να ζητήσω να καταστραφούν οι πληροφορίες που έδωσα στο πλαίσιο της έρευνας ΝΑΙ ΟΧΙ

Γνωρίζω με ποιόν μπορώ να επικοινωνήσω αν επιθυμώ περισσότερες πληροφορίες για την έρευνα ΝΑΙ ΟΧΙ

Συαινώ στην ηχογράφηση της συνέντευξης ΝΑΙ ΟΧΙ

Συμφωνώ να γίνει βιντεοσκόπηση της συνέντευξής μου ΝΑΙ ΟΧΙ

Συμφωνώ στη χρήση ανώνυμων αποσπασμάτων της συνέντευξής μου σε δημοσιεύσεις ΝΑΙ ΟΧΙ

Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η, δηλώνω ότι έχω ενημερωθεί πλήρως για τους όρους συμμετοχής μου στην έρευνα και την επεξεργασία των προσωπικών μου δεδομένων και παρέχω τη ρητή συγκατάθεσή μου για την συμμετοχή μου στην έρευνα και την επεξεργασία των ως άνω αναφερόμενων προσωπικών μου δεδομένων. ΝΑΙ ΟΧΙ

Όνοματεπώνυμο συμμετέχοντος:	
Υπογραφή	Ημερομηνία
Όνοματεπώνυμο ερευνητή:	
Υπογραφή	Ημερομηνία

Κωδικός συμμετέχοντα/-ουσας: <i>(Συμπληρώνεται από τον Υπεύθυνο Επεξεργασίας Δεδομένων)</i>	
---	--